

The Project Gutenberg eBook of Kulkuri: Kertomuksia, by Maksim Gorky

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kulkuri: Kertomuksia

Author: Maksim Gorky

Translator: K. Suomalainen

Release date: September 10, 2015 [EBook #49926]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KULKURI: KERTOMUKSIA ***

Produced by Tapio Riikonen

KULKURI

Kertomuksia

Kirj.

MAKSIM GORKI

Suomentanut K. Suomalainen

Otava, Helsinki, 1914.

SISÄLLYS:

Tekijästä.
Tshelkash.

Radda.
Arhippa vaari ja Lenjka.
Sinihaukan laulu.

TEKIJÄSTÄ.

Maksim Gorjkij, oikealta nimeltään *Aleksei Maksimovitsh Peshkov*, venäläinen kirjailija, syntyi maalisk. 27 p:nä 1869 Nishni-Novgorodissa, joutui seitsenvuotiaana orvoksi ja hankki elatuksensa mitä erilaisimmilla toimilla kuljeskellen paikasta toiseen ja kärsien usein äärimmäistä kurjuutta. Minkäänlaista kouluopetusta hän ei ole milloinkaan saanut. Lukuhalun hänessä herätti eräs entinen aliupseeri, joka oli kokkina Volgalla kulkevassa laivassa Gorjkijn ollessa hänen apunaan kokkipoikana. Vihdoin hän joutui erään asianajajan kirjuriksi ja sivistyneitten seuraan. Mutta kulkurielämä veti häntä puoleensa ja hän vaelsi läpi koko Etelä-Venäjän. Rautatietyömiehenä Tiflisissä ollessaan hän julkaisi v. 1892 eräässä sanomalehdessä tarumaisen kertomuksensa "Makar Tshudra", joka heti herätti huomiota. Tuttavuus kirjailija Korolenkon kanssa vaikutti kehittävästi ja rohkaisevasti itseoppineeseen kirjailijanalkuun. Voimakas novelli "Tshelkash", julkaistu v. 1895, teki Gorjkijn kuuluisaksi. (Molemmat mainitut kertomukset esiintyvät suomennettuina tässä kokoelmassamme.) Sarjaa kertomuksia ja novelleja seurasivat romaanit "Foma Gordejev" (1901) ja "Kolme" (1902) sekä näytelmät "Pikkuporvarit" (1901), "Pohjalla" (1902) y.m., jotka saavuttivat tavatonta suosiota ei ainoastaan Venäjän, vaan myöskin Länsi-Euroopan näyttämöillä. V. 1902 Venäjän tiedeakatemian vastaperustettu kaunokirjallinen osasto valitsi hänet kunniajäsenekseen, mutta ylempää tulleen määräyksen johdosta häneltä otettiin takaisin jo annettu kunniadiplomi, jolloin myöskin tunnetut kirjailijat Tshehov ja Korolenko mielenosoituksellisesti lähettivät takaisin heille annetut kunniakirjat. Vallankumouksellisten mielipiteittensä vuoksi täytyi Gorjkijn, oltuaan useamman kerran vangittuna ja poliisin ahdistamana, v. 1906 lähteä Suomen kautta ulkomaille. Käytyään ensin Länsi-Euroopan maissa ja Pohjois-Amerikassa, jossa hänen persoonansa joutui kiihkeän huomion esineeksi, hän asettui asumaan Italiaan Caprin saarelle, mistä nyt hiljattain on taas palannut Venäjälle. Hänen myöhemmistä kaunokirjallisista teoksistaan mainittakoon "Äiti" (1907), "Tunnustus" ja "Tarpeettoman ihmisen elämä" (1908). Parhaiten hän kuvaa yhteiskunnan alimmalla asteella olevia, enemmän tai vähemmän rappiolle joutuneita, mutta lahjakkaita ja intohimoisia olentoja, "kulkureita".

("Tietosanakirjan" mukaan.)

TSHELKASH.

Satamasta nouseva tomu samentaa etelän sinistä taivasta. Helteinen aurinko himmeänä katselee vihertävää maata, katselee kuni kautta hienon, harmaan harson. Ei se nyt kuvaansa meressä näe, vedenpintaa kun alinomaan halkovat iskuillaan aivot, höyrylaivain potkurit, turkkilaiset felukat ja muut purjealukset, joita ristiin rastiin liikkuu tuossa ahtaassa satamassa. Meren vapaat aallot värjöttelevät siinä, graniittisiin kahleisiin lyötyinä: niitä painaa suunnattomat taakat, joita niiden harjoilla liikkuu, ja silloin ne pieksävät laivain kylkiä ja rantoja, pieksävät ja nurkuvat, iskuista vaahtoisina ja kaikenlaisen ruuhkan rumentamina.

Ankkurikettinkien kolina, kytkyjen ryske tavaravaunuissa, laiturin kivitykselle putoavain rautalevyjen räikeä räminä, puutavarain kumea kohahtelu, kuormarattaitten tärinä, höyrylaivain vihellykset, vuoroin kimeän kirkuvina, vuoroin pahasti parkuvina, lastaajain, matruusien, tullimiesten huudot — kaikesta tuosta melusta muodostuu työpäivän huumaava symfonia. Kaikki nuo äänet leijuvat sataman päällä, ikäänkuin eivät rohkenisi nousta ylemmäs taivaalle ja kadota sinne. Ja maasta kohoten niihin yhtyy yhä uusia ja taas uusia ääniaaltoja, ja milloin ne kumeana pauhuna tuimasti tärisyttävät ympäristöänsä, milloin repäisevänä remuna viiltävät tomuista, helteistä ilmaa.

Graniitti, rauta, puu, sataman kivitys, laivat, ihmiset — kaikki tuo laulaa mahtavissa sävelissä hymniä Merkuriukselle, kaupan jumalalle. Mutta ihmis-ääniä, noita naurettavan heikkoja, tuossa tuskin kuulee. Itse ihmisetkin, he, jotka alun pitäin ovat saaneet nämä äänet kuuluville, ovat naurettavia, viheliäisiä: nuo hieveröiset olennot, tomuiset, repaleiset, kiireissään, kumarassa raskaitten taakkainsa alla, he

hääräilevät ja puikahtelevat milloin puoleen, milloin toiseen, tomujen pilvissä, helteen ja pauhun valtavassa meressä — ja ovat niin mitättömän pieniä, verrattuina heitä ympäröiviin rautaisiin jättiläisiin, tavararöykkiöihin, ryskiviin vaunuihin ja kaikkeen, minkä he itse ovat luoneet. Heidän luomansa on lyönyt heidät orjiksensa ja poistanut heidän persoonallisuutensa olemattomiin.

Raskaat jättiläis-höyrylaivat, höyryt valmiina kattiloissa, milloin viheltelivät, milloin kihisivät, milloin puhkien huokailivat, ja jok'ainoassa niiden synnyttämässä äänessä asui pilkallinen sävel ironillista ylenkatsetta noita harmaita, tomuisia ihmis-olentoja kohtaan, jotka laahustelivat niitten kansilla ja täyttivät niitten syviä ruumia oman orjantyyönsä hedelmillä. Ihan itkettävän hassunnäköisiä olivat nuo pitkät jonot kantajia, jotka harteillaan retuuttivat tuhansin puudin leipää laivain rautaisiin vatsoihin, ansaitakseen siten moniaan naulan tuota samaista leipää oman vatsansa täytteeksi. Toisella puolen nuo repaleiset, hikiset, väsymyksestä, pauhinasta ja päivänhelteestä tympeytyneet ihmiset ja toisella puolen noitten ihmisten luomat mahtavat koneet, jotka tuossa hyvinvoipina ja rauhallisina välkähtelivät päivänpaisteessa, nuo koneet, joita ei sittenkään liikkeelle pane höyry, vaan omain luojainsa lihakset ja veri — siinä vastakohdassa oli kokonainen runoelma katkeraa ja kylmää ivaa.

Pauhina oli huumaava, tomu ärsytti sieraimia ja pyrki sokaisemaan silmiä, helle poltti ruumista näännyttäen sitä. Kaikki ylt'ympärillä näytti jännitetyltä, tarpeekseen saaneelta, malttinsa menettäneeltä, valmiilta laukeamaan suurenmoiseen katastrofiin, räjäykseen. Se on puhdistava ilman, ja siinä saa sitten vapaasti ja helposti hengittää. Hiljaista on silloin maassa, ja tuo korvia särkevä, ärsyttävä, tuskalliseen raivotilaan raastava tomu ja ryske se hälvenee, ja kaupungissa, merellä, taivaalla on jälleen rauhallista, kirkasta, suloista... Mutta se näytti vain siltä, näytti siitä syystä, ettei ihminen vielä ole väsynyt toivomasta parempaa ja ettei hänessä vielääkään ole kuollut halu saada tuntea olevansa vapaa.

Kirkonkello kajautti kaksitoista määränperäistä, kumeata kalahdusta. Viimeisen lyönnin jälkeen kävi työn hurja musiikki melkein puolta hiljemmäksi. Minuutin perästä se oli enää tympeää, tyytymätöntä nurkumista. Selvemmin nyt kuuluivat ihmisten äänet ja aaltojen loiskina. Oli tullut päivällisen aika.

I.

Kantajat hajosivat, lakattuansa työstä, eri haaroille satamaa, meluaviin ryhmiin. He ostivat torimuijilta kaikenlaista syötävää ja laskeutuivat aterioimaan kadun kivitykselle, siimeisiin kolkkauksiin. Heidän joukkoonsa ilmestyi Grishka Tshelkash, vanha, kaikki kuopat käynyt susi, satamaväelle varsin hyvin tunnettu patajuoppona ja ovelana, rohkeana varkaana. Hän oli paljain jaloin, kuluneissa plysishousuissa, lakitta päin, yllään likainen karttuunipaita, jonka rikkinäinen kaulus paljasti näkyviin miehen liikahtelevia, kuivia, kulmikkaita ja ruskean nahan peittämiä luita. Takkuinen, musta ja osaksi jo harmahtava tukka ja nuiva katse noissa väijyvissä kasvoissa osoittivat hänen vast'ikänsä heränneen. Viiksien toisesta puoliskosta törrötti oljenkorsi, toinen samanlainen oli takertunut parransänkeen vasemmassa leuassa; toisen korvan taakse oli mies pistänyt vastanykäistyn lehmuksenoksan. Tuo pitkä, konkkaluinen, vähän kyyssyniskainen mies, nenä koukkuinen, saaliinhimoinen, astui verkalleen kadun kiviä myöten ja heitteli ympärilleen teräviä katseita, vilkuttaen kylmiä, harmaita silmiänsä ja haeskellen väen joukosta jotakin. Hänen tummanruskeat, sakeat ja pitkät viiksensä elehtivät tuontuostakin, niinkuin kissalla, kädet selän takana hieroivat toisiansa, pitkäin, koukkuisten sormien kierrellessä ja kiemurrellessä niitten ympäri. Täälläkin, missä sadoittain oli hänen kaltaisiansa, repaleisia, karkeita ja paljasjalkaisia olentoja, täälläkin hän kerrassaan veti puoleensa huomiota: miehen nälkiintynyt laihuus muistutti arojen haukkaa, ja tuo väijyilevä liikehtiminen, päältä nähden tyyntä ja tasainen, mutta sisimmässään kiihkeä ja valpas, oli kuin sen petolinnun lentoa, jota hänen ulkomuotonsa muistutti.

Muuan ryhmä paljasjalkaisia kantajia oli asettunut kasattujen sysikorien siimekseen. Grishka Tshelkashin tultua heidän kohdalleen erkani joukosta muuan typerännäköinen mies, naama punaisia pilkkuja täynnä ja niska naarmuissa: nähtävästi oli miestä äskettäin aikalailta kolhittu. Hän kulki jonkun matkaa Tshelkashin rinnalla, puhellen puoliääneen:

— Vapaaehtoisen laivaston miehet kaipaavat kahta tavarapakkaa... Nyt niitä etsitään... Kuuletko sinä, Grishka?

— Entäs sitten? — kysyi Tshelkash vilkaisten häneen tyyneästi.

— Entäkö sitten? Etsitään, sanon minä. Ei muuta sitten.

— Minuako mukaan tahtovat etsimään, vai?

Terävästi myhähtäen katsahti Tshelkash sinne, missä Vapaaehtoisen laivaston pakkahuone kohoili.

— Mene hiiteen!

Kumppali kääntyi takaisin.

— Vuota vähän! Kuka se sinut tuohon viisiin on koristanut? Kylläpä tärvelivät pojalta niskakilven!... Oletkos Mishkaa nähnyt?

— En ole nähnyt kaualle aikaa! — huudahti toinen palaten toveriensa luokse.

Tshelkash astui eteenpäin. Kaikki kohtelivat häntä kuin vanhaa tuttua konsanaankin. Mutta tuo tavallisesti iloinen ja leikkisä mies oli tänään nähtävästikin pahalla tuulella. Katkonaisesti ja äreästi hän vastaili kysymyksiin.

Tavararöykkiön takaa ilmestyi äkkiä tullivartija, tummanvihreässä, tomuisessa puvussa, sotilaallisesti suorana ryhdiltään. Hän salpasi Tshelkashilta tien, asettuen hänen eteensä uhittelevaan asentoon, tarttui vasemmalla kädellään pistomiekkansa ja koetteli oikealla ottaa Tshelkashia niskasta.

— Seis! Minne sinä menet?

Tshelkash astui askeleen taaksepäin, nosti silmänsä vartijaan ja myhähti kylmäkiskoisesti.

Vartijan punaiset, suopeanviekkaat kasvot koettivat asettua ankaraan asuun: posket paisuivat pullolleen, punaisiksi, kulmakarvat rypistyivät, silmät mulkoilivat. Hän näytti koomilliselta.

— Johan min' olen sinulle sanonut, että jos kerrankaan satamaan tulet, niin minä sinulta kylkiluut ruhjon. Ja sinä olet taas täällä! — huusi vartija ankarana.

— Terve, Semjonitsh! Ei ole tavattu pitkään aikaan! — tervehti Tshelkash tyynesti, ojentaen toiselle kättä.

— Vaikk'ei ois tavattu ikipitkinä päivinä! Mene tiehesi!

Semjonitsh löi kumminkin kättä hänelle.

— Sanopas, — jatkoi Tshelkash, päästämättä lujista käsistään Semjonitshin kättä ja tuttavallisesti sitä pudistellen. — Sanopas, oletko missä Mishkaa nähnyt.

— Ketä Mishkaa? En minä sun Mishkojasi tunne! Mene matkaas, veikkonen! Sattuu vielä inspehtori näkemään, niin hän se sulle...

— Sitä punapartaa, jonka kanssa viimeksi olin työssä "Kostromalla", — jatkoi Tshelkash itsepintaisesti.

— Jonka kanssa sa varkaissa käyt, san' niin! Sairastaloon on viety se sinun Mishkasi; jalka taittui vaunun alle. Lähde nyt hyvällä laputtamaan, lähde, muutoin minä sinut niskapästä...

— Vai niin! Et muka tunne Mishkaa... tunsitpas. Mitäs sinä olet niin äkäinen, Semjonitsh?

— Kuules, Grishka! Älä sinä siinä lavertele, vaan laita luusi!

Vartija rupesi suuttumaan. Hän vilhui ympärilleen ja koetti irroittaa kättänsä Tshelkashin lujista kourista. Tämä katseli häntä tyynesti tiheän kulmain alta, naurahteli partaansa ja haasteli edelleen, päästämättä toisen kättä:

— Älä sinä minulle hökkää pane. Tarinoidaan tarpeeksi ensin, kylläpähän lähden sitten. No mitenkäs nyt oikein hurisee? Ja kuinkas emäntä jaksaa ja lapset? — Pahaenteisesti säväytellen silmiänsä ja vetäen suunsa pilkalliseen irveen hän lisäsi: — Olen käkeillyt ativoimaan teille, mutta eihän tässä jouda... olen yhtämittaa juopotellut...

— Heitä sinä valtaan se semmoinen!... Äläkä laske leikkiä, senkin hitto lujaluinen! Minä kun tässä toden perästä... Vai joko ruvennet ryöstämään taloloissa ja kaduilla?

— Mitä varten? Riittää sitä meidän iäksi tavaraa täälläkin. Riittää, jumaliste, niinkin. Sinähän, kuulen ma, olet taaskin puhaltanut kaksi tavarapakkaa. Varo sinä itseäsi, Semjonitsh! Joudut vielä ansaan!...

Tshelkashin hävyttömyydestä vartija joutui suunniltaan... Vavisten koko ruumiissaan hän ei saanut sanaakaan virketyksi, pursuttihan vain sylkeä suustaan. Tshelkash päästi hänen kätensä irti ja alkoi astua pitkin askelin takaisin, sataman porttia kohti. Huimasti sadatellen läksi vartija hänen peräänsä.

Tshelkash tuli iloiselle mielelle. Hän vihelteli hiljakseen hampaittensa välistä, pisti kädet housuntaskuihin ja astuskeli verkalleen, kuni vapaa mies konsanaankin, heitellen puoleen ja toiseen räikeitä pilkkasanoja ja kompia. Hänelle maksettiin samalla mitalla.

— Kylläpä meidän Grishkasta esivalta hellää huolta pitää! — huudahti joku kantajain parvesta, joka jo oli syönyt ja nyt leväten venyttelihe maassa.

— Minä olen paljain jaloin, — vastasi Tshelkash, — siksipä Semjonitshilla huoli ja hoppu, ettei vaan minulta jalka kiveen kävis.

Tultiin portille. Kaksi sotamiestä tarkasti kopeloimalla Tshelkashin ja sysäsivät hänet hiljaa kadulle.

— Älkää päästäkö häntä sisään! — kiljaisi Semjonitsh jääden sisäpuolelle.

Tshelkash astui tien poikki ja istahti katukäytävän laitapylväälle vastapäätä kapakan ovea. Sataman portista tulla jyrisi loppumaton jono täysinäisiä tavarakuormia. Niitä vastaan kiiti tyhjiä rattaita; ajurit seisoivat niissä hytkähdellen. Satama purki jälleen ilmi maata tärisyttävää, meluisata pauhinaa ja kirvelevää tomua.

Tshelkash oli tottunut tähän vimmattuun hälinään, ja äskeinen kiihkeä kohtaaminen Semjonitshin kanssa oli saattanut hänet hyvälle mielelle. Hänellä oli tarjona runsaspalkkainen ansio, joka vain kysyy hiukan vaivannäköä ja paljon oveluutta. Sitä häneltä ei suinkaan puutu, sillä hän oli vakuutettu, ja niinpä hän, silmänsä siristellen mietskeli, mitenkä hän huomisaamuna, kun kaikki on toimitettu, ja kun taskussa setelit kahisee, pääsee ehdoltansa hummailemaan... Sitten muistui mieleen hänen kumppalinsa Mishka, joka olisi ensi yönä ollut hyvään tarpeeseen, ellei olisi taittanut jalkaansa. Tshelkash noitua paukautti itsekseen ajatellessaan, ettei hän yksinään, ilman Mishkan apua, kenties tule toimeenkaan tuossa tehtävässä. Millainenhan mahtaa tulla ilma yöksi?... Hän katsahti taivaalle ja pitkin katua.

Viiden, kuuden askeleen päässä hänestä istui kadun puolella muuan nuori, talonpoikainen mies, nojaten selkäänsä laitapylväaseen. Miehellä oli yllään siniraitainen paita, jalassa samanlaiset housut ja niinivirsut, päässä rikkinäinen, ruskea lakki. Hänen vieressään oli pieni nahkalaukku ja varreton viikate, jonka ympärille oli huolellisesti sidottu nuoralla heiniä suojaiksi. Mies oli harteava, vanttera, vaaleaverinen, kasvot päivän ja ahavan polttamat. Luottavasti ja hyväntahtoisesti hän katseli Tshelkashia suurilla, sinisillä silmillään.

Tshelkash veti suunsa irveen, pisti kielen ulos, asetti naamansa hirveään virnistykseen ja katseli semmoisena häntä silmät pullollaan.

Toinen joutui ensi alussa ymmälle ja räpäytti silmiänsä, mutta sitten hän äkkiä purskahti nauramaan.

— Onpas sinua koko velikulka! — huudahti hän ja maasta tuskin kohoten vierähti kömpelösti Tshelkashin luokse, laahaten perässään laukkuansa ja kolisuttaen viikatteen kantaa kiviä vasten. Hän nykäisi sitten Tshelkashia housunlahkeesta ja virkkoi:

— On tainnut mies hummata aika lailla!

— On semmoistakin ollut, nalli, on niinkin! — tunnusti Tshelkash vilpittömästi. Häntä miellytti jo ensi näkemältä tämä roteva, hyväntahtoinen maalainen, jolla oli niin lapselliset, kirkkaat silmät. — Heinäkö teossa olet ollut?

— Kuinkas muuten? Virsta heinää niitettiin, tyhjällä siitä kiitettiin. Huono on tienesti nyt. Väkeä kuin seinää! Justiin tuota nälkäistä väkeä on tupannut joka paikkaan, ja sehän se ne palkat polki niin, ettei maksa yrittääkään. Kubanjilla kuusi riunaa päivässä. On sekin! Mutta ennen vanhaan, kuulehan, kolmin ruplin maksettiin, nelin, viisinkin!...

— Niin, ennen vanhaan!... Ennen vanhaanhan ne löivät kolme ruplaa pöytään, kun vaan saivat nähdä Venäjän miehen. Tässä kymmenisen vuotta sitten minä niinikään pidin sitä samaa ammattia. Tulet stanitsaan... Mistä mies?... Venäjältä!... Siinä ne sua sitten heti silittelemään ja tunnustelemaan ja ihmettelemään... tuoss' on kolme ruplaa, ota! Ja juottavatkin vielä miehen ja syöttävät. Elä ja pidä lystiä niin kauan kuin tykkäät!

Maalainen kuunteli häntä ensin suu auki, kummasteleva ihailu pyöreillä kasvoillaan, mutta huomattuaan tuon retvanan valehtelevan hän maiskautti huuliaan ja rähähti nauramaan. Tshelkash pysyi totisena, salaa myhäillen viiksiinsä.

— Minä tässä kuuntelen ja luulin sinun jo tosiakin puhuvan. Ei, mutta kyllä ennen vanhaan...

— Niin, niin, no, sitähan minäkin justiin, että ennen vanhaan...

— Ole tuossa! — virkkoi toinen kättään huiskauttaen. — Suutariko sinä olet?... tuota noin... vai rätätäli!

— Jaa minäkö? — kysäisi Tshelkash vuoroonsa. Hetken mietittyään hän sanoi: — Kalastaja minä olen.

— Vai kalastaja! Ähä! Lähteekö kaloja?

— Mitäs niillä kaloilla? Tämän puolen kalamiehet pyytävät muutakin kuin kalaa. Enemmän vaan noin niin kuin hukkuneita, vanhoja ankkureita, pohjaan painuneita laivoja ja sen semmoista. Meill' on oikein ongetkin sitä mukaa.

— Pötyä... Lienet niitä sellaisia, joista laulussa sanotaan:

Miehet verkkoja viskelee veettömillen rannoillen, aittojen apajoille.

— Oletkos sinä sellaisia miehiä nähnyt? — kysäisi Tshelkash, naurusuin katsellen häntä ja arvelleen, että tuo maalainen on koko lailla typerä.

— Missäpä minä oisin niitä nähnyt? Kuullut olen vain.

— Mitäs sanot semmoisista?

— Jaa semmoisistako? Mitäpä niistä osaisi sanoa! Reippaita poikia, vapaata väkeä.

— Vapaata... Tykkäätkö sinäkin vapaudesta?

— Kuinkas muuten? Oma olisit isäntäsi: meni minne miellyttää, teki minkä tahtoi... Sepä se! Kun vaan pysyy hollilla eikä kiveä kaulaansa ripusta, niin hätäkös silloin! Elelee lystikseen, kunhan vaan ei Jumala unohdu.

Tshelkash sylkäisi halveksivasti, keskeytti kyselynsä ja kääntyi häneen selin.

— Niinkuin nyt tämä minunkin laitani esimerkiksi! — innostui maalainen äkkiä puhumaan. — Isä kuoli, jäi pieni talon räpiskä, äiti on vanha, maasta kaikki mehu imetty... minkäs siinä eteensä ottaa? Elää pitää kumminkin. Mutta miten elää? Sepä se. Annas, kun lähdän vävyksi rikkaaseen taloon. No niin... Jos antaisivat tytölle talosta oman osuuden! Mutta eihän se appi saakeli anna. Vielä vai minä hänelle rupean raatamaan selkä vääränä vuodet umpeen! Ja! Semmoinen on se juttu, näetkös! Ollapa minulla sata ruplaa rahaa tai vaikka puolikin toista, heti olisi selvillä mies... ja ähähäs silloin, Antippa, älähän nuolaise! Tahdotkos antaa Marfalles osan? Etkö? Ole antamatta! On niitä, Jumalan kiitos tyttöjä kylässä muitakin kuin sinun Marfasi. Ja sitten sitä olisi mies ihan itse, yks pää kuin lanttu. Niin, niin. — Hän huokasi. — Mutta eihän tässä muu auta kuin ruveta kotivävyksi. Tuli sitten semmoiset meiningit: otan ja lähdän tästä Kubanjille, sieppaan siellä parisen sataa kokoon ja heiskis! Jo veteli herran reteli!... Mutta äläs! Hukkaan meni hyvät humalat... Mikäs tässä muu neuvoksi kuin ruveta kotivävyksi lopultakin? Rengiksi appelaan... Omalle konnulle ei kannata mennä, ei sitä vastenkaan. Hohhoi-jaa!

Kovin teki miehen mieli vävyksi. Oikein kävi kasvoiltaankin synkäksi ja murheelliseksi. Raskaasti hän alkoi puhkia ja liikuskella maassa, niin että Tshelkashkin heräsi ajatuksistaan, joihin oli hänen puheensa aikana vaipunut.

Tshelkashin ei olisi enää oikein tehnyt mieli jatkaa haastelua hänen kanssaan, mutta kysäisi kumminkin:

— Minnekäs sinä nyt?

— Minne? Kotipuoleen tietysti.

— No mistäs minä sen tiedän... vaikka käkeilisit Turkinmaalle...

— Turr-rkin maalle! — venäytti maalainen. — Kukas ristitty ihminen sinne lähtisi? Kylläpä sanoa pöläytit!

— Hölmö sinä olet! — huokasi Tshelkash ja kääntyi jälleen hänestä pois, ja niin hänestä nyt tuntui, ettei hän mokoman miehen kanssa viitsi enää sanaakaan vaihtaa. Siinä oli jotain ärsyttävää, tuossa rotevassa maalaisessa.

Hämärästi, hiljalleen kypsyvä, harmillinen tunne alkoi pulpahdella hänen sisimmissään, estäen häntä kiintymästä ajatuksiinsa ja harkitsemasta ensi yön tehtäviä.

Hölmön nimen saanut talonpoika jupisi jotain itseksensä, salavihkaa heittäen karsaita silmäyksiä paljasjalkaiseen retvanaan. Lystikkäästi paisuivat hänellä posket, suu meni töröön ja siristelevät silmät alkoivat jo melkein liian usein ja hullunkurisesti räpytellä. Hän ei nähtävästi ollut odottanutkaan, että hänen puhelunsa tuon repaleisen viiksiniekan kanssa päättyy niin äkkiä ja niin mieltä pahoittavalla tavalla.

Repaleinen mies ei ollut hänestä enää tietääksensä. Hän istui aatoksissaan, vihellellä ja lyöden

laitapylväasen tahtia paljaalla, likaisella kantapäällään.

Maalaisen teki mieli maksaa hänelle samalla mitalla.

— Kuules sinä, kalamies! Juopotteletkos sinä useinkin? — yritti hän puhua, mutta samassa kääntyi kalamies äkkiä hänen puoleensa ja kysäisi:

— Kuules, lällä! Lähdetkö työhön minun kanssani tänä yönä, vai? Sano joutuun!

— Mihin työhön? — kysäisi toinen epäluuloisesti.

— Mihinkö? Mihin vaan pannaan. Lähtään kalalle. Saat soutaa...

— Jaha. Niin no... Mitäs, tuota... Sopiihan sitä soutaa. Mutta... kunhan ei vaan sinun kanssasi soutaisi narua kaulaansa. Kovin olet näköjäsi niitä maailman lopun miehiä... pimeä semmoinen.

Tshelkashista tuntui, kuin olisi mikä tulisella raudalla rintaan polttanut. Hillityllä vimmallä hän virkkoi puoliääneen:

— Älä leksottele, kun et ymmärrä. Otan ja kumautan sua kallon kamarata vasten... ehkä selvenee.

Hän kavahti pystyyn, nykäisi vasemmalla kädellä viiksiänsä, puristaen samalla oikean kätensä rautaiseen, paksujänteiseen nyrkkiin, ja säväytti silmiänsä.

Toinen säikähti. Hän vilkaisi ympärilleen ja arasti silmiään räpytellen kavahti pystyyn hänkin. Siinä he mittailivat toisiaan katseillansa ja olivat ääneti hetken aikaa.

— No? — kysäisi Tshelkash tylästi. Hän kiehui ja vavahteli loukkauksesta, joka oli hänen osakseen tullut tuolta yötiseltä vasikalta, jota hän koko keskustelun aikana oli halveksinut ja nyt kerrassaan inhosi siitä syystä, että hänellä oli niin puhtaat, siniset silmät, terveet, päivettyneet kasvot, lyhyet ja lujat kädet, siitä syystä, että hänellä on jossain siellä maalla oma talo, siitä syystä, että varakas talonpoika ottaisi hänet vävykseen, inhosi häntä koko hänen entisen ja tulevan elämänsä tähden, mutta enimmänsä kaikkesta siitä syystä, että hän, nulikka hänen rinnallaan, uskaltaa rakastaa vapautta, jonka arvoa ei tunne ja jota ei tarvitse. Vastenmielistä aina on nähdä, että toinen, jota pidät itseäsi huonompana ja alempiarvoisena, rakastaa tai vihaa samaa kuin sinäkin ja siten käy sinun kaltaiseksesi.

Talonpoika katseli Tshelkashia ja tunsu hänessä käskijänsä.

— Enhän minä... — ryhtyi hän puhumaan, — enhän minä pane vastaan... Miks'ei? Työtähän minä justinsa haenkin. Sitä minä vaan meinasin, että... ethän sinä ole työmiehen näköinenkään... kovin näet olet... tuota noin .. repaleissa. No niin no, sattuuhan sitä semmoista kelle hyvänsä... Herrainen aika! Vähänkös minä olen juoppolalleja nähnyt! Vai vähän? Olen maar pahempiakin nähnyt kuin sinä.

— No niin, niin! Sinä suostut siis? — sanoi Tshelkash jo hiukan lempeämmin.

— Jaa minäkö? Oli menneeks! Mielellä hyvällä! Sano hinta!

— Hinta on mulla työtä myöten. Millainen milloinkin työ. Sitä mukaa palkka kuin saaliskin. Voit saada viitosenkin, ymmärräthän.

Nyt oli kajottu asian rahalliseen puoleen. Talonpoika tahtoi siinä kohden olla säntillinen ja vaati pestaajaltakin samaa säntillisyyttä. Hänessä heräsi jälleen arveluja ja epäluuloja.

— Eihän se semmoinen pohja mitä pidä! Sinilaita kouraan, se olisi toista.

Tshelkash ryhtyi toimeen.

— Älä lorise turhia. Lähtään rahteeriin.

Ja he läksivät rinnan astumaan katua myöten. Tshelkash arvokkaana kuin konsanaankin isäntä, viiksiänsä kierrellen, talonpoika nähtävästi aivan alttiina tottelemaan, mutta sittenkin täynnä epäluuloa ja pelkoa.

— Mikä sun nimes? — kysäisi Tshelkash.

— Kaapro.

He tulivat likaiseen ja savustuneeseen ravintolaan. Tshelkash astui bufetin luo ja tilasi, ainaisen kävijän tuttavallisella äänellä, pullon viinaa, kaalikeittoa, varistettua lihaa ja teetä. Lueteltuaan kaiken tuon hän virkkoi lyhyesti isännälle: "velaksi kaikki", johon toinen vain ääneti nyökäytti päätään. Kaapro tunsu kerrassaan kunnioitusta Tshelkashia kohtaan nähdessään, kuinka suurta arvoa ja luottamusta

tuollainen roiston näköinen mies nautti.

— Nyt haukataan ja jutellaan juurtajaksain. Istuhan sinä tässä; minä sillä välin käväisen vähän muualla.

Hän läksi. Kaapro katseli ympärilleen. Ravintola sijaitsi kellarikerroksessa. Kosteata siellä oli ja pimeää. Ilma oli tukahduttavan kitkerä ja raskas, täynnä viinan, tupakan ja tervan hajua. Vastapäätä Kaaproa, toisen pöydän ääressä, istui päihtynyt, punapartainen mies, merimiehen puku päällä, yltäänsä hiilen pölyssä ja tervassa. Yhtämittaa nikotellen hän ulisi jotain laulua, joka oli täynnään katkaistuja sanan mongerruksia, milloin kummallisesti sihiseviä, milloin karahtelevia. Hän ei arvatenkaan ollut venäläinen.

Hänen taakseen oli asettunut kaksi Moldavan tyttöä, repaleisia, mustatukkaisia, jotka hekin vetelivät rämeällä äänellä jotain laulun tapaista, niinkuin päihtyneet konsanaankin.

Kaaprosta alkoi tuntua täällä varsin kamalalta. Hän toivoi isäntänsä jo piankin palajavan. Melu ravintolassa oli sill'aikaa sulanut yhdeksi ainoaksi älinäksi. Tuntui kuin siinä mylvisi joku suunnattoman suuri eläin, jolla on tuhansia erilaisia ääniä. Huimasti, vimmoissaan se rynnähtelee ulos tästä kivisestä kuopasta, mutta ei ole aukkoo sen päästä ulos... Kaapro tunsi, kuinka hänen ruumiiseensa imeytyy jotain huumaavaa, painostavaa. Se pyrkii pyörryttämään, se samentaa silmiä, jotka uteliaasti ja arkailen katselevat elämää ravintolassa.

Tshelkash tuli, ja nyt he rupesivat syömään, juomaan ja haastelemaan. Kolmannen ryypyn jälkeen alkoi Kaapro päihtyä. Hänen tuli hauska olla, ja mieli teki sanoa jotain hyvää isännälleen, joka — on sentään kelpo poika! — noin vaan umpimähkään kestitsee häntä, uppo outoa miestä. Sanoja tulvi tulvimalla kurkkuun, mutta eipäs niitä vaan sieltä solahtanut kielelle, joka äkkiä oli käynyt kankeaksi.

Tshelkash katseli häntä pilkallisesti naurahdellen ja puheli:

— Joko on suunniltaan mies!... Voi sua, senkin ämmä!... Viidestä ryypystä!... Liekö sinussa työn tekijää?

— Ystäväiseni! — lallatteli Kaapro. — Äl' ole huolissasi! Vielä minä sulle mielihyvät teen ja suuret suosiot!... se tahtoo sanoa justiin näin!... Annas kun suutelen sinua... suutelenko ma?

— No, olehan nyt asemillasi!... Tuoss' on vielä, vedä nahkaas!

Kaapro ryypäsi ryypäämistään ja joutui jo siihen tilaan, että kaikki alkoi hänen silmissänsä huojua määränperäisesti, aaltomaisesti. Se tuntui ilkeältä ja rupesi kääntämään mieltä... Hänen kasvoilleen ilmaantui typeränintoisa ilme. Hän yritti sanoa jotain, mutta ei siitä vaan muuta tullut kuin hassunkurista huulten maiskutusta ja ulinaa. Tshelkash katseli häntä tarkkaavasti, ikäänkuin jotain muistellen. Hän kierteli viiksiänsä ja naurahteli nyt jo synkästi ja häijysti.

Mutta humalainen parku pauhasi edelleen kapakassa. Punapartainen mies nukkui, kyynäspäät pöydällä.

— Lähtäänpäs nyt! — virkkoi Tshelkash nousten pöydästä.

Kaapro yritti nousta, mutta ei jaksanut. Hän päästi pari kolme karkeata sanaa ja rähähti humalaisen mielettömään nauruun.

— Jo pehmeni! — virkkoi Tshelkash istahtaen jälleen tuolille, vastapäätä häntä.

Kaapro nauraa hohotti yhä edelleen, tylsillä silmillään katsellen isäntäänsä. Tämäkin katseli häntä, terävästi ja mieltävästi. Hän näki edessään miehen, jonka elämä oli joutunut hänen sudenkapäliinsä. Hän, Tshelkash, tunsi olevansa kyllin voimakas kääntämään tuon elämän sekä puoleen että toiseen. Hän voi sen taittaa kuin kortin ja voi auttaa sitä asettumaan sen vankkaan, talonpoikaiseen kehykseen. Hänelle tuotti nautintoa se tieto, että hän on toisen herrana, ja hän mietiskeli, ettei tämä maalainen milloinkaan tule tyhjentäneeksi sellaista kalkkia, minkä kohtalo oli hänen, Tshelkashin, tyhjennettäväksi määrännyt... Hänen kävi sekä kateeksi että sääliksi tuo nuori elämä. Hän naurahteli sille, jopa harmistuikin sen puolesta, ajatellessaan, että se vielä kerran saattaa joutua sellaisiin kouriin kuin hänen... Ja lopulta kaikista noista tunteista sulautui yksi ainoa, jossa oli palanen isällistä, holhoavaista. Hänen oli sääli miestä, ja tuo mies oli hänelle tarpeen. Silloin otti Tshelkash häntä kainaloista ja vei hänet, hiljaa lykkien häntä takaapäin polvellaan, ravintolan pihalle, jossa laski hänet maahan, halkopinon siimekseen. Itse hän istahti viereen ja sytytti piippunsa. Kaapro piehtaroi hetken aikaa mörähdellen ja nukkui.

— Oletko valmis? — kysyi Tshelkash puoliääneen Kaaproilta, joka puuhaili airojen kanssa.

— Tuossa paikassa! Tämä hankahan se tässä huojuu. Löiskö sitä lapauttaisi airolla kerran?

— Ei millään muotoa! Ei saa kuulua melua vähintäkään! Paina vaan lujasti käsilläsi, kyllä se koloonsa menee.

Hiljaa he siinä sitten laittelivat kuntoon venettä, joka oli kiinni erään tammikimmeillä lastatun purjelotjan perässä. Ylt'ympäri oli kokonainen laivasto samanlaisia lotjia sekä turkkilaisia felukoita, osa jo tyhjinään, toiset vielä lastattuina palmu- ja sandelipuilla sekä paksuilla kypressipölkyillä.

Yö oli pimeä. Taivaalla kulki paksuin kerroksin siekalereunaisia pilviä. Meri oli tyyni, tumma ja sakea kuin öljy. Se tuoksui kosteata, suolaista, raikasta hajua, ja se äänteli lempeästi, loiskuen laivan kylkiä ja rantoja vasten ja hiljalleen heilutellen Tshelkashin venettä. Laajalti ulos rannasta kohottelivat meren pinnalla alukset mustia kylkiänsä, sysäten taivaanlakeen teräviä mastojaan, joitten huipuissa välkkyi erivärisiä lyhtyjä. Meri heijasteli lyhtyjen valoja ja välkähteli keltaisin täplin. Ne kimaltelivat kauniisti sen samettisessa rinnassa, joka pehmoisena, himmeän mustana kohoili ja laski niin tasaisesti. Meri nukkui kovasti uupuneen työmiehen tervettä, sikeätä unta.

— Nyt lähtään! — virkkoi Kaapro laskien aivot veteen.

— Nyt lähtään! — toisti Tshelkash ja lykkäsi veneen kovalla sysäyksellä lotjain väliseen väylään. Vene kiivaasti kiitämään liukasta pintaa myöten, ja airojen vedoista vesi välkähteli vaaleansinisin fosforisin virein. Pitkänä nauhana kulki tuo vire veneen vanavedessä pehmoisesti kimallellen.

— Pakottaako päätä? — kysäisi Tshelkash lempeästi.

— Ettäs sanot!... Niin kumisee kuin malmipata... Anna kun valelen sitä vedellä.

— Turhia! Tuoss' on; valelepas sisäpuolta; pian ehkä piristyt. — Hän ojensi Kaaproille pullon.

— Jokohan olis koettaa! Siunaa, laupias isä!

Kuului hiljaista pulinaa.

— Hei, maistuipas! Riittää jo! — pysäytti Tshelkash.

Vene kiitämään edelleen ääneti ja puikahdellen laivojen välitse... Ei aikaakaan niin se pääsi irti niiden joukosta, ja nyt aukeni veneessä-olijain eteen meren ulappa, ääretön, valtava, kirkas. Se ulottui siniseen kaukaisuuteen, missä sen sylistä taivasta kohti kohoili pilvivuoria punervansinisiä, keltaisine untuvareunoineen, vihertäviä, samankarvaisia kuin meri ja nuo tukalat, lyijynharmaat pilvet, jotka heittelivät niin tuskallisen raskaita, mieltä ja sydäntä painostavia varjoja. Ne kulkivat verkalleen, perätysten, milloin yhtyen, milloin toistensa edelle ennättäen, sekoittivat värinsä ja muotonsa, nielivät toisiansa ja ilmenivät jälleen uudennäköisinä, mahtavina ja synkkinä. Jotain aavemaista oli tuossa hengettömäin parvien verkkaisessa vaelluksessa. Näytti kuin olisi niitä tuolla meren äärillä loppumattomat laumat, näytti kuin niitä yhä nousisi taivaalle, yhtä kylmäkiskoisesti, jurossa mielessään häijy aikomus: eivät ne enää milloinkaan salli taivaan kimallella unisen meren päällä miljoonilla kultasilmillään, monivärisillä tähdillä, vilkahtelevilla ja surumielisesti paistavilla, eivät enää koskaan herätä yleviä pyyteitä ihmisissä, joille kallista on niitten pyhä ja puhdas loiste.

— Eikös meri ole kaunis? — kysäisi Tshelkash.

— Onhan se! Hirvittää sentään, — vastasi Kaapro vedellen tasaisesti ja lujasti airoilla. Hiljalleen, tuskin kuuluvasti loiskahteli vesi pitkäin airojen vedoista ja kimalteli tuossa mieluisassa sinervässä fosforivalossa.

— Hirvittää! Ämmä, sinä!... — murahti Tshelkash pilkallisesti.

Hän, mies kyynillinen ja varas, hän rakasti merta. Hänen kiihkoisa, ärtynyt, mielenliikutuksia himoitseva luontonsa ei koskaan kyllästynyt katselemaan tuota tummaa laajuutta, mahtavaa, vapaata alaa, jolla ei ääriä ole. Ja mielipahalla hän kuuli moisen vastauksen, kysyttyään sen kauneudesta, joka hänelle oli niin rakas. Hän istui viillelleen vettä melallaan ja levollisena katsellen eteenpäin... ja yhä tuonne kauas hän olisi tahtonut kulkea tuota sametinpehmoista pintaa myöten, kulkea kauan aikaa...

Merellä täytti hänet joka kerta laaja, lämmin tunne. Se valtasi koko hänen sielunsa ja hiukan puhdisti sitä jokapäiväisen elämän saastoista. Hän osasi antaa arvon sille, ja hänen teki hyvää huomata olevansa parempi täällä, vetten päällä, vapaassa ilmassa, täällä, missä joka kerta elämän mietelmät menettivät katkeruutensa ja elämä itse arvonsa, öisin käy meren yli hiljainen humina, koska tasaisesti hengittää sen uninen povi... tuo salainen ääni vuodattaa ihmisen sieluun levollisuutta, lempeästi hillitsee siinä

pahoja pyyhteitä ja herättää siinä suuria mietteitä...

— Entäs missäs ne kompeet on, häh? — kysäisi Kaapro, levottomasti katsellen ympärilleen veneessä.

Tshelkash hätkähti.

— Kompeetko? Täällä ne on perässä.

— Mitäs kompeita ne oikeastaan ovat? — tiedusteli jälleen Kaapro, palanen epäluuloa taaskin äänessään.

— Mitäkö? Köydenpätkä ja... — Mutta Tshelkashia hävetti ruveta valehtelemaan tuon poikanulikan edessä salatakseen varsinaisia aikeitaan. Samalla hänen kävi sääliksi niitä mietteitä ja tunteita, jotka toinen oli hajoittanut maahan kysymyksellään. Tshelkash suuttui. Entinen kirpeä poltto vihlaasi jälleen rintaa ja kurkkua. Mieleenpainavasti ja tylästi hän virkkoi Kaaprolle:

— Kuulehan! Kun kerran istut siinä, niin istu, äläkä pistä nokkaasi muuanne. Soutamaan sinut otin; souda päälle. Mutta jos rupeet suutasi soittamaan, niin kavahda itseäsi! Ymmärrätkös?

Vene nytkähti ja pysähtyi. Aivot jäivät veteen vaahdotellen sitä. Kaapro alkoi levotonni liikuskella teljollaan.

— Souda!

Räikeä sadatus kajahti ilmassa. Kaapro nykäisi airoilla. Vene se ikäänkuin säikähti ja läksi nopein, tempovin nytkäyksin kulkemaan, vettä kokallaan kohisuttaen.

— Tasaisemmin!

Tshelkash kohosi perälaudalta ja, päästämättä melaa käsistään, kiinnitti kylmän katseensa Kaapron, joka istui siinä kalpeana, vapisevin huulin. Eteenpäin kumartuneessa asennossaan muistutti Tshelkash kissaa, joka on valmiina hyökkäämään saaliinsa kimppuun. Kuului ilkeätä hampaan kiristystä ja hiljaista luitten naksahdusta.

— Kuka huutaa? — kajahti tyyli ääni mereltä.

— Souda nyt, saatana... Älä molskuttele!... Minä tapan sinut, senkin koira!... Souda nyt!... Yks, kaks! Joudu! Ja ynähdäppäs vaan, niin rrrikki sinut revin! — niin sähisi Tshelkash.

— Pyhä neitsyt... Jumalan emo! — sopotti Kaapro vavisten ja menehtymäisillään säikäyksestä ja ponnistuksista.

Vene kääntyi notkeasti ja kulki nyt takaisin satamaan päin, missä lyhtyjen valot välkähtelivät yhtenä ainoana erivärisenä ryhmänä, mastojen nenissä kajastellen.

— Kuka siellä ärjyy? — kuului uudestaan.

Ääni tuli nyt kauempaa kuin ensi kerralla. Tshelkash rauhoittui.

— Itse sinä, veikkonen, siellä mököä pidät! — virkkoi hän ääntä kohti ja kääntyi sitten Kaapron puoleen, joka yhä vieläkin sopotti rukouksia. — No vetelipäs vaan onni sinua! Jos nuo perkeleet olisi lähteneet meitä takaa ajamaan, niin viimeinen ois ollut sulla hetki. Ymmärrätkös? Tuonne olisin paiskannut sinut... kaloille kumppaliksi!

Nyt, kun Tshelkash puheli levollisesti, jopa hyvänsävyisestikin, alkoi Kaapro, yhä vielä vavisten, pyytää:

— Kuule, päästä sinä minut pois! Päästä, Jumalan nimeen! Laske maihin! Voi kuitenkin! Mennyttä olen minä miestä kerrassaan... Päästä, Herran tähden! Mitäpä hyötyä sinulla minusta? Enhän minä näihin tällaisiin!... En ole milloinkaan moisissa toimissa ollut... Ihan ensi kertaa... Hyvä Isä! Hukkaanhan minä poloinen joudun! Mitenkä sinä lienet saanutkaan minut maanitelluksi! Jo teit syntiä kun teitkin... Toisen työnnät kadotuksen pätsiin... No on se ammattia tääkin!

— Ammattiako? — kysyi Tshelkash tylästi. — Vai ammattia! No sanohan millaista!

Tshelkashia huvitti toisen säikäys. Hänelle tuotti nautintoa ei ainoastaan Kaapron pelko, vaan sekin ajatus, että hän, Tshelkash, on tuommoinen ankara mies.

— Pimeätä on tämä ammatti... Päästä pois minut!... Eihän minusta mitä! Eikö niin! Päästä, armas ystävä!

— Ole nyt vait! Ellei sinusta olisi, niin enhän minä olisi sua ottanutkaan. Ymmärrätkö? — No pidä sitten suus kiinni!

— Hyvä Isä kuitenkin! — huokasi Kaapro itkien.

— Kas niin! Pirahdapas vaan! — keskeytti Tshelkash.

Mutta nyt ei Kaapro enää jaksanut hillitä itseänsä. Hän itki, hiljaa nyhkytellen, niisti nenänsä ja keikkui teljollaan, mutta sousti samalla kaikin voimin, huimasti. Nuolena kiiti vene. Jälleen tuli vastaan tummia laivain runkoja, ja väkkäränä pyörähteli vene niitten välisiä kapeita väyliä myöten.

— Kuule nyt! Jos ken mitä kysyy, niin ole vait, jos henkes on sulle kallis! Ymmärrätkös?

— Voi poloisen päiviäni! — huokasi Kaapro toivottomana, vastaukseksi tylyyn käskyyn, ja lisäsi katkerasti: — Mennyttä on mies, mennyttä!

— Älä ulvo! — kuiskasi Tshelkash varoittamalla.

Tämä kuiskaus vei Kaaproilta viimeisenkin harkintakyvyn. Hän tympeytyi, sydämessä jäätävä aavistus uhkaavasta vaarasta. Konemaisesti hän painoi airoja veteen, heittäytyi takanojalleen, nosti ne jälleen ja laski uudestaan veteen, yhtämittaa vain tuijottaen niinisiin virsuihinsa.

Aaltojen uninen loiske kuului niin vihaiselta ja kamalalta. Tuossa jo satama... Sen graniittimuurin takaa kuului ihmisten ääniä, veden loiskinaa, laulua, kimeitä vihellyksiä.

— Seis! — kuiskasi Tshelkash. — Heitä aivot valtaan! Pane kädet muuria vasten! Hiljemmin, hiton korvennettava!

Kaapro kuljetti venettä, harailen käsillään muurinseinän liukkaita kiviä. Vene liukui ääneti, pyyhkien laidallaan kivelle kasvettunutta limaa.

— Seis! Anna aivot! Anna aivot tänne! Missä sun passisi on? Laukussako? Anna laukkukin tänne! Anna joutuun! Katsos, armas ystävä, tämä siksi, ettes laputtaisi tiehesi... Nyt et mene mihinkään. Airoitta sinä vielä miten kuten livistäisit pakoon, mutta ilman passia ei tee mieli. Vuota tässä! Ja muista: jos hiiskahdatkaan, niin minä sinut merenpohjaltakin löydän!

Äkkiä tarttui Tshelkash käsillään johonkin, kohosi ilmaan ja katosi.

Kaapro säpsähti... Se oli käynyt niin nopeaan. Hän tunsu, mitenkä hänen harteiltansa erkane, liukuu pois tuo kovan onnen painostus ja pelko, jota hän oli tuntenut tämän kehnon, viiksiniekan varkaan läsnäollessa... Nyt karkuun!... Hengähtäen helpommin hän vilkaisi ympärilleen. Vasemmalla hänestä kohoili joku suuri runko ilman mastoja. Se oli kuin suunnaton ruumisarkku, ontto ja tyhjä... Jokainen aallon vyöräys sen kuvetta vasten herätti siinä henkiin kumean kajauksen; se oli kuin raskas huokaus. Oikealla, vedenpinnan yläpuolella, kulki kylmän, kankean käärmeen kaltaisena aallonmurtajan kostea kiviseinä. Takaa näkyi omituisia mustia runkoja, mutta edestäpäin, seinän ja tuon ruumisarkun kupeen välitse, näkyi ääretön, autio meri ja sen päällä mustat pilvet. Ja ne liikkuivat niin verkalleen, suunnattoman suurina, raskaina, pimeydestä syytäen kauhujansa ja valmiina musertamaan ihmisen painonsa alle. Kaikki oli niin kylmää, synkkää, paha-enteistä. Kaaproa alkoi hirvittää. Tämä kammo oli vielä suurempi äskeitä, Tshelkashin herättämää. Se puristi Kaapron rintaa lujalla syleilyllä, kouristi hänet pieneksi palleroksi ja naulasi kiinni teljoon...

Mutta ylt'ympärillä oli kaikki hiljaa. Ei äännähdystä muuta kuin meren huokaukset, ja tuntui siltä, että nyt, juuri nyt tuo äänettömyys ratkeaa kauheaan, hurjaan pauhinaan, ja se järkäyttää meren ihan pohjia myöten, repelee rikki pilvien paksut parvet taivaalla ja hajalle heittää pitkin meren aavaa pintaa kaikki nuo mustat alukset. Pilvet kulkivat taivaalla yhtä verkkaan ja ikävästi kuin ennenkin, mutta yhä enemmän niitä nousi merestä, ja olisipa saattanut taivaankantta katsellessa luulla, että sekin on meri, mutta ylösalaisin käännetty, aaltoileva, jonka alapuolella asuu toinen meri, uninen, levollinen, sileäpintainen. Pilvet näyttivät aalloilta, jotka ovat hyökänneet alas maan päälle kiharaisine, harmaine harjoineen, pohjattomuuksien päälle, joista tuuli on nämä aallot temmaissut, nousevien lakkapäitten päälle, joissa ei vielä kiehu vihan ja vimman vihreä vaahto.

Tuo syvä hiljaisuus ja jylhä kauneus masensi Kaaproa. Hänen teki mieli nähdä niin pian kuin mahdollista isäntänsä. Mutta entäs, jos hän jääkin sille tielle... Verkkaan vieräi aika, verkempään kuin pilvet tuolla taivaalla... Ja yhä pahempi-enteiseksi kävi välistä hiljaisuus. Mutta äkkiä kuului seinän takaa loisketta, kohinaa ja jotain kuiskeen tapaista. Kaaprosta tuntui, että nyt hän kuolee siihen paikkaan...

— Hei! Nukutko sinä? Ota vastaan!... Varovasti! — kuului Tshelkashin käheä ääni.

Seinää myöten laskeutui alas kuutiomainen, raskas esine. Kaapro otti sen vastaan veneeseen. Laskeutui toinenkin, samanlainen. Sitten kuvastui seinällä Tshelkashin kookas olento; ilmaantuivat airotkin, ties mistä. Kaapron jalkain juureen putosi hänen laukkunsa, ja Tshelkash istahti perään, raskaasti huohottaen.

Hyvillään ja arasti naurahdellen Kaapro katseli häntä.

— Väsyttääkö? — kysyi hän.

— Aina vähän, poikasen! Annapas nyt mennä! Ponnista kuin henkes edestä!... Hyvän olet ansainnut palkan! Puolet työtä on toimitettu. Pääsis nyt vaan puikahtamaan noitten pirujen silmäin alta. Sitten ei muuta kuin rahat kouraan ja mars Maijan luo. Onhan sulla Maija? Vai mitä, poika riepu?

— Eikä ole!

Kaapro pani parastansa. Rinta läähätti kuin palkeet, ja kädet kouristivat airoja kuni teräsjouset. Vesi kohisi kokassa, ja sininen viiru vanavedessä oli nyt entistä leveämpi. Jo ensi alussa löi Kaapron yltäänsä hikeen, mutta hän souti soutamistaan kaiken hartian väellä. Kahdesti hän oli tänä yönä kestänyt kovan säikäyksen, ja häntä pelotti ajatellessaan, että vielä kolmaskin pitäisi kestää. Yksi oli hänellä enää toivomus: saada loppuun tämä kovan onnen työ, nousta maihin ja paeta sitten tuota miestä, ennenkuin hän tappaa minut tai saattaa tyrmään. Nyt en enää puhu hänelle mitään, mietti Kaapro, en väittele mistään, teen kaikki mitä käsketään, ja jos sitten pääsen hänestä ehjin nahoin irti, niin huomenna heti rukoukset toimitutan Miikkulalle, ihmeittentekijälle... Kaapron rinnasta oli puhkeamaisillaan harras rukous... Mutta hän hillitsi itsensä, puhisi kuin höyrykone, kulmainsa alta silloin tällöin vilkaisten Tshelkashiin.

Toinen istui kuivankalseana, kookkaana, eteenpäin kumarassa, muistuttaen lintua, joka on valmiina pyrhtämään lentoon. Hän katseli haukansilmillään kokan yli ulos pimeyteen, liikutellen petomaisen konkonenänsä sieraimia. Toisella kädellään hän piti lujasti kiinni melasta ja toisella sormieli viiksiänsä, jotka tuontuostakin vavahtivat joka kerta kun myhäys niillä elehti ja vinoon väänsi miehen ohuet huulet. Tshelkash oli tyytyväinen onnistuneeseen tehtävänsä, tyytyväinen itseensä ja tuohon talonpoikaan, jonka hän oli säikäyttänyt niin pahanpäiväiseksi ja josta nyt oli tullut hänen orjansa. Hän tunsu huomisen huiman hummauksen esimakua. Nyt hän nautti voimistansa ja siitä, että oli saanut tämän nuoren, vereksen maalaisen kokonaan valtaansa. Hän katseli toisen ponnistuksia, ja hänen kävi sääliksi miestä. Hänen teki mielensä rohkaista häntä.

— No! — naurahti hän puhellen hiljaa. — Taisit säikähtää tarpeekses, vai?

— Ei hätää! — huokasi Kaapro ja rykäisi.

— Älähän nyt enää kovin paljoa punkaile. Kun nyt tässä vaan vielä yhdestä paikasta selvittäis... Punallahan nyt...

Kaapro totteli ja lakkasi soutamasta, pyyhki paidanhihalla hikeä kasvoiltaan ja laski aivot jälleen veteen.

— Souda hiljaa, ettei vesi pakinaa pitäisi. Yks olis vielä veräjä käytävänä... Hiljaa, hiljaa... Täälläpäin on, veikkonen, pahaa väkeä; ei ne leikkiä ymmärrä, pian aikaa kolauttavat semmoisen kuhmun otsaan, ettes pirahdakaan.

Vene liukui nyt vettä myöten melkein aivan ääneti. Airoista vain tipahteli sinerviä pisaroita, ja joka kerta kun ne meren pintaan putosivat, syntyi siihenkin hetkeksi samanlainen sinervä täplä. Yö kävi yhä pimeämmäksi ja hiljaisemmaksi. Taivas ei enää ollut aaltoilevan meren näköinen. Pilvet olivat parvistansa hajonneet eri haaroille ja vetäneet sen tasaiseen, raskaaseen verhoon, joka oli laskeutunut lähemmäs veden pintaa eikä liikahtanutkaan. Meri oli entistänsä tynnempi ja mustempi, eikä se enää näyttänyt niin avaraltakaan kuin äsken, mutta yhä väkevämmältä tuoksui sen lämmin, suolainen haju.

— Jospa tulis sade! — kuiskasi Tshelkash. — Niin mentäis lujiteltais kuin esiripun takana.

Kummallakin puolen venettä kohoili mustasta veden sylistä rakennuksen tapaisia, liikkumattomia, synkännäköisiä, mustia nekin. Ne olivat vartijalainoja. Yhdessä niistä liikkui tulta: joku siellä kulki lyhdyn kanssa. Meri silitteli niitten laitoja, kyselevästi humahdellen, mutta ne vastasivat kylmällä, kumealla kajauksella, ikäänkuin olisivat kiistelleet sen kanssa jostain asiasta eivätkä olisi mielineet antaa perää.

— Vahtialuksia! — kuiskasi Tshelkash tuskin kuuluvasti.

Siitä hetkestä, jolloin Kaapro oli saanut käskyn hiljentää soutuansa, oli hän jälleen joutunut jännitettyyn odotuksen tilaan. Hän oli kumartunut eteenpäin, ja hänestä tuntui, kuin hän alkaisi kasvaa.

Luita ja suonia venytti ja kolotti. Päätä pakotti; yksi ainoa ajatus oli sen täyttänyt. Hipiä selässä hytkähteli, ja jalkoja pisteli pienillä, terävillä ja kylmillä neuiloilla. Yhtämittäinen jännitetty pimeyteen tirkistelemisen kirveli silmiä. Hän odotteli vain, että nyt, juuri nyt tuosta pimeästä kavahtaa jokin pystyyn ja kiljaisee: "Seis! Varkaita!"...

Tshelkashin kuiska: "vahtialuksia!" sai Kaapron vavahtamaan: kirpeä, polttava ajatus sävähti hänen läpitsensä, sävähti ja kosketti mennessään hänen kovin kireälle jännitettyjä hermojansa. Hänen teki mieli huudahtaa, kutsua ihmisiä avuksensa... Hän avasi jo suunsa, kohosi teljoltaan, paisutti rintansa, veti ilmaa siihen, ja jo oli suu hänellä ammollaan, mutta silloin valtasi hänet äkkiä uusi kauhistus... Se löi häneen kuin ruuskalla... Hän sulki silmänsä ja kaatui veneen pohjalle.

... Kaukana tuolla taivaan rannassa nousi meren mustista vesistä suunnaton, sinertävä, tulinen miekka, nousi, leikkasi halki yön pimeyden, sivalsi terällään taivaan pilviä ja laskeusi meren rannalle leveänä, sinervänä raitana. Siihen se laskeusi, ja sen välkkyvään syliin sukelsi ylös laivoja, joita ei silmä tähän saakka ollut nähnytkään, mustia, äänettömiä, ympärillään yön uhkea utuvaippa. Näytti kuin ne olisivat jo kauan aikaa olleet meren pohjassa; myrskyn valtava voima oli ne sinne vetänyt, ja nyt ne sieltä jälleen nousivat käskystä tulisen miekan, meren luoman, nousivat katselemaan taivasta ja kaikkea, mitä vesi pinnallaan pitelee... Taklaus kietoi syliinsä mastot, näyttäen meriruoholta, joka oli noussut pohjasta noitten mustain jättiläisten kanssa, verkkona kietoutuen nyt niitten ympärille. Ja jälleen se kohosi meren pinnalta, tuo kummallinen, sinervä miekka, kohosi säihkyen, halkaisi jälleen yön ja laskeusi taasen meren pinnalle, mutta tällä erää toisaalla. Ja sielläkin nousi pintaan laivojen runkoja, tähän saakka silmältä salatuista.

Tshelkashin vene oli pysähtynyt ja keinui veden pinnalla, niinkuin olisi joutunut ymmälle. Kaapro oli veneen pohjalla suojaten kasvoja käsillään. Tshelkash tyrkki häntä melallaan, vimmoissansa kähisten hiljaisella äänellä:

— Hölmö! Sehän on tullikryssäri... Sähkölyhty se on... Nouse, senkin pölkky! Pian tässä meihinkin valon viskaavat! Hukassa ollaan, piru vieköön, kumpikin. Kuuletkos sinä!

Vihdoin iski melan terävä syrjä entistä kipeämmin Kaapron selkään. Hän kavahti pystyyn, uskaltamatta vieläkään avata silmiänsä, hyppäsi teljolleen ja tarttui kopeloimalla airoihin. Vene liukumaan jälleen.

— Hiljaa! Muutoin lyön sinut kuoliaaksi. Hiljaa, kuulethan! No kyll' olet pöllö, saakeli soikoon!... Sitäkö sinä säikähdit? Voi sua, koirankuono!... Lyhty ja peili — siinä se. Souda hiljaa, hitto!... Peiliä kääntelevät puoleen ja toiseen ja merta valaisevat nähdäkseen, eikä olisi missä meidänmoisia miehiä. Salakuljettajia vaanivat. Meihin ne eivät enää osu: kovin ovat jo kaukana. Älä pelkää, poika! Eivät osu. Ja nyt... — Riemuissaan katsahti Tshelkash ympärilleen. — Nyt on selvä... Huhhuh!... No onnenmyyrä se olet vaan sinäkin, senkin kelopuu!

Kaapro soui sanaakaan sanomatta. Hän hengitti raskaasti, tuontuostakin vilkaisten sinnepäin, missä tuo tulinen miekka nousi ja laski. Hänen oli mahdoton uskoa, ettei siinä muuta ole pelissä kuin lyhty ja heijastin. Tuo sinertävä valo, joka halkaisee pimeyttä ja panee meren välkehtimään hopeahohteessa, — siinä oli jotain selittämätöntä, ja niinpä Kaapro jälleen joutui tuskallisen kauhun valtaan. Aavistukset alkoivat uudestaan ahdistaa hänen intoansa. Hän soui konemaisesti, yhä lyyhistellen kokoon, ikäänkuin joka hetki odotellen iskua ylhäältä. Eikä hänessä ollut enää mitään, ei pienintäkään toivomusta. Tyhjä hän oli ja sielua vailla. Tämän yön kamalat tunnelmat olivat juurtajaksain jäytäneet hänestä pois kaiken sen, mikä on inhimillistä.

Tshelkash se jälleen riemuitsi: kaikki on onnistunut!... Ankariin mielenliikutuksiin tottuneet hermot olivat rauhoittuneet. Hekumoiden elehtivät miehen viikset, ja silmissä alkoi viritä ahnas tuli. Mainion hyvällä tuulella hän oli, vihelteli hampaittensa välistä ja veti syvälle henkeensä meren kosteata ilmaa, silloin tällöin vilkaisten ympärilleen ja suopeasti myhähtäen, kun katseensa sattui pysähtymään Kaapron.

Tuuli huhautti ja herätti meren. Hieno väre kulki sen pinnalla. Pilvet näyttivät ohenevan ja käyvän läpikuultavammiksi, mutta yhä vieläkin ne verhosivat taivaan kannen. Vapaasti, vaikka heikkonakin liiteli kyllä tuuli pitkin meren pintaa, mutta pilvet eivät liikahtaneetkaan. Niitten mieltä näkyi painavan joku harmaa, ikävä ajatus.

— Heräjöpäs henkiin taas, veikkonen! Jo on aika! Kylläpä olet näköinen: niinkuin olisi nahastasi jo ken kaiken hengen pusertanut: säkillinen luita vaan jäljellä! Jo loppui lappamiset! Mies hoi!

Kaapron teki hyvää kuulla ihmis-ääntä, vaikka vain Tshelkashinkin.

— Kuulenhan minä, — virkkoi hän hiljaa.

— Sepä se! Mokokakin mötys... Mene perään nyt, minä soudan. Väsyttää kai sinua!

Konemaisesti muutti Kaapro sijaa. Siirtyessään kokkapuolelle sattui Tshelkash katsahtamaan häntä kasvoihin ja huomasi hänen horjahtelevan ja hänen jalkainsa tutisevan. Hänen kävi yhä enemmän sääliksi miestä. Hän löi Kaaproa olkapäälle.

— No älä ole peloissasi! Kelpo palkan olet ansainnut, ja koreat kaupanpäälliset saat multa. Kelpaisiko viidenkolmatta seteli, häh?

— Minä... en tahdo mitään. Pääsis tästä vaan maihin.

Tshelkash huitaisi kädellään, sylkäisi ja rupesi soutamaan, viskoen airoja kauaksi taakseen lujilla käsillään.

Meri oli herännyt. Se leikitteli pienten laineitten kera, loi niitä näkyviin, koristeli niitä vaahtoosilla heloilla, paiskeli niitä yhteen ja särki ne jälleen hienoksi usvaksi. Vaahto kihateli sulaessaan ja huokaili — ja kaikki ylt'ympäri oli täynnä soitannollista huminaa ja loisketta. Tuntui kuin pimeyskin olisi elpynyt.

— No sanopas nyt... — alkoi Tshelkash tarinoida, — nyt kun tulet kotipuoleesi, otat akan, alat maassa möyriä, siementä kylvät, akka sulle synnyttää lapsia kasallisen, leivästä alkaa tulla tiukka, ja niin saat ikäsi kaiken vääntää selkä vääränä... ja lopuksi?... Mitäs siitä oikeastaan lähtee?

— Mitäpäsi siitä lähtee! — vastasi toinen ujosti ja vavahdellen, — eihän sitä...

Siellä täällä tempasi tuuli pilviä hajalle, ja silloin niitten lomista siinti palanen sinistä taivasta, pieni tähtönen keskellä, mitäpä kaksikin. Kuviansa nuo tähtöset sitten kurkistelivat leikkivän meren pinnassa, laineilla hyppellettien... vuoroin katosivat, vuoroin välähtivät jälleen.

— Pidä enemmän oikealle! — virkkoi Tshelkash. — Pian ollaan perillä. Pähän sitä vain päästiin kuin päästiinkin. Se se sitten oli urakka! Katsopas: yksi yö vain ja puolituhatta tipahti taskuun! Jaa-a! Mitäs sanat?

— Ettäkö puolituhatta?! — venäytti Kaapro epäillen, mutta säikähti samassa ja kysyi kiireimmän kaupalla, sysien jalallaan veneessä olevia tavarapakkoja: — mutta mitäs sorttia noissa?

— Silkkiä niissä on. Kallista tavaraa. Kun oikean hinnan ottais, niin tuskin mahtuis tuhanteenkaan. Mutta enhän minä liikoja... Niin, eikös tämä ole mukavaa?

— Jaa-a! — äännähti Kaapro verkkaan ja kysyvästi. — Annapahan, että olisi mulla! — huokasi hän, ja samassa muistui hänen mieleensä kotipuoli, viheliäinen talo siellä, puutteet, äiti ja kaikki, mitä tuolla kaukana omaa on, kaikki se, jonka tähden hän oli lähtenyt työnhakuun ja jonka tähden nyt viime yönä oli raatanut itsensä väsyksiin. Muistojen tulva hulvahti hänen päälleen: kotikylä, jyrkän mäen rinteellä, koivujen, pajujen, pihlajain ja tuomien suojassa, ja mäen alla puro... Näistä muistoista leyhähti häneen jotain lämmintä, ne rohkaisivat hänen mieltänsä. — Olispa se mainiota! — huokasi hän haikeasti.

— Niin, niin! Sinä kai suoraa päätä soittaisit junalla kotia... ja sielläkö työt sinusta tykkäämään, jaa-a! Katso paras joukosta! Uuden talonkin rakentaisit, säväyttäisit... no niin... kenties ei taloksi sentään ihan riittäisikään...

— Eihän se... Meillä on puuvärkki kallista.

— Entäs sitten? Entisesi korjaisit. Onhan teillä hevonen, vai?

— Jaa niin, hevonenko! Onhan se, mutta kovin on kaakki vanha jo.

— No sitten hevosen ostaisit, ja hyvän... Sitten lehmän... lampaista... siipikarjaa sitten... Mitä?

— Älä, veikkonen, puhukaan... Olis sillä viisiä, niin kyll' olisi lysti elää, hyvä Isä kuitenkin...

— Eipä hullumpaa olisikaan... Ymmärrän minäkin näitä asioita. Olihan se oma pesä ennen vanhaan minullakin... Isä oli niitä varakkaimpia meidän kylässä.

Tshelkash souti verkalleen. Vene keikkui aalloilla, jotka vallattomasti loiskivat sen laitoja vasten; hiljalleen se liukui meren tummalla pinnalla, mutta meri itse kävi hetkestä hetkeen yhä vilkkaammaksi. Kaksi miestä keinui veneessä, mietiskellen, aatoksissaan katsellen ympärilleen. Tshelkash oli ottanut Kaapron kanssa puheeksi maalaiselämän, rohkaistakseen ja rauhoittaakseen häntä. Ensi alussa hän oli itsekin epäröiden naurahdellut viiksiinsä, mutta sittemmin, antaakseen puheen-ainetta kumppalilleen,

oli hän alkanut puhella maaelämän suloista... Hän oli itse niihin jo aikaa sitten kyllästynyt, hän oli unohtanut ne, ja nyt vasta ne johtuivat hänen mieleensä. Ja niinpä hän vähitellen viehättyi niistä... Hän ei enää kysellyt Kaaprota, miten siellä maalla eletään ja ollaan, vaan huomaamattansa rupesi itse kertomaan.

— Pääasia talonpojan elämässä, se on, veikkonen, vapaus. Itse olet oma isäntäsi. Oma on sulla talo; viheliäinen se on, röpiskä, mutta omas se on. Oma on sulla maa; ei sitä ole kuin pivollinen vaan, mutta omaas se on. Oma sull' on kana, omat on omenatkin! Olet kuin kuningas valtakunnassas!... Ja kaikki, niinkuin nakutettu: aamulla, kun sait silmäs auki, lähde työhön, ja eri on työ keväällä, eri kesällä, ja sitten syksyllä taas eri. Jos menit tuonne tai tänne, niin omaanpa tulet tupaasi takaisin. Siell' on lämmin, ja rauhassa saat olla. Ihan kuin kuningas, vai mitä? — Niin päätti innoissaan Tshelkash, lopetettuaan pitkän luettelonsa talonpoikain eduista ja oikeuksista ja mainittuaan, ties miksi, myös hänen velvollisuuksistaan.

Kaapro katseli häntä uteliaana ja innostui hänkin. Ei hän enää muistanutkaan, mikä mies tuo hänen kumppalinsa on. Hän näki edessään vain samanlaisen talonpojan kuin hän itsekin oli: monen miespolven hiki oli hänet ainaseksi kiinnittänyt maankamaraan, lapsuuden muistot sitoivat häntä siihen, mutta hän oli omin päin luopunut siitä, laiminlyönyt sen hoitamisen ja vaalinnan ja siitä syystä saanut ansaitun rangaistuksenkin.

— Oikein sinä puhut, ystäväiseni! Kohdalleen sanoit justiin. Katsopas nyt esimerkiksi itseäsi: minkä oletkaan lainen, kun ei ole sulla maata. Minun päiviäni!... Maankamara, se on kuin emo: et sitä kauaksi mielestäsi saa.

Tshelkashin ajatukset saivat toisen suunnan... Hän tunsu jälleen ärsyttävän polton rinnassaan, niinkuin ainakin, jos ken ja varsinkin joku hänen silmissään arvoton mies sattui kajoamaan hänen itserakkauteensa — huimapäisen kulkurin itserakkauteen.

— Jo lähtee pötyä taas! — tiuskaisi hän vimmoissaan. — Luulit kai minun jo todenkin perästä... Äläs!

— Kyll' on kumma mies, — säikähti Kaapro jälleen. Sinustakos minä sitten puhuin? On niitä paljo muitakin sinun laisiasi! Kyll' on vainenkin viljalti tuota kovan onnen väkeä maailmassa!... Maankulkijoita semmoisia...

— Käy airoihin, pässi! — komensi Tshelkash jyrkästi. Hänellä oli jo kurkun täydeltä kokonainen raesade täriseviä haukkumasanoja, mutta miten ollakaan, hän hillitsi itsensä.

He vaihtoivat paikkoja toistamiseen, ja siinä kun Tshelkash kulkea kiipesi tavarapakkain ylitse perälaudalle, teki hänen kiihkeästi mieli sysäistä Kaapro suin päin veteen, mutta samalla hän ei kyennyt katsahtamaan häntä silmiinkään.

Lyhyt keskustelu oli tauonnut. Mutta nyt pä yksin Kaapron vaitiolostakin tuulahti Tshelkashiin maalais-elämän sulot... Hän ajatteli entisiä aikoja eikä muistanut venettänsäkään ohjata. Aalto käänsi sen toisaalle, ja niinpä se alkoikin painua merelle päin. Aallot näkyivät huomanneen, että vene oli joutunut suunniltaan. Ne viskelivät sitä yhä korkeammalle, ne leikkivät sillä, välkähdellen sen airojen viskomassa vedessä lempeällä, sinervällä valollaan. Mutta Tshelkashin silmäin edessä kulki kuva toisensa perästä kauan, kauan sitten menneiltä päiviltä, joita nykyajasta erotti kokonainen seinä yksitoista ajast'aikaa kestänyttä kulkurielämää. Hän ennätti nähdä itsensä lapsena, ennätti nähdä kotikylänsä, äitinsä, tuon punaposkisen, lihavan vaimon, jolla oli niin suopeat, harmaat silmät, — isänsä, punapartaisen jättiläisen, jurokasvoisen. Hän näki itsensä sulhasena, näki vaimonsa, mustasilmäisen Anfisan, pitkä palmikko niskassa, täyteläisen, pehmeän pullean, iloisen... näki itsensä sitten pulskana kaartilaisena... näki uudestaan isänsä, nyt jo harmaan ja työstä kumaraisen, ja äitinsä, ryppyisen ja kutistuneen. Esiintyi siinä sekin kuva, jossa hän palajaa sotapalveluksesta ja kylä käy häntä vastaan... isä on koko kylän nähden niin ylpeä Yrjöstänsä, tuuheaviiksisestä, uljaasta sotamiehestä, sukkelasta, pulskasta pojasta... Muisto, tuo kovaonnisten vitsaus, herättää henkiin kivetkin menneisyydessä ja vuodattaa hunajapisaroita joskus juotuun myrkkyyntä... siksi vain, että viimeisetkin iskunsa saisi lyöneeksi, pannakseen ihmisen tunnustamaan erehdyksensä ja siten pakottaaksensa häntä rakastamaan sitä, joka mennyt on, ja riistääkseen häneltä tulevaisuuden toiveet.

Tshelkash tunsu joutuneensa kotoisen ilman sovittavaisen, lempeän tuulahduksen helmaan. Se oli saattanut hänen kuuluviinsa sekä äidin helliä sanoja että isän, uljaan talonpojan vakavia puheita... sieltä kuului monta unohtunutta säveltä, mehuisasti siellä maaemonen tuoksui... routa oli vast'ikään lähtenyt, aura oli vast'ikään mullan muokannut, tuolla smaragdinen silkkioras peitti peltoa... Ja hän tunsu olevansa suunnaltaan suistunut, langennut, viheliäinen ja yksinäinen olento... hänet oli temmaistu ja ainaseksi heitetty siitä elämän kehyksestä, missä tämä samainen, hänen suonissaan nyt virtaileva veri oli muodostunut.

— Hei, minnekäs sitä nyt mennään! — kysyi Kaapro äkkiä.

Tshelkash murahti ja loi ympärilleen saaliinhimoisen, väijyvän katseen.

— Piruko sitä nyt lennättelee!... Ei hätää sentään... Panepas höyryä lisää! Pian ollaan perillä.

— Aatoksissaan oli mies, vai? — kysäisi Kaapro myhäillen.

Tshelkash iski häneen terävän silmäyksen. Kaapro oli jälleen aivan entisellään, levollinen, iloinen, melkeinpä näytti voitonriemuiselta. Hyvin hän oli nuori; koko elämänsä oli hänellä vallassaan. Eikä hän mitään tiedä. Se on paha se! Kenties sentään maa voi hänet pidättää... Entistä haikeammalta tuntui Tshelkashista, heti kun nämä ajatukset olivat vilahtaneet hänen mieleensä... Siksipä hän Kaapron kysymykseen jurosti mörähti:

— Väsyttää... Vene keikkuu kanssa...

— Keikkuu, se on vissi se... Tuota noin... eihän sitä enää kiinni jouduttane noitten kanssa? — Kaapro sysäsi jalallaan tavarapakkoja.

— Ei jouduta. Ole rauhassa. Tuossa paikassa annan tavarat pois ja sitten rahat kouraan... Ni-in!

— Ettäkö viis sataa?

— Ei kai vähempääkään.

— Onpas se... tuota noin... koko summa! Annas, että olis se semmoinen minulla, poloisella pojalla!... Se olis yhtä huilutusta vaan.

— Jaa, maalla?

— Kuinkas muuten? Heti minä...

Jo pyrähti Kaapro lentämään mielikuvituksen siivillä. Tshelkash näytti murtuneelta. Viikset olivat riipuksissa, toinen kylki oli märkänä aaltojen roiskeista, silmät olivat kuopallaan, väikettä vailla. Hän oli kurjan, voipuneen näköinen. Mietiskelevä masennus, joka ilmeni yksin hänen likaisen paitansa poimuissakin, näytti silittäneen tuntumattomiin kaiken saaliinhimoisuuden hänessä.

— Väsyttää minuakin... Eipä juuri jaksais...

— Kohta tullaan... Tuolla noin.

Tshelkash käänsi jyrkästi veneen ja suuntasi sen jotain mustaa, vedestä nousevaa esinettä kohti.

Taivas peittyi pilviin jälleen. Alkoi sataa. Se oli hienoa, lämmintä vihmää, ja hilpeästi se rapsahteli aaltojen harjoille.

— Seis! Hiljempaa! — komensi Tshelkash.

Veneen kokka kolahti lotjan kylkeä vasten.

— Nukkuuko ne pirut? — murisi Tshelkash iskien keksin köydentapaisiin, joita riippui lotjan kyljessä.
— Ei ole laskettu portaita... rupesi vielä satamaankin. Olisi tuota jo ennättänyt.. Hoi, etanat! Ho-hoi!

— Selkashko siellä? — kuului ylhäältä ystävällinen ynähdyks.

— Portaat alas!

— Kalimera, Selkash!

— Portaat alas, senkin korvennettava saakeli! — kiljaisi Tshelkash.

— Kas kun on äkäinen tänään... Hioei!

— Ala kiivetä, Kaapro! — virkkoi Tshelkash kumppalilleen.

Seuraavassa tuokiossa he olivat kannella. Kolme mustaa olentoa, partasuuta, puheli siellä keskenään kummallista terävä-äänteistä kieltä, katsellen alas Tshelkashin veneeseen. Neljäs, pitkässä viitassa, astui hänen luokseen ja sanaakaan sanomatta antoi hänelle kättä. Sitten hän vilkaisi epäluuloisin silmin Kaapron.

— Laita huomiseksi rahat, — virkkoi Tshelkash hänelle. — Nyt minä menen maata. Tule pois, Kaapro! Tahdotkos syödä?

— Kun pääsis maata! — vastasi Kaapro. Viiden minutin perästä hän jo kuorsasi lotjan likaisessa ruumassa. Tshelkash istui hänen vieressään, koetellen jonkun saapasta jalkaansa. Äreänä ja alakuloisena hän vihelteli hampaittensa välistä, ajatuksissaan syljeskellen sivuillensa. Sitten hän oikaisi Kaapron viereen, riisumatta saapasta jalastaan, heitti kädet niskan taakse ja katseli kauan aikaa kattoon, viiksiänsä liikutellen.

Hiljalleen lotja huojui leikkivän aallon pinnalla; jossakin narahti puu valittaen, sade rapisi pehmoisesti kannella, laine loiskui lotjan kuvetta vasten... Kaikki tuo oli niin alakuloista. Oli kuin olisi tuutulaulua hyräillyt äiti, jolla ei ole toivoa poikansa onnesta...

Irvistäen kohotti Tshelkash päätänsä, katsahti ympärilleen, virkkoi jotain itsekseen ja oikaisi jälleen, heittäen jalat hajalleen. Sellaisena hän muistutti suuria saksia.

III.

Hän heräsi ensimmäisenä, vilkaisi levottomasti ympärilleen, mutta rauhoittui heti kohta ja katsahti Kaapron, joka vielä nukkui. Tämä kuorsahteli makeassa unessa. Mitä lienee nähnytään unissaan, mutta hymy elehti koko hänen lapsellisilla, terveillä, päivettyneillä kasvoillansa. Tshelkash huokasi ja kiipesi nuoraportaita myöten kannelle. Ruuman aukosta pilkisti sisään lyijynkarvaista taivasta. Päivä oli valjennut, ikävä, harmaa, syksyinen päivä.

Parin tunnin perästä Tshelkash palasi. Hänen kasvonsa punoittivat, viikset oli uljaasti keikautettu ylöspäin, huulilla leijaili suopean-iloinen hymy. Jalassa oli hänellä pitkävartiset lujat saappaat ja nahkahousut, yllään kurtikka. Hän oli metsämiehen näköinen. Koko hänen pukunsa oli kulunut, mutta lujaa ainetta ja sopi hänelle hyvin. Se teki hänet harteammaksi, kätkien hänen laihtunsa ja luoden häneen sotilasmaisen ryhdin.

— Nouse pois, vetelys! — virkkoi hän sysäten jalallaan Kaaproa.

Toinen kavahti pystyyn ja, tuntematta unenpöpperössä kumppaliansa, katsoa tuijotti häneen sameilla silmillään. Tshelkash purskahti nauramaan.

— Kappas tuota! — naurahti viimein Kaapro suun täydeltä. — Herra mikä herra!

— Näin se meillä vain käy, kättä kääntäin. Mutta onpas sinua vaan arka mies! Voi sentään! Kuinkas monta kertaa sinä viime yönä yrititään kuoloa tehdä? Häh! Sanopas!

— Niin no, mutta aatteles itekin: ensihän kertaa minä sellaisissa! Vähällä oli, ettei tässä sielu parkaansa paholaiselle pantannut.

— Vieläkö lähtisit uuden kerran, lähtisitkö?

— Jaa ettäkö lähtisin?... Tuota noin... mitenäs minä sanoisin?... Mikä siitä lähtis?... Sepä se!

— Entäs kun lähti kaksi vesikaarenkarvaista?

— Kaksiko sataa ruplaa! Ka... Sopishan koettaa...

— Hei! Entäs kun sielu paholaiselle panttiin!

— No tuota... ehkei se sentään niinkään mene! — myhähti Kaapro. — Eikä menekään, mutta sitten sitä eläis ihmisiksi koko ikänsä.

Tshelkash nauraa hohotti iloisesti.

— No niin, leikit syrjään. Nyt lähtään maihin... Tule!

— Ka, ei minusta estettä. Lähtään vaan!

Ja jälleen he istuvat veneessä, Tshelkash pitää perää, Kaapro soutaa. Heidän yllään kohoilee harmaa taivas, tasaisesti pilven peittämä. Sakeanvihreä meri leikittelee heidän veneellänsä, kohinalla viskellen sitä laineilla. Nämä eivät ole vielä ennättäneet suuriksi paisua. Iloisesti ne heittelevät kirkkaita, suolaisia pärskeitä heidän päällensä. Tuolla kaukana, kokan puolella, kuultaa keltaisena kaistaleena hiekkainen ranta, perällä taas pakenee silmäkantamattomiin vapaa, kisaileva meri liikehtiväin lainelaumojen uurtamana. Siellä täällä alkaa aallonharja jo koristautua uhkealla, valkoisella vaahtoreunuksella. Kaukana siellä huojuu meren rinnoilla joukko aluksia, vasemmalla näkyy kokonainen mastometsä ja kaupungin talojen valkoiset ryhmät. Sieltä vyöryy merenpintaa myöten kumea humu helähdellen ja aallon loiskeen kera luontuen kovaääniseksi, soreaksi soitoksi... Ja kaiken

tämän yli on heitetty ohut, usmainen, harmaa harso, joka yhä kauemmas siirtää esineitä toisistaan.

— Illaksi tuosta vielä aika leikki nousee, — virkkoi Tshelkash nyökäyttäen päätään ulappaa kohti.

— Myrskykö? — kysyi Kaapro, voimakkaasti vedellen vakoja laineisiin.

Hän oli yltäänsä märkä tuulen viskomista pärskeistä.

— Niinpä niinkin! — vakuutti Tshelkash.

Kaapro loi häneen tutkistelevan katseen.

— Paljonko sulle annettiin? — kysyi hän huomattuaan, ettei Tshelkash aio alottaa puhetta.

— Täss' on! — sanoi Tshelkash ojentaen Kaaproa kohti jotain, minkä oli vetänyt taskustansa.

Kaapro näki vesikaarenkarvaisia seteleitä, ja kaikki hänen silmissään pukeutui vesikaarenväriseksi.

— Kappas! — Ja minä kun ajattelin, että valehtelee se mies!...

Mitenkäs paljon siinä on?

— Viisisataaneljäkymmentä! Aika sieppaus!

— Jaa-a! — kuiskasi Kaapro, ahnaasti seuraten silmillään viittäsataaneljäkymmentä, niitten taas pujahtaessa taskuun. — Hohhoo! Olispa minulla semmoinen kasa! — Hän huokasi raskain mielin.

— Nyt pidetään lystiä, poika ressu! — huudahti Tshelkash ihastuksella. — Huimat pidetään pidot!... Ole huoleti, osas saat sinäkin... Neljäkymmentä saat! Kuulethan! Piisaako? Tahdotko, niin heti rahat lautaan!

— No, jos tuota... sinun passaa, niin miks'ei! Otannan minä.

Kaapro vapisi odotuksesta ja samalla jostain muustakin rinnassaan pistävästä ja ahdistavasta tunteesta.

— Ha-ha-haa! Voi sua, penteleen pentu itseäsikin! Vai "otanhan minä"! No ota, veikkonen, ole niin hyvä! Pyydän nöyrymmästä, ota! En näet tiedä, minne panen tällaisen raharöykkiön. Kevennä, veikkonen, kuormaa, ota, he!

Tshelkash ojensi Kaaprolle muutamia punalaitaisia seteleitä. Toinen otti ne vapisevin käsin vastaan, heitti soutamisen sikseen ja rupesi kätkemään seteleitä syvälle poveensa, ahnaasti siristellen silmiänsä ja haukkoen, puhallellen ilmaa, niinkuin olisi niitä varia juonut. Tshelkash seurasi hänen liikkeitään naurusuin. Mutta Kaapro oli jälleen tarttunut airoihin ja souti nyt hätäisesti, tempomalla, ikäänkuin mitä säikähdellen ja luoden silmänsä alas. Miehellä hytkähtelivät sekä hartiat että korvat.

— Kyll' olet ahne!... Ei se tiedä hyvää... Vaikka mitäpä minä tuosta!... Talonpoika... — virkkoi Tshelkash mietteissään.

— Niin, aatteles, mitä kaikkea rahalla saa! — huudahti Kaapro, äkkiä lehahtaen kiihkoihinsa. Ja sitten hän alkoi puhua elämästä maalla rahallisna ja rahatonna. Hän puheli katkonaisesti, hätäillen, ikäänkuin tavoitellen ajatuksiansa ja lennosta sieppaillen sanoja... Kun on rahaa, niin on arvoa, kaikkea yltäkyllin, elämä vapaata, iloista!...

Tshelkash kuunteli häntä tarkasti, kasvot ankarina ja siristetyissä silmissä joku aie. Tuontuostakin hän myhähti tyytyväisenä.

— Perillä ollaan! — keskeytti Tshelkash äkkiä Kaapron puheet.

Aalto kohotti samassa venettä ja työnsi sen somasti hiekkaan.

— No nyt on asia lukossa, veikkonen. Vedetään vaan vene rannemmas, jottei aallot sitä vie. Kylläpähän tulevat perimään. Ja nyt on meillä ero edessä. Kaupunkiin on tästä kahdeksan virstan verta. Sinne kai sinä taaskin, vai mitä?

Tshelkashin kasvoilla leijui vielä hyväntahtoinen, salaperäinen hymy. Päältäpäin näki, että hän mietti mielessään jotain hauskaa hänelle itselleen ja odottamatonta Kaaprolle. Hän pisti käden taskuunsa ja kahisteli siellä seteleitä.

— En, en minä kaupunkiin mene... Minä... — Kaapron oli vaikea puhua, niinkuin olisi mikä salvannut henkeä häneltä. Hänessä kihisi kokonainen parvi toivomuksia, sanoja, tunteita, mutta ne nielivät toisiansa ja polttivat häntä kuin tulella.

Tshelkash katseli häntä kummastellen.

— Mikäs sinua repelee? — kysyi hän.

— Muuten minä vaan... — Kaapron kasvot ne vuoroin punastuivat, vuoroin lensivät harmaiksi. Hän tarpoi maata jaloillaan... Väliin näytti siltä, kuin hän tahtois hyökätä Tshelkashin kimppuun, väliin taas niinkuin raastelisi häntä joku muu aikomus, jota hänen on vaikea panna täytäntöön.

Tshelkashista tuntui oudolta nähdessään tuon maalaisen sellaisessa kiihkotilassa. Hän odotteli vain, mikä tästä lopuksi tulee.

Kaapro rupesi nauramaan, mutta hänen naurunsa oli omituista, itkun tapaista. Hänellä oli pää alaspäin, kasvojen ilmettä ei Tshelkash voinut nähdä. Epäselvästi erotti vain korvat, jotka väliin punastuivat, vuoroin kalpenivat.

— Mene hiiteen! — virkkoi Tshelkash viitaten kädellään. —

Rakastunutko sinä olet minuun, vai? Virnailee siinä kuin mikä tyttö!
Vai mieltäsikö kääntää, kun pitää erota minusta? Kuuletko sinä, räpäle?
Puhu, mikä sinun on, tahikka ma lähden tieheni...

— Lähdetkö? — huudahti Kaapro kimakalla äänellä.

Hiekkainen, autio ranta vavahti hänen huudostaan, ja meren aaltojen kastelemat hiekka-aallot ne ikäänkuin huljaltivat. Hätkähti Tshelkashkin. Yht'äkkiä hyppäsi Kaapro sijaltaan ja heittäysi Tshelkashin jalkoihin, otti ne syliinsä ja riuhtaisi puoleensa. Tshelkash horjahti ja putosi raskaasti istuvilleen hiekalle. Hammasta puraisten hän huimasti huitaisi ilmaa nyrkkiin puristetulla kädellään. Mutta hän ei ennättänyt vielä lyödä, kun hänet jo pysäytti Kaapron kaino, rukoileva sopotus:

— Kultaseni! Anna minulle... nuo rahat! Anna Jumalan tähden! Mitä niistä sinulle?... Saathan sinä yhdessä ainoassa yössä... yhdessä ainoassa, kuulethan!... Mutta minä tarvitsen vuosikausia... Anna... minä rukoilen sitten sun edestäsi... ikipitkät päiväni... kolmessa kirkossa rukoilen .. sun sielusi pelastusta... Sinähän ne viskot virran viedä... mutta minä ne maahan panen... Anna minulle nuo rahat! Mitäs niillä onkaan arvoa sinulle?... Vai kovinko ovat kalliita? Yksi ainoa yö vaan, niin olet rikas mies! Tee sinä laupeudentyö! Mennytähän sinä olet miestä... Eihän päivä sulle enää valkene... Mutta minä... Anna vaimonkin minulle.

Säikähtäneenä, kummastellen, vimmoissaan istui Tshelkash hiekalla, taaksepäin heittäytyneenä ja käsien nojassa. Ääneti hän istui, kamalasti tuijottaen talonpoikaan, joka oli painanut päänsä hänen polviinsa ja siinä lähättäen sopotteli pyyntöjensä. Hän sysäsi Kaapron vihdoin syrjään ja kavahti seisaalleen. Pistettyään kätensä taskuun hän viskasi vesikaarenväriset setelit hänelle.

— Tuoss' on, koira! Syö ja ahmi! — kiljaisi hän kiihkeästi, säälien ja halveksien tuota ahnasta orjaa. Viskattuansa rahat hän tunsu jotain sankarimaista itsessään. Uhkeus loisti hänen silmissänsä, koko hänen olennessaan.

— Itsellänikin oli aikomus antaa sinulle enemmän. Kävi säälikseni sua eilen... johtui maalla-olo mieleeni... Annas, arvelin, kun autan tuota poikaa. En olisi uskonut sinusta tätä. En. Mutta sinä!... Voi sua, riepui! Senkin kerjäläinen!... Sopiiko nyt tuolla tavalla rahain tähden raadella itseänsä? Hölmö! Ahnaat perkeleet!... Eivät tiedä mistä mies käy... Viidestä kopeekasta olette valmiit myömään itsenne!...

— Kultaseni!... Jumala sinua siunatkoon! Mitäs luulet tämän tällaisen kasan minulle merkitsevän?... Tuhansien arvoinen se on minulle!... Nyt minä olen rikas mies, — vikisi Kaapro riemuissansa, hytkähdellen ja kätkien rahoja poveensa. — Voi sua, armas mies sentään!... En unohda sua ikipäivinä! En milloinkaan! Ja niin sanon vaimolleni ja lapsilleni, että rukoilkaat sen miehen puolesta.

Tshelkash kuunteli hänen iloista parkumistaan, katseli hänen loistavia, riemusta vääntyneitä kasvojansa ja tunsu, ettei hänestä, varkaasta, juomarista, joka on riuhtaistu pois kaikesta siitä, mikä omaa on ja kotoista, — ettei hänestä konsanaan saata tulla noin halpaa, mitätöntä olentoa, joka oman itsensä unohtaisi. Sellaista ei hänestä koskaan tule! Ja tämä ajatus ja vakaumus täyttivät hänet itsetietoisuudella omasta vapaudesta ja omasta uljuudesta, ja ne ne pidättivät häntä Kaapron luona täällä, meren autioisella rannalla.

— Teitpä minusta kuin teitkin onnellisen miehen! — huusi Kaapro, tarttui Tshelkashin käteen ja tuikki sitä kasvoihinsa.

Tshelkash oli vaiti ja naurahteli suu irvessä kuin sudella. Mutta Kaapro se laverteli lavertelemistaan:

— Ja tiedäs, mitä minä ajattelin, kun tuossa äsken soudettiin tänne?... Minä näin rahat, ja silloin iski

mieleeni: annas kun lyön sua aiolla päähän... nnoin! Sitten rahat taskuun, hänet mereen... sinut justiin, ymmärrähän! Kuka häntä sitten lähtee hakemaan? Ja jos löytävätkin, niin kukapa se kysyy kuka hänet tappoi ja miten ja kuin! Eihän se, sanovat, ole semmoinen mieskään, että hänen tähtensä maksaisi hälyä nostaa... Tarpeeton tavara maan päällä koko mies! Kuka hänen henkensä perään kysyy? Niin minä ajattelin! Jaa-a.

— Rahat tänne! — kiljaisi Tshelkash tarttuen häntä kurkusta.

Kaapro riuhtaisihe kerran ja toisen... Tshelkashin toinen käsi kietoutui käärmeenä hänen ympärilleen... Kuului rikki repeävän paidan räsäys — ja Kaapro virui hiekalla. Silmät pyörivät mielettöminä hänen päässään. Koukkuiset sormet tavoittelivat jotain ilmassa, ja jalat rimpuillivat. Tshelkash seiso siinä suorana, laihana, saaliinhimoisena, suu häijyssä irvessä. Hän nauraa hihitteli myrkyllistä nauruansa, ja viikset ne tempoellen elehtivät hänen kulmikkailla, terävillä kasvoillaan. Ei häntä ikipäivinä kukaan ollut niin kipeästi leikannut; ei hän milloinkaan ollut niin loukkaantunut.

— Onko mies onnellinen nyt? — Niin hän kysyi kesken nauruansa Kaaproilta, käänsi hänelle sitten selkensä ja läksi astumaan kaupunkia kohti. Mutta tuskin hän oli ottanut kahtakaan askelta, niin kissana jo kyyristihe Kaapro, nousi toiselle polvellaan ja huimasti heilauttaen kättään heitti häneen mukulaisen kiven, häijysti kiljaisten:

— Nnoin!...

Tshelkash parkaisi, tarttui käsin niskaansa, kallistui eteenpäin, kääntyi sitten Kaapron ja kaatui suin päin hiekalle. Kaapro kauhistui häntä katsellessaan. Tuossa tuo liikautti jalkaansa, yritti nostaa päätänsä, oikaisihe ja vavahti kuin soittimen kieli. Silloin Kaapro juoksemaan pois, sinne, missä usmaisen aron yli riippui repaleinen pilvi ja oli pimeä. Aallot pitivät ääntä; ne vyörähtelivät hiekalle, sulautuen yhteen sen kanssa ja jälleen eriten. Vaahto kuohui ja räiskeitä pursuili ilmaan.

Alkoi sataa. Ensin sitä tuli harvakseltaan, mutta pian se muuttui tiheäksi, isopisaraiseksi, pudoten taivaasta hienoina suihkuina. Ne kutoivat vesirihmoista kokonaisen verkon, joka kerrassaan kätki näkyvistä aron ja meren ääret. Kaapro katosi sen taakse. Pitkään aikaan ei näkynyt mitään muuta kuin sade ja kookas mies meren rannan hiekalla. Mutta äkkiä ilmaantui sadeverkosta juoksujalassa jälleen Kaapro. Lintuna hän lensi kiirehtien Tshelkashin luokse, lankesi maahan hänen eteensä ja alkoi vieritellä häntä. Hänen kätensä kävi lämpöiseen, punaiseen nesteeseen... Hän säpsähti ja ponnahti syrjään mieletönnä, kalpein kasvoin.

— Nousehan, veli! — kuiskasi hän Tshelkashin korvaan kesken sateen rapinaa.

Tshelkash aukaisi silmänsä ja tyrkkäsi Kaapron luotaan, käheästi sanoen:

— Mene pois!...

— Veli! Anna anteeksi!... Paholainen vietteli... — puheli Kaapro vapisevalla äänellä, suudellen Tshelkashin kättä.

— Mene... mene tiehesi!... — kähisi toinen.

— Nosta pois sielultani synnintaakka, armas veli! Anna anteeksi!

— Ann... mene pois!... Mene helvettiin! — kiljaisi Tshelkash äkkiä ja nousi istuvilleen. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, vimmaiset, ja sameat silmät ne myötäänsä painuivat kiinni, niinkuin häntä olisi kovasti nukuttanut. — Mitä sinä vielä tahdot? Tehtäväsi teit; mene! Pois! — ja hän yritti potkaista tuskan murtamaa Kaaproa, mutta ei jaksanut, vaan olisi jälleen vaipunut maahan, ellei Kaapro olisi häntä käsivarsillaan tukenut hartioista. Tshelkashin kasvot olivat nyt Kaapron kasvojen tasalla. Kumpaisetkin olivat kalpeat, kurjat, kamalat.

— Hyi! — ja Tshelkash sylkäisi kätyrinsä ammottaviin silmiin.

Toinen pyyhkäisi kasvonsa nöyrästi hihallaan, supattaen:

— Tee vaikka mitä! En sano sanaakaan. Anna Jumalan tähden minulle anteeksi.

— Katala raukka! Et osaa kunnan lailla konnakaan olla!... — huusi Tshelkash halveksien, repäisi nuttunsa alta kaistaleen paitaansa ja alkoi sanaakaan sanomatta, silloin tällöin vain hammasta kiristäen, sitoa sillä päätänsä. — Otitko rahat? — sähähti hän hampaittensa välistä.

— En ole ottanut, veli hyvä! En huoli niistä! Ei niistä ole kuin turmioksi.

Tshelkash pisti kätensä nuttunsa taskuun, veti sieltä ulos setelitukun, pisti yhden vesikaarenkarvaisen takaisin taskuun ja viskasi muut Kaaprolle.

— Tuoss' on, ja mene matkaas!

— Enkä ota, veli. Mahdotonta! Anna anteeksi!

— Ota nyt! kiljaisi Tshelkash, kauheasti väännellen silmiänsä.

— Anna anteeksi ensin! Sitten otan... — sanoi arasti Kaapro ja heittäysi Tshelkashin jalkain juureen kostealle hiekalle, johon sade rankkana rapisi.

— Älä valehtele, roisto! Otat kyllä! — virkkoi Tshelkash lujasti. Ponnistellen hän tarttui toisen tukkaan, kohotti hänen päätänsä ja työnsi hänelle rahat vasten kasvoja.

— Ota, ota pois! Teithän työtäkin. Ota, äläkä pelkää. Älä häpeä, ettäs olit vähällä tappa miehen. Ei minunmoisestani kukaan ketäkään edesvastuuseen vaadi. Kiittävät vielä, kun tietää saavat. Ota! Ei kukaan saa tietää mitä tehnyt olet, mutta palkinnon se on arvoinen. Tuoss' on!

Kaapro näki Tshelkashin nauravan, ja hänen tuli helpompi olla. Hän puristi lujasti rahat käteensä.

— Veli! Annathan anteeksi minulle. Etkö anna, etkö? — puheli hän ruikuttamalla.

— Ystävä! — vastasi Tshelkash samaan tapaan, nousten seisomaan ja horjuen. — Mitä anteeksi annettavaa minulla olisi! Tänäsinä minut, huomenna minä sinut.

— Voi veli hyvä! — huokasi Kaapro, murheellisesti päätään pyöritellen.

Tshelkash seiso i hänen edessään omituisesti hymähdellen, mutta riep i hänen päässään punertui punertumistaan, muuttuen turkkilaisen fetsin näköiseksi.

Satoi kuin saavista. Meri pauhasi yrmeästi, ja aallot pieksivät rantaa. Nyt ne olivat jo vihoissaan ja raivoisat.

Nuo kaksi olivat hetken aikaa ääneti.

— Hyvästi nyt! — virkkoi Tshelkash kylmästi ja pilkallisesti ja läksi astumaan.

Hän horjui käydessään. Jalat vapisivat, ja päätään hän kannatteli niin omituisessa asennossa, ikäänkuin olisi peljännyt pudottavansa sen.

— Anna anteeksi, veli! — pyysi Kaapro vielä kerran.

— Joutavia! — vastasi Tshelkash kylmästi, astuen edelleen.

Hän kulki horjahdellen ja yhä kannatellen päätään vasemman käden kämmenellä. Oikealla kädellään hän hiljaa hypisteli ruskeita viiksiänsä.

Kaapro katseli kauan aikaa hänen jälkeensä, kunnes toinen oli kokonaan kadonnut sateeseen, jota yhä rankempana valui ohuissa suihkuissa, kietoen aron tiheään, teräksenkarvaiseen usvaan.

Sitten Kaapro otti päästään märän lakkinsa, teki ristinmerkin ja katsahti kouraansa puristettuihin rahiin. Vapaasti ja syvästi hän sitten henkäisi, pisti setelit poveensa ja läksi vihdoin pitkin, lujin askelin astumaan meren rantaa, painaen päinvastaiseen suuntaan kuin Tshelkash.

Meri raivosi viskellen suuria, raskaita aaltoja rannan hiekalle ja särkien niitä pärskeiksi ja vaahdoksi. Kiivaana pieksi sade vettä sekä maata... tuuli ulvoi... Kaikki ympärillä oli täynnä ulvontaa, pauhua, humua. Sateelta ei näkynyt maata eikä taivasta.

Pian olivat sade ja aallonpärskeet pesseet pois punaisen täplän siltä kohdalta, missä Tshelkash oli maannut. Pian ne olivat rannan hiekasta huuhtoneet Tshelkashin ja nuoren talonpojan jäljet näkymättömiin. Eikä meren autiolla rannalla enää mikään muistuttanut kahden ihmisen keskeistä lyhyttä murhenäytelmää.

Radda.

(Makár Tshudrá.)

Mereltä puhalsi kostea, kylmä tuuli. Aalto loiskui rantaa vasten, merenpuoleiset pensaat suhisivat, ja näitten kumpaisenkin umpimielistä säveltä tuuli kantoi kauas arolle. Välistä toivat puuskat tullessaan

kohmettuneita, näivettyneitä ja keltaisia lehtiä ja heittivät ne nuotioon. Silloin liekki leimahti, meitä ympäröivän yön pimeys vavahti ja siirtyi arasti syrjemmälle. Hetkeksi silloin ilmeni näkyviin vasemmalla ääretön aro, oikealla silmänkantamaton meri ja suoraan edessäni Makár Tshudrá, vanha, kookasvartaloinen mustalainen, joka täällä oli leirinsä hevosia paimenessa. Leiri oli puolensadan askeleen päässä meistä.

Hän ei välittänyt siitä, että kylmä tuuli oli lyönyt auki hänen tshekmeninsä, paljastaen hänen karvaisen, ruskean rintansa, ja pieksi nyt armotta sitä. Puoleksi makaavassa, kauniissa, vapaassa ja mahtavassa asennossa hän siinä loikoi, määränperäisesti imeskellen suurta piippuansa, päästellen suusta sekä sieraimista paksuja savupilviä ja kiinteästi tuijottaen minun pääni ylitse jonnekin arojen kuolonhiljaiseen pimeyteen. Siinä hän puheli minun kanssani yhtämittaa, yrittämättäkään suojella itseänsä tuulen tuimilta puuskilta.

— Vai vaellat vainen? Siinä teet oikein. Hyvän oletkin valinnut osan, kotkaseni. Niin sen ollakin pitää: vaella vain ja katsele, ja kun olet kyllyksesi katsellut, niin oikaise itses sitten ja kuole. Sen pituinen se.

Elämäkö? Muita ihmisiä, niinkö? — jatkoi hän epäuskoisesti kuultuaan minun vastaukseni tuohon hänen "niin sen ollakin pitää". — Hohhoo! Mitäs sinä niillä näkemilläsi teet? Etkös sinä ole elämää, sinä itse? Muut ne elävät sinuttakin ja elävät ikänsä loppuun. Luuletko sinä, että sinua kukaan tarvitsee? Et sinä ole leipä etkä sauva; sinua ei siis kukaan tarvitse.

Oppia ja opettaa, muka, niinkö sanot? Voikos sinä oppia tekemään ihmisiä onnellisiksi? Etpä vainkaan. Vuota vielä, kunnes pääsi on harmaa, ja puhu sitten, että pitää opettaa. Mitä pitää opettaa muka? Kukin tietää mikä hänelle on tarpeen. Viisas ottaa kaikki, tyhmä ei saa mitään. Oma on opettajansa kukin.

Hassua väkeä, nuo sinun ihmisesi! Yhteen läjään lyyhistyvät ja siinä toisiansa henkitoreille likistävät, ja tilaa maailmassa olisi, näethän sinä. — Hän viittasi arolle. — Ja yhä ne työtä tekevät. Miksi, ketä varten? Ei tiedä yksikään. Mies tuossa kyntää peltoa. Hikihelmin hänestä voimat maahan vuotaa, ja samaan maahan hän sitten itsensä oikaisee ja siihen mätäneä. Eikä jää hänestä jäljelle yhtään mitään, eikä hän pelloltansa sieltä mitään näe. Pöllönä eli ja pöllönä kuolee.

Maatako kaivelemaan hän tänne syntyikin, kuollakseen sitten, ennenkuin ennättää edes oman hautansakaan kaivaa? Tietääkö hän mitä vapaus on? Käsittääkö hän aron avaruutta? Kun meren aalto haastaa, tuntee hän iloa sydämessään? Ja! Orja hän on syntymähetkestä saakka, ja orjana hän pysyy ikänsä kaiken. Sen pituinen se! Mitä hän kykenee itselleen tekemään? Panemaan narun kaulaansa, jahka hiukan viisastuu.

Mutta minä, kuulehan, olen 58 ajast'ajan kuluessa nähnyt niin paljon, että jos olis panna kaikki tämä paperille, niin ei mahtuis tuhanteenkaan sellaiseen konttiin kuin sinulla on. Sanopas, missä maissa minä en ole ollut! Etpä kykenekään sanomaan. Sin'et edes tunne nimelleenkään niitä seutuja, missä minä olen ollut. Niin sitä pitää elää: vaella vaan ja vaella. Sen pituinen se. Älä kauan seiso yhdessä kohdin — mitä siitä lähtee? Yö ja päivä ne iät kaiket maan ympäri juoksevat, toisiansa tavoittelevat; juokse sinäkin äläkä mietiskele elämää, muutoin kyllästyit siihen. Miettimään kun rupeat, samassa et enää elämäkään rakasta. Niin se aina käy. Sellaista on sattunut minullekin. Hohhoh! On niinkin.

Istuin kerran tyrmässä, Galitshinassa. Mitäs varten minä maailmassa elän? — Näin iski kerran mieleeni, kun oli ikävä, — ja tyrmässä on ikävä, voi kuinka onkaan ikävä siellä, kotkaseni! — Ikkunasta minä katsahdin ulos kedolle, ja silloin kouristi sydäntä, kouristi kuin pihdeillä. Kuka osaa sanoa, miksikä ihminen elää? Ei sitä osaa kukaan sanoa, kotkaseni. Ja mitäpä sitä sellaista itseltään kyseleekään! Elä, ja siinä se. Ja vaella ja katsele ympärilles; ei silloin ikävä koskaan valtaa saa. Vähällä olin silloin hirttää itseni omaan vyöhöni. Sellaista se on.

Hm! Haastelin minä kerran erään miehen kanssa. Ankara oli mies, niitä teikäläisiä, venäläisiä. Ei sitä niin saa elää, sanoi hän, kuin itse tahtoo, vaan niinkuin Jumalan sana neuvo. Ole Jumalalle kuuliainen, sanoi, niin Hän antaa sinulle, mitä ikinä Häneltä pyytänet. Mies itse ihan ryysyissä ja repaleissa. Minä sanoa pöläytin, että miks'et sinä pyydä Jumalalta uusia vaatteita! Mutta silloin mies suuttui ja ajoi minut tieheni, toruen ja haukkuen. Ja sitä ennen hän oli puhunut siitä, kuinka muka pitää rakastaa ihmisiä ja antaa heille anteeksi. Olis antanut minulle anteeksi, jos olin loukannut armollista herraa! Opettaja sekin! Syödä vähemmin, niin he opettavat, mutta itse he syövät kymmenen kertaa päivässä. —

Makár sylkäisi nuotioon ja vaieten pani uudelleen piippuunsa. Tuuli ulvoi jotakin, hiljaa ja vaikeroiden. Illan pimeässä hevoset hirttelivät, ja leiristä päin helähteli huuto ja intohimoinen tarulaulu. Siellä lauloi Makár Tshudrán tytär, kaunis Nonka. Minä tunsin hänen täyteläinen, heleän rintaäänensä, jossa aina värähteli niin omituinen tyytymättömyys ja vaativaisuus, niin hänen laulaessaan kuin hyvää päivääkin sanoessaan. Hänen ruskeilla, himmeillä kasvoillaan asui kylmä kuningattarenomainen korskeus, mutta tummanruskeitten silmäin varjossa välähteli tieto hänen

kauneutensa lumoavasta ja vastustamattomasta voimasta ja kaiken sen halveksimisesta, mikä oli muuta kuin hän itse. —

Tshudrá ojensi piipun minulle.

— Polta! Hyvinkö laulaa tyttö tuolla? Sepä se! Soisitko, että sellainen sua rakastaisi? Et vainen? Se on hyvä se! Niin sen ollakin pitää: älä usko tyttöväkeä, pysy erilläsi heistä. Tytön on hauskeampi ja mieluisampi antaa suuta kuin minun poltella piippua, mutta kun kerrankin olet häntä suudellut, niin tiessään on silloin vapaus sinun sydämestäs. Hän kietoo sinut itseensä jollakin sellaisella, jota et näet etkä saa katki, ja niin annat hänelle koko sielusi; sun omakses jää vaan se, mikä jäljellä on. Se on varma. Varo tyttöväkeä! Valehtelevat, senkin käärmeet. Ei ole minulla maailmassa mitään sen rakkaampaa kuin sinä, niin hän haastelee, mutta pistäpäs häntä nuppineulallakaan edes, niin sydämes hän repii palasiksi. Kyllä minä sen asian tunnen, voi kuinka hyvin tunnenkin! Tahdotkos nyt, kotkaseni, niin kerron sulle tarun, tositarun. Paina mielees se, ja kun olet painanut, niin vapaana pysyt kuin lintu ikäsi kaiken.

Oli ennen vanhaan Zobár, nuori mustalainen, Loiko Zobár. Koko Unkarinmaa ja Tshekkien maa ja Slavonia ja kaikki, mikä meren ympärillä on, kaikki hänet tunsivat. Uljas oli mies! Ei ollut niissä maanäärissä sitä kylää, jossa ei viisi tai kymmenen miestä olis Jumalan edessä vannonut tappavansa Loikon, mutta hengissä hän vaan oli. Ja jos hän mihin hevoseen kerran oli mieltynyt, niin pane vaikka rykmentti sotamiehiä sitä vartioimaan, — ei aikaakaan, niin jo keikkuu Loiko sen selässä. Huihai! Vai olisiko se mies ketään peljännyt? Vaikka itse pääpiru olis tullut hänen luokseen kaikkien pikku pirujen kanssa, niin ellei Loiko olis häneen puukkoansa iskenyt, niin olis hän ainakin haukkunut hänet pahanpäiväiseksi ja pikku piruille antanut vasten kuonoa jok'ikiselle, ihan vissiin!

Ei ollut sitä mustalaisleiriä, joka ei olis häntä tuntenut tai hänestä kuullut. Hän ei rakastanut muuta kuin hevosia, eikä niitäkään kovin kauan yhtämittaa: ratsasteli jonkun aikaa ja möi sitten, mutta rahat — ota ken hyvänsä. Ei ollut hänellä mitään, mistä hän ei olis raatsinut luopua. Jos olisit tarvinnut hänen sydäntään, niin itse hän sen olisi rinnastaan reväissyt ja antanut sulle, jos vaan sulle siitä mitä hyötyä. Semmoinen mies oli Loiko, kotkaseni!

Meidän leiri oli siihen aikaan Bukovinassa. Siitä on nyt kymmenkunta vuotta. Kerran yöllä — se oli tuossa kevätpuoleen, minä muistan sen, — istuttiin me yhdessä: minä ja Taneli, se, joka oli käynyt sotaa yhdessä Kossuthin kanssa, vanha Nur ja kaikki muut ja Radda, Tanelin tytär.

Tunnethan sinä minun Nonkani? Prinsessa kerrassaan! Mutta Raddaa ei sovi häneen verratakaan, — liian suuri kunnia Nonkalle. Hänestä, siitä Raddasta, on mahdoton sanoin mitään sanoakaan. Viululla kukaties voisi soittaa, kuinka kaunis hän oli, mutta ei siihenkään pystyisi muu kuin se, jolle viulu on yhtä tuttu kuin oma sydän.

Monen pojan sydämen se tyttö oli piloille polttanut, voi sentään, kuinka monen! Moravan rannalla kerran muuan magnaatti, vanha juureva herra, sattui hänet näkemään, näki ja hämmästyti kovin. Istuu ratsunsa selässä mies ja vapisee kuin horkassa. Kaunis oli tuo vanha herra, kaunis kuin piru pyhäpäivänä: takki kullan kirjoissa, vyöllä miekka... hevonen kun vaan maahan polkaisee... niin jo kiiltokivissä säilä säihkyi kuin salama... lakki vaaleansinistä samettia, kuin taivasta palanen, — ylen oli uljas vanha hospodaari! Hän katseli Raddaa katselemistaan, eikä aikaakaan, niin jo virkkaa: "Hei! Anna suuta, tyttö! Saat rahaa kukkaron täyden." — Tyttö se vaan selkänsä käänsi. — "Anna anteeksi, jos mieles pahoitin; katsahda edes leppeämmin", — näin se kerrassaan tarttui mahtava magnaatti ja heitti kukkaron hänen jalkoihinsa, ja suuri olikin kukkaro, veli hyvä! Tyttö se vaan noin niinkuin ohimennen potkasi kukkaron rapakkoon. Sen pituinen se.

"Senkin tyttö!" huokasi hospodaari, iski ruoskalla ratsua, ja pölypilvenä mies katosi.

Huomenissa tuli uudestaan. — "Kuka tytön isä?" pauhaa hän kuin mikä ukkonen pitkin leiriä. Taneli astui esiin. — "Myö mulle tyttösi, maksoi mitä maksoi!" — Mutta Taneli se sanoa paukautti: "Herrat ne vaan kaikkea kaupittelevat, sioista ruveten hamaan omaantuntoon, mutta minä olen ollut sodassa Kossuthin kanssa enkä pidä kaupan yhtään mitään!" — Pahasti parkaisi silloin vanha herra ja oli vetää miekkansa, mutta samassa pisti joku meidän miehistä palavan taulan palan ratsun korvaan, ja niin hänet hepo kiidätti pois. Me pantiin teltat kokoon ja siirryttiin muuane. Kuljetaan tuosta päivä, mitäpä toinenkin — jo saavutti! — "Kuulkaa", — huutaa hän, — "kautta Jumalan ja teidän itsenne minä vannon, että omatunto on minulla puhdas. Tytön kun vaimoksi mulle antanette, niin puolekkain panen teidän kanssanne kaikki, mitä minulla on. Ylen on äijä mulla rikkautta!" — Tulena hehkuu mies ja satulassa heiluu kuin merenruoko. Meidän miehet miettimään.

"Mitäs sanot, tytär?" virkkoi viikihinsä Taneli.

"Jos naaraskotka korpin pesään pyrähtäisi, mikä hänestä tulisi?" Näin kysäisi Radda meiltä.

Nauramaan ratkes Taneli ja me muut kanssa.

"Hyvin lausuit, tyttäreni! Kuulithan, hospodaari! Hukkaan sulta meni hyvät humalat. Kysy kyyhkysiä; ne ovat taipuvaisempia."

Ja niin lähdettiin edelleen.

Mutta hospodaari sieppasi lakkinsa ja paiskasi sen maahan ja ratsasti pois, ratsasti niin että maa tömisi. Sellainen oli Radda, kotkaseni.

Niin. Istutaan sitä sitten kerran yöllä nuotiolla, niin — äkkiä alkaa soittoa kuulua arolta. Sitä soittoa! Veri siitä suonissa kiehahti, ja ihan se niinkuin olis minne maanitellut. Kaikista meistä tuntui, kuin tuota soittoa kuullessa tekisi mieli jotain sellaista, jonka jälkeen ei enää maksa elääkään tai jos eläisi, niin kaiken maailman keisarina eläisi, — sellaista oli se soitto, kotkaseni!

Se läheni lähenemistään. Ei aikaakaan, niin jo ajaikse pimeästä näkyviin ratsu. Selässä istuu mies, viulua soitellen, ja tulee meitä kohti. Nuotion ääreen hän pysähtyi, lakkasi soittamasta ja katseli meitä myhäillen.

"Kas, Zobár, sinäkö!" huusi Taneli iloissansa. Niin, se oli justiin se Loiko Zobár.

Miehellä viikset ihan olkapäillä, ja siinä ne yhtyvät hiuskuttreihin, mustiin ja kiiltäviin kuin damaskiteräs; silmät välkkyvät kuin taivaalla tähdet, mutta kun myhäilee mies, niin ihan aurinko paistaa, jumaliste! Siltä näytti, kuin olis hän ja ratsu taottu yhdestä ainoasta raudankappaleesta. Siinä hän seisoo veripunaisena nuotion valossa, naurahtelee ja hampaat välkkyvät. Vie minut viho viimeinen tuho ja turmio, ellen minä rakastanut häntä kuin omaa itseäni, ennenkuin mies oli minulle sanaakaan sanonut tai edes huomannut, että minunkin moiseni on olemassa tässä matoisessa maailmassa.

Sellainen oli se mies, kotkaseni! Hän kun silmiisi katsahtaa, niin samassa sydämesi vangiksi ottaa, etkä sitä yhtään häpeä, vieläpä ylpeilet siitä. Semmoisen miehen kanssa tulee itsekin paremmaksi kerrassaan. Harvassa on moisia miehiä. Ja hyvä niin. Kovin jos olis paljo hyvää maailmassa, niin eihän sitä hyvää hyväksi huomaiskaan. Niinpä niin! Mutta kuulehan vielä, kun juttelen.

Radda sanoo: "Hyvin soittelet, Loiko! Ken sulle viulun teki, niin heleän ja herkän?" — Zobár naurahtaa: "Itse minä sen tein, enkä sitä puusta tehnytkään, vaan nuoren tytön rinnasta rakensin, tytön, jota kovasti rakastin, ja kieletkin mä hänen sydäimestään punoin. Vielä hiukan valehtelee viulu, mutta kyllä mulla käyrä kädessä on kohdallaan. Näethän!"

Miehin mies, tietty se, koettaa kerrassaan häikäistä tyttöltä silmät, jottei niistä sydän syttyisi, vaan että tyttö itse sua ikävöisi. Niin se Loikokin. Mutta erehtyipäs tällä erää. Radda kääntyi pois ja virkkoi haukotellen: "Kuulin Zobária kehuttavan viisaaksi ja sukkelaksi. Turhia puhuvat ihmiset." Ja niin hän läksi loitommas.

"Vai on sulla, ylpeä impynen, niin terävät hampaat!" lausui Loiko. Silmä iski tulta, ja hän astui alas ratsultansa. "Terve, veljet! Tulin vieraisiin teille."

"Terve tultua, kotka!" vastasi Taneli. Suuta siinä suihkattiin, haasteltiin ja käytiin maata... Sikeästi nukuttiinkin. Aamu kun tuli, niin kas! Siteessä on Zobárilla pää. Mistä se? Hevonen potkaisi miehen maatessa.

Vai niin vaimen! Ymmärrettiinhän me mikä se semmoinen hepo oli. Viiksiin myhähdeltiin vaan, ja myhähti se Tanelikin. Eikö sitten Loiko ollut Raddan vaimen? Huihai! Oli tyttö miten kaunis hyvänsä, mutta ahdas on hänellä mieli ja kapea kanssa. Ripusta hänelle vaikka leiviskä kultaa kaulaan, ei hän tuostaan parane. No niin.

Elettiin sitten kotvanen niissä seuduissa, ja hyvin meillä siihen aikaan asiat kävivätkin. Zobár oli mukana. Siinä sitä sitten toveri! Viisas oli kuin vanha mies ja tiesi vaikka mitä. Kirjaakin osasi lukea, pani venäät sekä unkarit. Ja kun se mies alkaa tarinoida, niin vaikk'ei unta oliskaan; yhä vaan kuuntelis häntä. Mutta kun soittamaan rupeaa, niin lyököön minut ukkonen ihan tähän paikkaan, jos maailmassa kukaan muu osaa soittaa sillä lailla kun Zobár! Kun pyyhkäisi käyrällään kieliä kerran, niin sydän sykähtää; pyyhkäisi toisen, niin jo hiukenee sydän, mutta hän soittelee vaan ja myhäilee. Teki mieli sekä nauraa että itkeä kuunnellessa hänen laulujansa. Tuossa juuri joku käyrän alla vaikeroi ja apua pyytää, ja silloin viiltää sydäntä, viiltää kuin puukolla. Äkkiä taas aro lähtee taivaalle tarinoita kertomaan, hiljaisia tarinoita, surumielisiä. Tuossa taas tyttönen itkee, soreata poikaa saatellen, ja sorea poika kutsuu tyttöä arolle: siellä kohdataan. — Ja äkkiä — hei! Ukkosena pauhaa uljas, vapaa laulu, ja luulis, että nyt, ihan nyt, itse aurinkokin lähtee taivaalla tanssimaan moisen laulun tahdissa. Semmoista se oli, kotkaseni.

Ihan jok'ikinen suoni ruumiissa ymmärsi tuon laulun, ja orjaksen se miehen pani, ken vaan sattui sitä kuuntelemaan. Ja jos olisi Zobár silloin huutanut: "puukot käteen, pojat!" niin jokainen olis lähtenyt puukkosille kenen kera hyvänsä, jonka vaan hän olis osoittanut. Hän osasi hallita ihmisiä mielensä mukaan, ja kaikki häntä rakastivat, lujasti rakastivatkin. Radda se yksin vaan ei hänestä välittänyt, ja jospa vaan siinä kaikki, mutta väliin ivailikin häntä. Kipeän oli tyttö iskun lyönyt Zobárin sydämeen, ylen kipeän! Hammastaan puree Loiko, viiksiänsä nykien, katse kolkkompi kuilua pohjatonta, ja välistä niissä sävähtää niin tuimasti, että hirvittää. Väliin läksi uljas Loiko yöllä ulos arolle, ja siellä hänen viulunsa itki aamuun asti, itki: siellä mies vapauttaan hautaan vaivutteli. Me siinä vaan nurmella virumme. Kuuntelen ja mietiskelen: mitä tehdä, miten olla? Mutta tietäähän sen: kun kaksi kiveä vastakkain vierii, silloin ei ole hyvä käydä väliin, rammaksi musertuu. — Kului tuosta sitten aikaa vähäisen.

Kerran istuttiin koolla taas ja haasteltiin asioista. Ikäväksi löi. Taneli pyytämään Loikoa: "Laulahan, Zobár, ilahduta sydäntä hiukan!" Tämä vilkaisi Raddaan, joka vähän matkan päässä loikoi selällään, taivasta katsellen. Zobár iski kieliä käyrällänsä, ja viulu samassa haastelemaan, niinkuin olisi vainenkin ollut immen sydäntä palanen. Näin hän lauloi, Loiko:

Hei! Suur' on aro, suunnaton.
Jo rintain liekehtää!
Kuin tuul', niin raju ratsuin on,
ja käs' on vahva tää!

Silloin käänsi päätänsä Radda, kohottautui istumaan ja naurahti laulajaa vasten silmiä. Punaiseksi hän lensi, Zobár, kuin aamurusko.

Hei! Orhi, taistoon tottunut, lähtäänkö liikkeellen? Viel' usmissaan on aro, mut pian päivä kultaa sen.

Hei! Valoa käy kohti vaan, kohoile korkeemmas! Mut Kuutart' ällös koskekaan tuuheella harjallas!

Niin hän lauloi. Eikä kukaan enää sillä lailla laula! Mutta Raddapa ei tuosta tuon enempää; virkkaahan vaan:

"Älähän toki niin korkealle lennä, Loiko! Sattuisit putoamaan alas: nenäs löisit rapakkoon, viikses tahraisit. Varo vaan!" Vimmastuneen katseen viskasi silloin Loiko tyttöön, mutta ei sanonut mitään. Hillitsi itsensä mies ja lauloi edelleen:

Hei! Jos sais päivä silloin kuin me vielä nukuttais, niin häpeäänhän, harmistuin, me silloin suistuttais!

"Se oli laulu se!" virkkoi Taneli. "En ole mointa ennen kuullut; tehköön minut piru piipuksensa, jos valehtelen!" — Vanha Nur väliin viiksiänsä väänteli, väliin olkapäitään kohautteli, ja kovin meitä miellytti joka miestä Zobárin uljas laulu. Raddaa se vaan ei huvittanut.

"Tuolla lailla se itikkakin kerran inui, kun koetteli matkia kotkan huutoa." — Niin hän sanoi, ja tuntui silloin kuin olis tyttö lunta heittänyt meidän päälle.

"Nyt taidat tahtoa ruoskaa, Radda!" virkkoi Taneli ja ojensihe tyttöä kohti, mutta Zobár viskasi lakkinsa tanterelle, kasvot mustina kuin maan multa.

"Seis, Taneli! Teräksestä suitset — suuhun tulisen ratsun! Anna tyttösi emännäksi mulle!"

"Kuules poikaa!" naurahti Taneli. "Ota vaan, jos tahdot ja saat!"

"No, impi, kuulehan minua hiukkanen äläkä röyhentele! Olen minä maailmassa tyttöjä nähnyt, ylen olen paljon nähnytkin, mutta ei ole kenkään vielä sisimpäni satuttanut niinkuin sinä. Voi sua, Radda! Jo veit kuin veitkin vangiksi miehen sydämen! No niin! Kukapa se kohtalonsa karttane. Ei ole ratsua niin rajua, jolla omalta itseltä karkuun pääsisi! Emännäkseni sinut otan Jumalan edessä, omantuntoni ja isäsi edessä, ja kaiken tämän väen edessä. Mutta varo, älä minun tahtoani vastusta; vapaa mies olen yhä edelleen ja teen niinkuin tahdon!" — Zobár astui hänen luokseen, hammasta purren ja silmät säihkyen. Jo ojensi kätensä hänelle. Kas niin, arvelimme me, jo suisti tyttö kuin suistikin rajun aroratsun! Mutta annahan, kun äkkiä mies levittää kätensä ja kaatuu takaraivolleen maahan!...

Mitä ihmeitä? Niinkuin olisi luoti käynyt sydämeen. Radda, katsos, oli heittänyt hihnaisen paimenruoskan hänen jalkainsa ympäri ja nykäissyt siitä. Se se Zobárin kaasi.

Mutta tyttö, se jälleen on maassa selällään; ei liiku eikä puhu, naurahteleehan vain. Mitähän tuosta tuleekaan? arveltiin me, mutta Loiko se istuu maassa ja päättään pitelee niinkuin pelkäisi sen siihen

paikkaan halkeavan. Sitten hän nousi hiljalleen ja läksi ulos arolle, katsahtamatta kehenkään.

"Käypäs peräämään miestä!" kuiskasi minulle Nur. — Ja niin minä läksin hiipimään Zobárin jälkeen yön pimeässä. Sellainen oli asia, kotkaseni! —

Makár kopisti porot piipustansa ja alkoi panna pesään uutta tupakkaa. Minä kiersin nutun tiiviimmästi ympärilleni ja siinä pitkälläni katselin hänen vanhoja kasvojansa, helteen ja ahavan paahtamia. Synkkänä ja ankarana hän pudisteli päätänsä, jotain jupisten itseksensä, tuuheat, harmaat viikset elehtivät, ja tuuli tuiverteli hivuksia hänen päälaellansa. Hän muistutti vanhaa tammea, ukonnuolen kärventämää, mutta yhä vieläkin vankkaa, juurevaa ja voimistaan ylpeätä. Meri piti edelleen kuiskettansa rannan kanssa, ja tuuli se yhä kanteli tätä kuisketta ulos avaralle arolle. Nonka ei laulanut enää, mutta taivaalle kasaantuneet pilvet tekivät yön entistänsä synkemmäksi ja kamalammaksi.

— Loiko kulki verkalleen, laahustellen, pää painuksissa ja kädet riipuksissa kuin kaksi veltoa ruoskansiimaa. Päästyään notkoon puron reunalle hän istahti kivelle ja huokasi, ja niin huokasi mies, että ihan minua sydäimestä otti, — niin kävi sääliksi häntä. En kumminkaan astunut hänen näkyviinsä. Eihän sitä sanalla toisen surua hälvennä, vai mitä? Sepä se! Istuu sitten tunnin, istuu toisen, jopa kolmannenkin, eikä liikahdakaan, yhä vaan istuu.

Minä piilin heinikossa, vähän matkan päässä. Yö oli valoisa, kuu heitteli hopeitansa yli avaran aron. Kauaksi näki nyt joka haaralle.

Äläs huoli: äkkiä astuu Radda kiirein askelin leiristä päin.

Silloin mulle hyvä mieli. Sehän mainiota, arvelin itsekseni; uljas tyttö, tuo Radda. Impi astui hänen luokseen, mutta Zobár ei huomaa. Vihdoin lasi tyttö kätensä hänen olalleen. Silloin säpsähti Loiko, päästi kätensä irti ja kohotti päätään. Heti sen tehtyään hän kavahti pystyyn ja tarttui puukkoonsa. Nyt hän pistää tytön kuoliaaksi, säikähdin minä, ja olin juuri kiljaisemassa leiriin päin ja lähtemässä heidän luokseen, mutta äkkiä kuulen, kuinka Radda virkkaa:

"Heitä pois puukko! Pään sulta muserran muutoin!" — Ja kun tarkemmin katselen, niin Raddalla on pistoli kädessä, ja sillä tähtää Zobária otsaan. Sen hornan tyttö! No niin, arvelin minä, tasaväkisiä ovat nyt kumpikin. Mitähän tuosta tulla mahtaa?

"Kuule!" puhelee Radda ja pistää pistolin vyöhönsä. "En minä sinua surmaamaan tullut, sanoo, vaan sopimaan tulin. Heitä pois puukko!" — toinen heitti ja kulmat rypyssä katselee tyttöä. Ihme oli kerrassaan katsella heitä, veikkonen! Siinä on heitä kaksi, petoina he silmäilee toisiansa, ja kumpikin niin kaunis ja uljas, ja kirkas kuu heitä katselee ja minä, ei muut.

"Kuule nyt, Loiko! Minä rakastan sinua", puhelee Radda. — Toinen vaan olkapäitään kohautti; niinkuin olisi kammitsassa kädet sekä jalat.

"Kyll' olen nähnyt nuoria miehiä minä, mutta uljaampi sinä olet heitä ja kauniimpi sekä sielultasi että kasvoiltasi. Jok'ikinen heistä olisi viiksensä ajanut yhdestä ainoasta silmäniskustanikin; jalkojeni juureen he olisivat langenneet jok'ainoa, jos vaan olisin tahtonut. Mutta mitäpä heistä? Ei ne ylen uljaita muutoinkaan olleet, ja minä olisin heidät kerrassaan akankirjoihin pannut. Kovin vähän on enää maailmassa jäljellä uljaita mustalaisia, Loiko. En ole ketään konsanani rakastanut, Loiko, mutta sinua minä rakastan. Vielä minä sentään vapauttanikin rakastan, rakastan enemmän kuin sinua, Loiko! Mutta sinutta en voi elää, niinkuin et sinäkään minutta voi elää. Niinpä tahdonkin, että omani olisit niin sielunesi kuin ruumiinesikin, kuuletko?" — Toinen naurahti vain.

"Kuulen kyllä. Ja mieluisia ovat minulle sun sanasi. Puhuhan vielä!"

"Puhun niinkin. Kiertele sinä, Loiko, minkäs kiertelet, minä sinut sittenkin valtaan, omakseni tulet kuin tuletkin. Älä siis turhaan aikaa kuluta. Sinua odottavat minun suuteluni ja hyväilyni... tulisesti minä suutelen sua, Loiko! Ja minun suudelmiini sä unohdat uljaan elämäsi... unohdat huimat laulusi, joita niin kernaasti kuuntelevat reippaat mustalaiset. Ei ne enää aroilla kajahtelee. Pian laulelet vain lemmenlauluja, hempeitä lauluja minulle, Raddallesi... Älä vainenkaan turhaan aikaa kuluta... Kun minä kerran näin olen sanonut, niin huomenna jo taivut mun alleni, niinkuin vanhemman toverisi junákin alle. Huomenna kumarrat minua jalkoihin koko leirin nähden ja suutelet minun oikeata kättäni, — kohta olen vaimosi."

Kas sellaista se vaatii, perhanan tyttö. Mointa ei ollut kukaan koskaan kuullutkaan. Ennen vanhaan, niin sanotaan, oli montenegrolaisilla ollut sellainen tapa, mutta mustalaisilla — ei milloinkaan! Veljeysliitto tytön kanssa! Voitko sinä, kotkaseni, keksiä mitään sen hassumpaa! Pääsi saat palasiksi mietiskellä, etkä keksi sittenkään.

Syrjään ponnahti Loiko ja parkaisi ulos avaralle arolle, parkaisi kuin olisi haavan rintaansa saanut. Radda vavahti, mutta jaksoi hillitä itsensä.

"Hyvästi sitten huomiseksi, mutta huomenna sä teet niinkuin olen käskenyt. Kuuletko, Loiko?"

"Kuulen ja niin teen!" vaikeroi Zobár ja ojensi kätensä häntä kohti. Tyttö ei häneen katsahtanutkaan. Silloin horjahti Zobár, kuni tuulen taittama puu, ja kaatui maahan, nyyhkien ja nauraen.

Noin masensi riivattu tyttö uljaan pojan. Tuskin sain hänet tuntoihinsa enää.

Merkillistä! Ketä hittoa se hyödyttää, että ihminen suruihinsa sortuu? Kuka kuuntelee kernaasti, kuinka ihmissydän vaikeroi ja surusta pakahtuu? Sanopas se!

Minä palasin leiriin ja kerroin näkemäni vanhuksille. Ukot tuumivat ja päättivät vuottaa ja katsoa, mitä tästä kaikesta tulee. Mutta tällaista siinä tuli. Huomis-iltana kun taas istuttiin nuotion ääressä, saapui Loikokin. Hämällään oli mies, silmät kuopallaan, ja kauheasti hän oli kuihtunut yön tietämissä. Silmiään nostamatta hän virkkoi meille:

"Sellaista se nyt on laittaa, toverit: minä tutkistelin sydäntäni viime yönä, mutt'en löytänyt siinä enää sijaa entiselle vapaalle elämälle. Radda se siinä yksin vallitsee eikä kukaan muu. Tuossa tuo Radda, ihana impi, myhäilee kuin kuningatar! Hän rakastaa vapauttansa enemmän kuin minua, mutta minä rakastan häntä enemmän kuin omaa vapauttani, ja niinpä olen päättänyt kumartaa häntä jalkoihin, sillä niin hän on käskenyt, jotta näkisi kaikki kansa, kuinka hänen kauneutensa on voittanut uljaan Loiko Zobárin, joka tähän asti on leikkinyt tyttöjen kera, niinkuin leikkiänsä lyö tunturihaukka sorsaparven kanssa. Ja sitten hän tulee vaimokseni ja rupeaa minua hyväilemään ja suutelemaan, niin ettei minun enää mieli tee laulujakaan teille laulella enkä enää vapauttanikaan surkeile. Eikö niin, Radda?" — Hän nosti silmänsä ja katsahti epäillen Raddaan. Ääneti ja tuimasti nyökäytti tyttö päätä hänelle ja osoitti kädellään jalkoihinsa. Me katseltiin, tuijoteltiin, ymmärtämättä yhtään mitään. Oikein teki mieli paeta jonnekin pois, jottei vaan tarvitsisi nähdä, kuinka Loiko Zobár lankeaa tytön jalkain juureen, vaikkapa itse Raddankin. Jo siinä hävetti ja sääliitti ja oli niin ilkeä olla.

"No niin!" huudahti Radda Zobárilta. "Hohhoo! Älähän hätäile; ennättää sinuun vielä kyllästyäkin!" — Zobár naurahti, ja teräkseltä kilahti miehen nauru.

"Onhan asia siis päätetty, toverit! Mitäs muuta olisi jäljellä? Onpa jäljellä vielä tutkaista, onko Raddalla sydän niin luja kuin näyttää olevan. Tutkaistaanpas! Antakaa anteeksi, veljet!"

Voi sentään! Ei osannut kukaan arvatakaan hänen aikeitaan, niin jo makasi Radda maassa, rinnassaan Zobárin käyrä puukko kahvaa myöten. Kauhu valtasi meidät.

Mutta Radda tempasi puukon ulos, viskasi sen syrjään ja tukki haavansa suortuvillaan pikimustilla. Hän naurahti ja sanoi lujaa ja selvästi:

"Hyvästi, Loiko! Noin sun tiesin tekevänkin ja kuolin."

Ymmärrätkö sinä tuota tyttöä, kotkaseni? Sellainen oli se pirun tyttö, vaikka minut tähän paikkaan kärvennettäisiin. Hohhoi-jaa!

"Ja nyt kumarran sinua jalkoihin, korskea kuningatar!" — Niin huudahti Loiko, ja kajahti siitä huudosta koko avara aro. Hän heittäysi maahan ja painoi huulensa kuolleen Raddan jalkoihin ja meni tainnoksiin. Me otettiin lakit päästä ja seistiin ääneti.

Mitäs nyt sanot, kotkaseni? Sepä se! Ukko Nur murahti: "Nuoriin mies!" Mutta ei olis yhdenkään käsi kohonnut sitomaan Loiko Zobária, ei yhden ainoankaan, ja tiesihän sen Nur itsekin. Kädellään viittasi vain vanhus ja läksi loitommas. Taneli nosti maasta puukon, jonka Radda oli viskannut syrjään. Kauan hän katseli sitä, viiksiänsä liikutellen. Ei ollut vielä puukon terällä hyytynyt Raddan veri, ja terävä se oli semmoinen ja käyrä. Sitten astui Taneli Zobárin luokse ja iski puukon hänen selkäänsä ihan sydämen kohdalle. Olihan hän Raddan isä, tuo Taneli, vanha sotamies.

"Juuri niin!" virkkoi Loiko kääntyen Taneliin. Niin hän virkkoi ja läksi Raddan jälkeen.

Me katseltiin heitä. Siinä makasi Radda, painaen rintaansa vasten suortuviansa, silmät auki katsellen sinistä taivasta, mutta hänen jalkainsa juureen oli oikaissut itsensä uljas Loiko Zobár. Tytön suortuvat olivat valahtaneet hänen ylitsensä. Hänen kasvojansa ei näkynyt.

Siinä me seistiin, mietiskellen. Vanhan Tanelin viikset vavahtelivat, ja rypyssä olivat tuuheat kulmakarvat. Taivaalle hän katseli, sanaakaan sanomatta, mutta Nur, harmaahapsi, heittäysi kasvoilleen maahan ja purskahti itkemään, ja niin itki siinä ukko, että hytkähtelivät vanhat hartiat.

Olipa siinä itkemistäkin, kotkaseni! Oli niinkin!

Vaeltavasi sanoit. Niinpä vaellakin sitten teitäs äläkä poikkea syrjään. Astu suoraan! Turhaan kukaties sittenkin kuihdut. Sen pituinen se, kotkaseni.

* * * * *

Makár vaikenä, pisti piipun kukkaron ja pani nuttunsa kiinni. Alkoi sataa. Tuuli yltyi, meri kohisi kumeasti ja tuimana. Hevoset tulivat sammuvan nuotion ääreen yksitellen. Ne katselivat meitä suurilla, viisailta silmillään ja asettuivat meidän ympärillemme taajana, liikkumattomana piirinä.

— Hei hevoset, hei! — huudahti heille lempeästi Makár ja taputti kämmenellään mustaa lempihevostansa. Sitten hän kääntyi minuun sanoen: — Jo on aika käydä maata. — Hän pujotti nutun päänsä yli, oikaisi he nurmelle uljaaseen asentoon ja vaikenä.

Minua ei nukuttanut. Minä katselin kautta yön merta kohti, ja tuolla ilmassa leijaili ohitseni ruhtinaallisen kauniina ja mahtavana Raddan haamu. Kädellään hän painoi suortuviansa pikimustia rintansa haavaa vasten, ja hänen ruskeitten, hienojen sormiensa lävitse tihkui verta, ja pisara pisaralta sitä putoeli maahan tulipunaisina tähtösinä.

Mutta hänen jäljissään leijaili uljas Loiko Zobár. Hänen kasvonsa olivat tuuheitten mustain suortuvain peitossa, ja niitten alta tipahteli tiheitä, kylmiä, suuria kyynelkarpaloita...

Sade yltyi rankaksi, ja meri lauloi synkkää, juhllista hymniä kauniille, ylpeälle mustalaisparille, Loiko Zobárilta ja Raddalle, vanhan Taneli sotilaan tyttäreille.

Mutta yhä he kumpikin kiirivät yön pimeässä hiljalleen ja ääneti, eikä voinutkaan sokea laulaja Loiko Zobár saavuttaa ylpeätä Raddaa...

Arhippa vaari ja Lenjka.

Lauttaa odotellessaan he olivat käyneet pitkäkseen rantatöyrään siimekseen. Siinä he kauan aikaa ääneti katselivat Kubanj-virran nopeita, sameita aaltoja, jotka loisketta pitivät heidän jalkainsa juuressa. Lenjka poika oli torkahtanut. Arhippa vaari tunsu kalvavaa, ahdistavaa tuskaa rinnassaan eikä saanut unta. Tummanruskeata pohjaa vasten tuskin erottikaan näitä kahta repaleista ja kutistunutta olentoa: kaksi viheliäistä kasaa siinä vain oli, toinen isompi, toinen pienempi. Nuo väsymyksestä ja helteestä riutuneet, päivänpahtamat ja pölyiset kasvot olivat kerrassaan värisoinnussa ruskein vaateryydyksen kanssa.

Arhippa vaarin laiha ja kookas vartalo oli asettunut poikki puolin kapeata hietakaistaletta, joka keltaisena nauhana kulki pitkin rantaa, töyrään ja virran välitse. Torkkuva Lenjka, pienikasvuinen, hieveröinen, makasi kiemurassa hänen sivullansa. Tuo ryysyinen poika näytti kiverältä oksalta: se oli katkennut vaaristansa, vanhasta kelo puusta, jonka nyt virran kylmät ja väkevät aallot olivat tuoneet mukanaan ja heittäneet rannan hiekalle. Kyynäspäähänsä nojaten vaari katseli toiselle rannalle, johon päivä paistoi täydeltä terältä ja jota niukasti reunaili moniahta harva pajupensas. Muutamassa kohti pisti näkyville lautun tumma laita. Siellä näytti niin alakuloiselta ja autiolta. Harmaa maantie eteni joen rannasta kauas aron sisimpiin; se oli niin säälimättömän suora ja kuiva, tuo tie, ja teki vaarin mielen alakuloiseksi. Hänen tummat, tulehtuneet silmänsä, luomet punaisina ja pöyhässä, rävähtelivät levottomasti ja sairaalloisesti, ja ryppyjen uurtamilla kasvoilla asui rasittavan kivun ja tuskan ilme. Tuontuostakin tuli yskänpuuska, jota hän koetteli pidätellä, suojellen suuta kädellään ja levottomasti vilkaisten pojanpoikaansa. Yskä oli käheätä ja henkeäsalpaavaa. Se pani ukon joka kerta kohottautumaan maasta ja puseri hänen silmistään suuria kyynelkarpaloita.

Ukon yskä ja laineitten hiljainen loiskahtelu rannan hietaa vasten ne yksin häiritsivät aron äänettömyyttä... Siinä se levittelihe kummallakin puolen jokea, suunnattomana, ruskeana, päivänpahtamana, ja vasta tuolla etäällä taivaanrannassa, mitä vanhuksen silmä tuskin erottikaan, lainehti rehevänä kultainen vehnävainio, johon häikäisevän kirkas taivaankansi jyrkästi laski. Taivasta vasten kuvastui kaukana kolme solakkaa poppelipuuta. Vuoroin ne näyttivät pienenevän, vuoroin taas korkeammiksi kohoavan, nousten ja laskien... tahi äkkiä peittyi kaikki aron auteren kimmeltävään hopeaharsoon.

Tämä heittelevä, heleä ja petollinen harso lähenei välistä etäältä melkein virran rannalle saakka, ja silloin näytti se itsekin virralta, joka äkkiä oli lähtenyt juoksemaan taivaasta, yhtä kirkkaana ja tyynenä kuin sekin, lähtenyt tuomaan virvoitusta helteen uuvuttamalle aroille. Mutta pian se katosi jälleen.

Arhippa vaarille, Ison-Venäjän miehelle, oli outoa tämä ilmiö, hän kun ei milloinkaan ollut asunut aroilla, — hänet oli nälkä pakottanut lähtemään sinne. — Hän hieroskeli nyt silmiänsä ja mietiskeli murhemielin, että tämä helle ja aro ne vievät häneltä näön, niinkuin olivat vieneet viimeiset voimat jaloistakin: niillä ei enää jaksaa astua kolmeakymmentä virstaa päivässä; tuskin niillä enää puoltakaan sen vertaa kykenee käymään.

Tänään oli hänen tukalampi olla ja mieltä käänsi enemmän kuin koskaan viime aikoina. Hän tunsu kuolevansa pian, ja vaikk'ei hän siitä niin paljon välittänyt eikä sitä mietiskellyt, se kun oli hänen mielestään välttämätön vero, niin olisi hän sentään tahtonut kuolla kaukana täältä, kotipuolellaan, Orlovan läänissä. Ja sitäpaitsi hän oli kovasti huolissaan pojanpojastansa... Minne joutuneekaan Lenjka?...

Tuota hän oli kysellyt itseltänsä monta kertaa päivässä, ja joka kerta hänestä silloin tuntui, kuin kouristaisi häntä ja viluttaisi, ja silloin rupesi aina niin pahasti panemaan ja oli niin tukala olla, että hänen teki mieli heti kohta kääntyä kotia, Venäjälle...

Mutta sitten johtui mieleen Krim, autiot arot, tylyt ja kovat tshabanit, heidän suuret, äkäiset koiransa, roistomaiset ja ahneet tataarit... johtui myös mieleen muuan Tamanassa sattunut tapaus, joka oli ollut vähällä saattaa hänet ja Lenjkan tyrmään...

Ja sitten... ylen on matka pitkä Venäjälle... Ei sinne ennätkään; matkan varrella jonnekin kuolla käpertyy. Täällä Kubanjilla ovat alttiit almuja antamaan. Kansa on kaikkialla varakasta, vaikka juroa ja pilkallista. He eivät rakasta kerjäläisiä, itse kun ovat rikkaita.

Lenjkalle kukaties keksisi jotain muuta. Mitäpä sillä väliä: orpohan hän on täällä niinkuin kotipuolellakin Venäjällä.

Hän katsahti poikaan kyöneleistä kosteilla silmillään ja silitti varovasti hänen päätänsä karkealla kädellään.

Poika liikahti ja loi suuret siniset silmänsä häneen. Jotain epälapsellisen vakavata ja miettiväistä oli noissa silmissä, jotka näyttivät tavallista suuremmilta hänen laihoissa, rokonarpisissa kasvoissaan. Nenä oli terävä, ja hienot, verettömät huulet olivat helteestä ja aron ahavasta halkeamissa.

— Joko tulee? — kysäisi hän ja suojellen kädellään silmiänsä vilkaisi virtaan, joka tuossa niin välinpitämättömästi kimalteli auringon säteissä.

— Ei tule vielä. Tuolla se vaan seisoo. Mitäpä se tänne lähtisi? Kun ei kukaan kutsu, niin paikoillaanhan se pysyy, — vastasi Arhippa verkalleen yhä edelleen, silitellen pojan päätä.

Lenjka keikautti päätään, ties miksi, ja oikaisi he hiekalle. Kumpikin oli kotvan aikaa ääneti.

— Jos osais uida, niin lähtis uimaan, — virkkoi Lenjka tähystellen joelle. Hänen äänensä oli omituisen kumea ja sointua vailla.

— Kovin on vuolas tämä virta. Ei meidän puolella sellaisia ole. Miksikä se tuolla lailla väreilee? Juoksee niinkuin pelkäisi myöhästyvänsä.

Nureilla mielin käänsi Lenjka päänsä toisaanne.

— Mutta tiedätkös mitä? — sanoi vaari, hetkisen mietittyänsä. — Päästetäänpä vyöt auki ja sidotaan ne yhteen. Minä kiinnitän toisen pään jalkaasi, mene sitten uimaan...

— Vielä vai! — venäytti Lenjka ymmärtäväisesti. — Kylläpä keksit! Luuletko sinä, ettei virta vie sinuakin? Hukutaan vielä kumpikin.

— Minä meinasin, että noin rannemmalla vain... Mutta kyllä se virta sittenkin vie! Katsos, mitenkä puskeekaan kovasti... Entäs keväällä sitten, kun se alkaa tulvia! Sitten se vasta... Niityillekin se tuhot tekee. Ja niittyjä, näethän, — ei ääriä näy!

Lenjkan ei tehnyt mieli puhua, eikä hän vaarille vastannutkaan. Hän otti maasta kuivan savikokkareen ja jauhoi sen hyppysissään tomuksi, vakavan ja miettiväisen näköisenä. Vaari katseli häntä ajatuksissaan, silmiään siristellen.

— Katsos tuota! — puheli Lenjka hiljaa ja yksitoikkoisesti, puistellen tomua sormistansa. — Niinkuin nyt esimerkiksi tämä savikokkare... hyppysissä kun hieraisi sitä, niin tomu vaan pöllähti... niin hieno tomu, että tuskin silmällä erottaa...

— Niin mitä sitten? — kysäisi Arhippa, saaden uuden yskänpuuskan, joka taas kiersi kyöneleitä hänen silmiinsä. Hän katseli pojan kuivakiiltoisia silmiä ja laihoja, kulmikkaita kasvoja. — Mitäs sinä sillä

meinaat? — lisäsi hän, yskittyänsä loppuun.

— Sitä vaan, — sanoi Lenjka päättään heilauttaen. — Sitä minä meinaan, että tuommainen se justiin on!... — Hän viittasi virtaan päin. — Ja mitä kaikkea siihen on rakennettukaan!... On sitä jo yhdessäkin kaupungissa käyty sinun kanssasi! On niinkin! Ja sitä ihmisten paljoutta!

Kesken jäi ajatus Lenjka pojalta. Hän vaikenä jälleen ja alkoi katsoa ympärilleen.

Vaari oli ääneti hänkin hetken aikaa. Sitten hän siirtyi aivan lähelle poikaa ja haasteli lempeästi:

— Voi sua, kilttiä poikaa! Kohdalleen sinä sanoit: tomua on kaikki tyynni, kaupungit ja ihmiset, sinä ja minä, pelkkää tomua vain. Voi sua Lenjka poika, voi!... Annas, että olisit oppinut lukemaan!... Mikä olisi tullutkaan sinusta! Niinhän sinä olet nytkin kuin mikä aikamies ja haasteletkin niin ymmärtäväisesti... Peippostani, pientä tuiretuistani!... Mitenkähän sinun vaan käynee?

Vaari painoi pojan pään syliinsä ja suuteli sitä.

— Maltahan nyt! — huudahti poika, irroittaen pellavaisen tukkansa vaarin koukeroisista, vapisevista sormista ja hieman vilkastuen. — Mitenkä sinä sanoitkaan: tomua kaupungit ja kaikki, niinkö?

— Niinhän sen kerran sääsi Herra Jumala, poikaseni. Kaikki on maasta, mutta maa ei ole muuta kuin tomua. Ja kaikki kuolee, mitä siinä on. Nii-in! Ja siksi pitää ihmisen tehdä työtä ja olla nöyrä. Pian tässä minustakin aika jättää... — Niin heilahti äijä omaan itseensä ja lisäsi: — minnehän sinä sitten joudutkaan ilman minua?

Lenjka oli kuullut tuon kysymyksen jo useampia kertoja, ja kovin oli jo poika kyllästynyt tuohon alituisen kuolemasta puhelemiseen. Siksi hän kääntyi ääneti syrjään, nykäisi maasta heinäkorren, pisti sen suuhunsa ja alkoi verkalleen pureksia sitä.

Mutta vaarille tämä oli arka kohta.

— Miks'etkäs sinä mitään puhu? Mitenkä sinun vaimenkaan käy, kun minä olen poissa? — kysäisi hän hiljaa, kumartuen pojan puoleen ja yskien jälleen.

— Johan siitä on ollut puhetta... — vastasi Lenjka hajamielisesti ja nyrpeästi, viiramalta vilaisten vaariinsa.

Senkin tähden olivat nuo keskustelut pojasta vastenmielisiä, että ne useimmiten päättyivät kinastukseen. Vaarin oli tapana puhua hyvin lavealti lähenevästä kuolemastaan. Ensi alussa oli Lenjka kuunnellut häntä tarkasti, kammolla ajatellen pulmallista tilaansa vast'edes, oli itkenytkin, mutta sitten oli tullut muutos: hän ei enää kuunnellut vaarin puheita, vaan vaipui omiin ajatuksiinsa. Vaari tuon huomattuansa tavallisesti suuttui ja alkoi puhua, kuinka muka Lenjka on typerä poika, joka ei rakasta vaariansa eikä käsitä, mitä kaikkea tämä puuhillansa tarkoittaa. Ja vihdoinkin hän jo rupesi moittimaan Lenjkaa siitä, että tämä muka toivoo vain vaarin kuolevan niin pian kuin mahdollista.

— On muka ollut puhetta!... — haasteli taas vaari. Tyhmä olet vielä, poika riepu; et ymmärrä omaa elämäsi. Kuinkas vanha sinä olet? Yhdennellätöistä vasta. Ja heikko sinä olet ja heiveröinen; eihän sinusta työntekijäksi. Minne sinä menet? Hyvät ihmiset auttavat, niinkö luulet? Jos sinulla olisi rahoja, niin nuo hyvät ihmiset auttaisivat sinua menettämään ne, se on vissi se. Mutta kerjuulla käynti ei ole hauskaa minunkaan, vanhan äijän: kumarra jokaista ja pyydä jokaiselta. Yksi haukkuu, toinen lyökin kolauttaa ja ajaa pois... Luuletko sinä, että mieroista kukaan ihmisenä pitää? Ei yhden yksikään! Kymmenen ajast'aikaa olen minä jo kerjäläisenä kierrellyt, — kyllä minä sen asian tiedän. Leipäpalasen he näet tuhannen ruplan hintaiseksi arvaavat. Ja kun sen kerjäläiselle antaa, niin jo hänelle heti taivaan portit aukenikin. Sitä varten ne enimmäkseen antavat, jotta omatunto olisi rauhassa; sitä varten vain, eikä säälistä suinkaan. Ottaa ja viskaa sulle palasen, sittenpä hän itsekkin ilkeää syödä. Kylläinen ihminen on peto. Ei hän konsanaan nälkäistä sääli, sillä hän ei tunne häntä. Vihollisia he ovat keskenään, kylläinen ihminen ja nälkäinen iät; kaiket he pysyvät toistensa silmätikkuna. Siitäpä syystä he eivät koskaan osaa toisiansa sääliä eikä ymmärtää... Rapaa on kylläiselle kerjäläinen.

Vaari joutui haltioihinsa suuttumuksesta ja mielipahasta. Hänen huulensa vavahtelivat, vanhat, himmeät silmät ne vilhuivat punastuneissa kehyksissään, ja kasvojen pergamentilla uurtuivat rypyt entistä tiheämmiksi ja räikeämmiksi.

Silloin hän oli Lenjalle oikein vastenmielinen. Jopa pelkäilikin poika jotain.

— Niin, mitenkä sinä aiot maailmassa menetellä? Sanopas se! Sinä olet heiveröinen lapsi, mutta maailma on peto. Kitaansa se nieläisee sinut kerrassaan. Mutta sitä minä en salli... Minä rakastan sinua, näetkös, lapsi parka! Eikä minulla maailmassa muita olekaan kuin sinä, eikä sinullakaan muita ole kuin minä... Mitenkäs minä sitten kuolisit kupsahtaisin? Mahdotonta on minun kuolla ja sinun jäädä

yksiksesi... Kukas sinusta murheen pitää?... Hyvä Isä! Miksi onkaan piikasi poika Sinulta niin hyljätyksi tullut?... En minä jaksa elää, enkä minä kuollakaan saata, sillä lapsi on tuossa... minun on velvollisuus pitää huolta hänestä. Seitsemän vuotta olen häntä vaalinut... käsivarsillani kantanut tutisevilla... Auta, laupias Jumala!

Vaari istahti ja purskahti itkemään painaen päänsä vapiseviin polviinsa. Käheitä, epätasaisia nyyhkytyksiä nousi kipeästä rinnasta, ja hartiat hytkähtelivät.

Virta kiidätteli kiireesti vesiänsä, loiskien rantaa vasten, ikäänkuin olisi tahtonut kuulumattomiin tukahuttaa vanhuksen nyyhkytykset. Heleästi hymyili pilvetön taivas, valaen alas polttavaa hellettä, ja hymyillessään se tyynesti kuunteli sameain laineitten pauhaavaa kohinaa.

— No, älähän itke, vaari! — virkkoi äkkiä Lenjka yrmeällä äänellä, käänsi sitten kasvonsa ukon puoleen ja lisäsi, silmät rypyssä ja juron näköisenä: — onhan siitä jo kyllin ollut puhetta. En minä hukkaan joudu. Menen tästä vaikka passaripojaksi ravintolaan...

— Pieksävät sinut siellä raajarikoksi... — sanoi vaari itkusilmin.

— Tokkopa! Mutta entäs, kun eivät pieksäkään, — huudahti poika jonkinlaisella uhmalla, — entäs sitten? Sittenpä siitä pääseekin selville vesille. Ei minua niinkään joka mies pieksä.

Mutta äkkiä, miten ollakaan, menetti poika rohkeutensa. Hän oli hetken aikaa ääneti ja virkkoi sitten hiljalleen, poika riepu:

— Tahikka menen luostariin...

— Jospa vainenkin luostariin! — huokasi vaari vilkastuen, mutta uusi yskänpuuska pani hänet pian jälleen väenteleimään.

Heidän päänsä päältä kuului rattaiden ratinaa ja kajahti huuto.

— Lautta hoi!... Lautta ho-hoi! — tärisytti ilmaa joku mahtavan äänekäs kurkku.

Vaari ja Lenjka säpsähtivät ja kavahtivat seisaalleen, siepaten reppunsa ja sauvansa.

Ratisten ja vingahdellen ajoivat rannan hiekalle kaksipyöräiset rattaat. Niissä seisoivat kasakka, lakki toisella korvalla, kaula kenossa. Hän oli juuri uudelleen kiljaisemassa ja veti parhailiansa, suu ammoltaan, ilmaa keuhkoihinsa. Siitä hänen leveä, pullistunut rintansa, näytti entistä pulleammalta. Tuuhea, musta parta verhosi kasvoja, alkaen silmäin alta, jotka olivat selkoselällään ja ponnistuksesta vertyneet, ja parran silkkisessä kehyksessä välkähtelivät miehen valkoiset hampaat. Paidan ja harteille huolimattomasti heitetyn takin alta näkyi karvainen, ahavoitunut rinta. Koko hänen tukeva ja kookas olentonsa, niinkuin kömpelön suuri, lihava papurikkokin sekä suuret, paksuanturaiset rattaanpyörät, — kaikki osoitti itsetietoisuutta, kylläisyyttä, voimaa, terveyttä.

— Hoi, ho-hoi!

Vaari ja Lenjka kaappasivat lakit päästään ja kumarsivat syvään.

— Päivää! — mörähti vastatullut tylästi. Katsahdettuansa vastaiselle rannalle, jossa mustalaitainen lautta verkalleen ja kömpelösti läksi liikkumaan ulos pensaikosta, alkoi mies tarkasti tähystellä kerjäläisiä.

— Venäjänkö maasta?

— Sieltä juuri, ystäväiseni, — vastasi Arhippa kumartaen.

— Nälkäkö on siellä, vai?

Kasakka hyppäsi maahan ja rupesi jotain korjailemaan valjaissa.

— Torakatkin nälkään kuolevat!

— Hei! Vai torakatkin? Ei maar teiltä sitten murenat maahan jouda! Kylläpä syötte tarkkaan. Ei nälkä tule, jos kelpo lailla työtä tekee.

— Maassa on vika, terttuseni, maassa. Vastaan panee, ei anna. Tyhjäksi mehusta on maa meillä imetty.

— Tyhjäksi? — virkkoi kasakka päätään heilauttaen. — Maa antaa aina; sitä varten se on ihmisille suotukin. Älä maata syytä, syytä maan muokkaajaa. Raatajat on teillä huonot. Niin juuri. Hyvän raatajan kourissa kivikin tottelee ja leivän antaa. Olekos käynyt Mustanmeren maissa? Siellä, äijä parka,

kivikotkin kynnetään.

Lautta saapui. Kaksi rotevaa, punanaamaista lautturikasakkaa seiso siinä, välinpitämättömästi ponnistaen paksuilla jaloillaan lautan kanteen. Lautta tärahti rantaa vasten. Miehet horjahtivat ja päästivät köyden käsistään, katsahivat toisiinsa ja alkoivat löyhytellä.

— Kuumako on? — irvisti matkamies taluttaen hevostansa lautalle ja kädellään kajoten lakkinsa laitaan.

— Huhhuh! — äänsi toinen lautturi, pisti kädet syvälle roimahousujensa taskuihin ja astui rattaiden ääreen. Hän vilkaisi niihin ja veti kovasti ilmaa nenäänsä, niinkuin mitä vainuten.

Toinen istahti kannelle ja alkoi ähkien vetää saapasta jalastaan.

Vaari ja Lenjka astuivat lautalle ja lyyhistyivät laitaa vasten, katsellen kasakoita.

— No, lähtäänäs nyt! — komensi rattaiden isäntä.

— Etkös tuonut mitään juotavaa tullessasi? — kysäisi rattaita nuuskinut.

Toinen oli saanut saappaan jalastaan. Ties mistä syystä hän nyt, silmänsä siristäen, katseli varren sisään.

— En. Kuinka niin? Vähenikö virrasta vesi, vai!

— Vesi!... Onhan minä vettä...

— Viinaako? En tuonut viinaa.

— Mitenkäs sinä ilman viinaa? — kysäisi toinen, miettiväisenä tuijottaen lautan kanteen.

— Lähtään pois nyt vaan!

Kasakka vetämään saapasta jalkaan. Toinen sylkäisi kouriinsa ja tarttui köyteen. Matkamies rupesi auttamaan häntä, jotta hytkähtäisi lautta ja lähtisi liikkeelle.

— Äijä hoi! Miks'et tule auttamaan sinäkin? — virkkoi saappaan vetäjä Arhipalle.

— Eihän minusta mihin, poikaseni! — vastasi vaari valittavalla, puoleksi laulavalla äänellä.

— Ei niitä huoli auttaa. Tulee ne toimeen yksinkin, — arveli Lenjka ja, ikäänkuin vakuuttaakseen vaarille sanojensa todenperäisyyttä, laskeusi raskaasti polvilleen lautan kannelle.

Vaari virkkoi hänelle eten kehdaten jonkun nuhtelevan sanan, ja, saamatta siihen vastausta, alkoi kovasti tömisyttää jalkojansa, nojaten niillä lautan kanteen.

— Katsopas, Lenjka, noita miehiä tuossa! Kookasta ja kylläistä väkeä. Hätäkos täällä on talonpojan elää! — Niin kuiskaili Arhippa kumartuen Lenjkan puoleen, joka katseli laidan yli veteen.

Vuolas vesi koetteli painaa lauttaa alas virtaa, kumeasti loiskahdellen sen kupeita vasten. Lautta hätkähteli ja horjahteli, verkalleen liikkuen eteenpäin.

— Senkin karju! Raatajat muka huonoja! Ei ole mies ikinä sellaista työtä unissaankaan nähnyt! — kuiskasi vaari. — Miksikähän se Jumala antaakaan muutamille niin runsaasti ja jättää toiset ilman? — Hän oli vaiti hetken aikaa, ikäänkuin odotellen vastausta pojalta, mutta vastasikin itse: — sillä tapaa Hän vain koettelee ihmistä. Ken napisemaan rupeaa ja nurisemaan, se joutuu hukkaan, eikä pidä hänellä oleman iloa eikä rauhaa elämässään.

Veteen katsellessaan Lenjka tunsi suloista huumausta. Kova virta oli väsyttänyt hänen silmänsä, ja nyt ne pyrkivät painumaan kiinni. Vaarin käheä kuiske, köyden natina ja laineitten mehevä loiskina tuudittelivat häntä tuudittelemistaan. Häntä raukaisi ja torkutti, ja hänen teki mieli laskeutua lautan kannelle pitkäkseen. Mutta äkkiä tuli sysäys ja hän kaatui.

Hän avasi silmänsä ja alkoi katsella ympärilleen. Kasakat nauroivat hänelle kiinnittäen lauttaa kulon polttamaan kantoon rannalla.

— Uniko voitti, poika ressu? Nouse rattaille, niin pääset stanitsaan [kasakkakylä] asti. Nouse sinäkin, vaari!

Vaari kiitti kasakkaa yksitoikkoisella, painuneella äänellä ja kiipesi ähkien rattaille. Lenjka hyppäsi hänkin sinne, ja niin he läksivät ajamaan, hienon tomun pölyytessä, joka vaikutti sen, että vaari tuontuostakin oli tukehtua yskästä.

Kasakka alkoi laulaa. Omituista oli tuo laulu: äkkiä sävel keskeytyi ja päättyi vihellykseen. Vuoroin alkoi lause aivan puhetapaan, mutta yks kaks se katkesi, ja sitten seurasi jotain korkealla kurkkuaänellä. Hän tuntui soluttelevan säveliä niinkuin olisi rihmaa purkanut kerältä: missä solmu, siitä rihma poikki.

Laulu oli luonteelleen aivan samanlainen kuin tuo ääretön arokin: siinäkin vallitsi yksitoikkoisuus, jota siellä täällä keskeytti autereinen, ilmassa leijaileva ilmiö.

Rataan pyörät vingahtelivat vaikeroiden, pöly kiiti pilvinä, vaari yski yhtämittaa, nytkähdellen, mutta Lenjka ajatteli, kuinka sitä pian tullaan stanitsaan ja siellä sitä taas pitää ruikutella honottavalla äänellä: Jeesuksen Kristuksen nimeen... Stanitsan pojat siellä taas rupeavat hännäämään häntä, ja ämmät pistävät vihaksi alituisilla kysymyksillään Venäjältä ja sen semmoisesta... Ei ole silloin hauska katsella vaaria, joka yskii entistä enemmän ja kyykisteleikse entistä syvemmälle, niin että hänen itsensäkin on hankala ja paha olla, ja haastelee niin liikuttavasti, nyyhkien aina väliin ja kertoen sellaista, missä ei ole perää eikä pontta... Kertoo, esimerkiksi, että Venäjällä kansaa ihan kujille kuolee, ja sinne ne ruumiit jää, eikä niitä kukaan kykene korjaamaan, sillä nälkä on pannut kaikki ihan pyörälle päin. Eiväthän he vaarin kanssa olleet sellaista missään nähneet. Sellaista se vaari laskettelee siksi vain, että ihmiset olisivat auliimpia. Mutta mihinkäs ne almut täällä panee? Kotipuolessa maksetaan niistä neljäkymmentä kopeekkaa puudalta, mitäpä viisikymmentä, mutta täällä ei niitä kukaan osta. Täytyy näitä antipaloja, usein makuisiakin, viskata repusta arolle. Ja miksikä se vaari oikein vetelehtikään turhanpäiten stanitsasta toiseen? Pysyisi edes viikon päivät yhdessä kohden, mutta eipäs: tulee, kiertelee, kerjää ja sitten kiiruimman kaupassa pois, niinkuin varas vainoojia pakoon... Kerran oli Lenjka ottanut puheeksi tuon asian vaarinsa kanssa, mutta ukko oli harmissaan ja tuskallisesti vastannut:

— Pidä suus kiinni, tuhma poika! Sin'et ymmärrä mitenkä paljon huolta minä sinusta pidän. Etkä sinä sitäkään tiedä, mikä minun meininkini on. Mutta kukaties vaari vanha tavoittelee onnea sulle, tahtoo sinua säästää raskaalta maantyoilta... Niin justiin! Pidä sinä vaan suus kiinni!

— Kerjuulleko sitä lähdettiin? — kysäisi kasakka, vilkaisten olkansa yli takana kyyröttäviin olentoihin.

— Minnekäpä sitä muuanne, isäntä hyvä! — huokasi Arhippa vaari.

— Nousehan seisaalles, vaari, niin näytän missä minun kotini on; saatte tulla yöksi meille.

Vaari yritti kohottautua, mutta vaipui jälleen alas lyöden kylkensä rattaiden laitaan ja parkaisten surkeasti.

— Voi sua, ukon rähjä! — murahti kasakka sääliväisesti. — No yks kaikki, vaikk'et näekään. Kun tulee maatapanon aika, niin kysy, missä Musta Antti asuu. Min' olen Musta Antti, minä. Ja nouskaa pois nyt! Hyvästi jääkää!

Siinä kohden, missä vaari ja Lenjka olivat astuneet rattailta, kasvoi tiheässä poppeleita. Niitten välitse näkyi kattoja ja aitoja, ja kaikkialla, niin oikealla kuin vasemmalla, kohoili taivasta kohti samanlaisia puuryhmiä. Lehdille oli yltäänsä laskeunut harmaata pölyä, ja paksujen, solakkain runkojen kuori oli monessa kohdin helteestä halkeillut.

Heistä suoraan eteenpäin kulki kuja kahden lautalaipion välitse. Sitä myöten oli mennyt äskeinen kasakka rattaineen. Tätä kujaa hekin, vaari ja Lenjka, läksivät astumaan verkalleen ja huojumalla, niinkuin konsanaankin sellaiset, jotka ovat paljon kulkeneet jalkaisin.

— Mitenkäs tästä nyt lähdetään? Yhdessäkö vai kukin haaralleen? — kysäisi vaari ja vastausta odottamatta lisäsi: — Paras olisi kulkea yhdessä; kovin vähän ne sinulle antavat. Et osaa pyytää, poika.

— Mitäs sitä paljolla tekee? Eihän sitä kaikkea kumminkaan jaksu syödä... — vastasi Lenjka jurosti, katsellen ympärilleen.

— Mitäkö tekee? Voi hassua, sua!... Entäs kun sattuu sellainen, joka ostaa? Sepä se! Rahan maksaa. Eikä se raha mikään mitätön asia ole. Rahaa kun on, niin et maar joudukaan hukkaan, kun minä kuolen.

Lempeästi myhähti vaari ja silitti pojanpoikansa päätä.

— Arvaas, miten paljon minä olen säästänyt! Arvaas nyt!

— No minkä verran? — kysäisi Lenjka huolettomasti.

— Yksitoista ja puoli ruplaa!... Jaa-a!

Mutta Lenjkaan ei vaikuttanut tuo rahasumma eikä vaarin riemuitseva äänikään.

— Laps mikä laps! — kuiskasi vaari. — Eri haaroilleko mennään, vai?

— Niin mennään.

— No mennään. Tule sitten kirkolle myöhemmin.

— Tulen.

Vaari kääntyi kujalle vasempaan. Lenjka läksi edelleen. Kuljettuaan kymmenisen askelta hän kuuli vapisevan äänen: "Rakkaat ristityt ja laupiaat lähimmäiset!" Tuo uikutus oli samanlaista kuin jos kämmenellä olis pyyhkäissyt guslaa [eräänlainen kielisoitin] paksuimmasta kielestä ylös hienoimpaan saakka. Lenjka hätkähti ja joudutti askeleitaan. Joka kerta kun hän kuuli vaarin mankumisen, tuli hänen niin tuskallisen ilkeä olla, mutta kun vaarilta kiellettiin, silloin hän oikein säikähti: nyt muka vaari tuossa paikassa tillahtaa itkemään ja alkaa parkua.

Kotvan aikaa vielä kuului pojan korviin vaarin väräjäviä, vaikeroivia uikutuksia. Uninen, helteinen ilma kanteli niitä yli stanitsan. Ylt'ympärillä oli hiljaa kuni yöllä. Lenjka astui säleaidan viereen, minkä yli kirsikkapuu ojenteli oksiansa kadulle. Hän istahti oksain siimekseen. Jonkun matkan päässä pörisi mehiläinen.

Lenjka otti repun hartioiltaan ja pani sen päänsä alle. Katseltuaan hetken aikaa oksain lävitse taivasta vaipui hän sikeään uneen. Tiheä aroruoho ja säleaidan ristikkoinen siimes kätkivät hänet ohikulkijain silmiltä.

Hän heräsi omituisiin ääniin, joita väräsi lähenevän illan jo viivästävässä ilmassa. Joku itki lähellä häntä. Se oli lapsen itkua, ärtynyttä, yhtämittaista. Itkun nyyhkytykset kuoleutuivat hienoon molliäänteeseen ja elpyivät jälleen uudella voimalla. Parku ja nyyhkytys tulivat yhä lähemmäs. Poika kohotti päätään ja katsahti aroruohon lävitse maantielle.

Siellä kulki noin seitsenvuotias kaunis tyttönen, siistissä puvussa, kasvot itkusta punaisina ja pöhössä. Hän astui verkalleen, vedellen paljaita jalkojaan ja niillä pölyä pöyhötellen. Nähtävästi ei hän itsekään tiennyt, minne ja miksi hän menee. Suuret, mustat silmät olivat kosteat ja murheelliset; niissä asui mielipaha. Tummanruskean tukan pörröiset suortuvat leikkivät tytön otsalla, poskilla ja hartioilla, ja noitten suortuvain välitse pilkisteli niin vallattomasti kaksi hienopiirteistä, punertavaa korvaa. Ylimalkaan hän näytti Lenjkan mielestä varsin koomilliselta, kyynelöivänäkin koomilliselta ja hilpeältä... Mahtaa olla aika veitikka!

— Mitä sinä itket? — kysäisi Lenjka nousten seisomaan, kun tyttö oli tullut hänen kohdalleen.

Tyttö säpsähti ja pysähtyi. Hän herkesi heti kohta itkemästä, nyyhkyttihän vain vielä. Muutaman silmänräpäyksen hän katseli poikaa, sitten hänen huulensa jälleen värähtivät, kasvot väänntyivät koomilliseen asuun, rinta hytkähti. Hän purskahti uudestaan itkemään ja läksi edelleen.

Lenjka tunsi rinnassaan jotain puristusta, ja äkkiä hän läksi astumaan tytön jälkeen.

— Mitäs siinä kallottelet! Suuri tyttö semmoinen... häpeähän on tuolla lailla! — rupsi hän haastamaan ollessaan vielä taampana hänestä. Saavutettuaan hänet katseli poika häntä kasvoihin ja kysäisi uudestaan, kohauttaen ties mistä syystä olkapäitään:

— Mitä sinä parut?

— Nii-in! — sanoa venäytti tyttö. — Jospa sinulta... — ja äkkiä hän laskeusi maahan tomuiselle tielle, kätki kasvot käsiinsä ja alkoi huutaa uudelleen.

— Johan nyt! — virkkoi Lenjka ylenkatseellisesti viitaten kädellään.

— Ämmä! Ämmä kerrassaan... Hyh semmoista!

Mutta siitä ei apua tytölle eikä hänellekään. Lenjka näki, kuinka tytön punertavain, hienojen sormien välitse pursahtaa kyynel toisensa perästä, ja silloin tuli hänen niin tukala olla; hänenkin teki mieli itkeä. Hän kumartui hänen puoleensa, kohotti varovasti kätensä ja yritti koskettamaan tytön tukkaa, mutta säikähti äkkiä rohkeuttaan ja veti kätensä takaisin. Tyttö se vain itki itkemistään sanaakaan sanomatta.

— Kuules! — virkkoi Lenjka oltuaan hetken aikaa ääneti ja tuntiessaan nimenomaisen halun auttaa häntä. — Kuules! Mitäs sinä nyt tuolla tavalla! Löikö ne sua?... No menehän se ohi! Vai muutako vielä?

Sanohan nyt! Tyttö, kuule! Virka mulle, niin sitten on helpompi olla. Vai onko sinulta mitä kadonnut? Käytäisi yhdessä etsimään...

Ottamatta käsiä kasvoiltansa tyttö puisteli murheellisena päätään ja virkkoi vihdoinkin verkalleen, kesken nyyhkytyksiänsä ja olkapäitään nostaen:

— Huivi katosi!... Taatto toi markkinoilta... Sininen oli semmoinen, kukikas... Minä panin sen päähäni ja nyt se katosi! — Ja taas hän alkoi itkeä, entistä kovemmin ja katkerammin, nyyhkien ja voivottaen ja tuontuostakin päästään omituisen huudon: ui-ui-ui!

Lenjka tunsi olevansa voimaton häntä auttamaan. Pelonalaisena hän vetäytyi syrjään ja katsahti aatoksissaan, alakuloisena taivaalle, joka jo oli ruvennut pimenemään. Hänen oli raskas olla ja kovin sääli tyttöä.

— Älä itke! Eiköhän se vielä löytyne... — kuiskasi hän hiljaa. Mutta huomattuansa, ettei tyttö kuulekaan hänen lohdutustansa, hän vetäysi vielä kauemmas hänestä ja rupesi ajattelemaan, että kyllä kai hänet isä varmaankin kotona tuosta löylyttää. Ja samassa hän kuvaili mielessään, kuinka isä, kookas ja musta kasakka, lyöpi häntä, ja tyttö, itkusta läikähtymäisillään ja pelosta ja kivusta väristen, vieritteleikse hänen jalkainsa juuressa. Lenjka nousi ja läksi pois masentunein ja loukatuin mielin ajatellen, ettei hän kykene ensinkään auttamaan tuota tyttöä. Mutta astuttuaan moniaan askeleen hän äkkiä kääntyi ympäri, pysähtyi tytön kohdalle ja nojautuen säleaitaan koetti johdattaa mieleensä jonkun lempeän ja hyvän sanan. Mutta ei vaan sattunut sellaista muistamaan.

— Nouse jo pois siitä tieltä, tyttö! Ja heitä valtaan tuo itku! Mene kotias ja kerro kaikki, miten sinun on käynyt. Sano niin vaan, että katosi... Mitäs tuota niin kovin!...

Hän oli alkanut puhua hiljaisella, sääliväisellä äänellä, mutta päätti puheensa kovaan huudahdukseen, iloksensa nähdessään tytön kohoavan seisovilleen.

— Kas niin! — jatkoi poika hymyillen ja vilkastuen. — Lähde nyt kotia. Tahdotkos, niin minä tulen mukaan ja kerron kaikki? Älä pelkää, kyllä minä pidän sinun puoltasi.

Ja ylpeästi kohautti Lenjka olkapäitään katsahtaen ympärilleen.

— Ei tarvitse tulla... — kuiskasi tyttö verkalleen puistellen pölyä hameestaan ja yhä nyyhkytellen.

— Lälhdenpä vainenkin, vai?... — julisti Lenjka ihan valmiina toimimaan, ja painoi lakkinsa toiselle korvalle.

Nyt hän seisoivat tytön edessä, jalat haarallaan, ja siitä hänen ryysynsä saivat jonkunlaisen urhean asun. Hän kolautteli sauvaansa lujasti maahan ja katsoi tyttöön hellittämättä. Pojan suurissa ja surullisissa silmissä loisti tuommoinen ylpeä ja rohkea ilme.

Tyttö vilkaisi häneen syrjästä, tahrien kyyneleitä pitkin poskiansa, huokasi uudestaan ja virkkoi:

— Ei tarvitse.... älä tule... Maammo ei suvaitse kerjäläisiä.

Hän läksi pois pari kertaa vilkaisten vielä taaksensa.

Lenjkan tuli niin apea olla. Hänen varma, uhmaileva asentonsa muuttui verkalleen, hänen huomaamattansa; hän koukistui jälleen ja hiljeni. Sitten hän heitti olalleen reppunsa, jota tähän asti oli pidellyt käsissään. Kun tyttö oli jo kadota kujan kulmauksen taakse, huusi Lenjka hänen jälkeensä:

— Hyvästi!

Tyttö kääntyi hänen puoleensa, astui edelleen ja katosi.

Ympäriellä tuntui entistä apeammalta ja pimeämmältä. Ilta läheni, ja ilmassa asui tuo omituinen, raskas painostus, joka tietää ukkosta. Aurinko oli alhaalla, ja poppelien latvat alkoivat punertaa. Mutta illan varjot olivat kietoneet niitten oksat verhoonsa, ja siitä nuo pitkät, liikkumattomat puut kävivät entistä tuuheammiksi ja pitemmiksi. Lenjkan mielestä ne näyttivät mietiskelevän ja odottelevan jotain kauheata... Taivaskin niitten yläpuolella pimeni pimenemistään, kävi samettimaiseksi ja ikäänkuin laskeusi lähemmäs maata. Jostain tuolta kaukaa kuului puhetta ja tuolta kauempaa niinikään, toisaalla kajahteli laulu. Nuo äänet, hiljaiset, mutta kalseat, leijailivat ilmassa keskeymättä ja tuntuivat olevan täynnä painostusta nekin.

Yhä murheellisemmaksi kävi Lenjkan mieli, jopa rupesi häntä hirvittämäänkin. Hänen teki mielensä mennä vaarin luo. Hän katsahti nopeasti ympärilleen ja läksi kulkemaan kujaa pitkin. Kerjätä ei häntä lainkaan haluttanut. Astuessansa hän tunsi rinnassaan sydämen tykyttävän niin kovin tiheään; merkillistä, kuinka häntä nyt ei olisi ensinkään haluttanut astua eikä ajatella... Mutta tyttö ei mennyt

hänen mielestään. Mitenkähän hänen nyt on käynyt? mietiskeli hän. Jokohan hän nyt on tullut kotiinsa? Lieneekö se rikas? Jos hänellä on rikas koti, niin selkäänsä hän saa: kaikki rikkaat ovat saitureita. Jos hän on köyhä, niin kenties ei saakaan. Köyhissä taloissa rakastetaan lapsia enemmän, niistä kun toivotaan työntekijöitä. Ajatus ajeli toistaan, hellittämättä, ja hetki hetkeltä tuo raukaiseva, ahdistava apea tunne, joka varjon lailla liittyi hänen mietiskelyynsä, kävi yhä raskaammaksi ja sai hänet yhä enemmän valtoihinsa.

Ja illan varjot ne samenivat yhä sakeammiksi ja tukahuttavammiksi. Lenjkaa vastaan tuli kasakoita ja kasakattaria. He kulkivat ohitse, kääntämättä häneen mitään huomiota: he olivat jo tottuneet nälkäisten tulvaan Venäjältä. Poikakin puolestansa, väliä pitämättä, silloin tällöin vain vilkaisi himmenneillä silmillään heidän kylläisiin, kookkaisiin olentoihinsa ja kulki kirkkoa kohti, jonka risti välkkyi tuolla suoraan edessäpäin vihreitten latvain ylitse.

Tuolta kuului laitumelta palajavan karjan iloinen melu. Tuossapa jo kirkkokin, matala ja leveä viisitorainen, kupukatot vaaleanvihreiksi maalatut. Ylt'ympäri kirkon kasvoi poppeleita, kohotellen latvojansa jo yläpuolelle ristien, joihin illan rusko valoi valoansa ja jotka vihreäin latvain läpi kimaltelivat punervassa kullassa.

Tuollapa jo vaarikin astua vääntää kirkolle päin, selkä kyyryssä raskaan repun painosta, ja katselee ympärilleen, varjostaen silmiä kädellään.

Vaarin perässä astuu raskain, huojuvin askelin kasakka, lakki syvään painettuna otsalle ja kädessä keppi.

— Tyhjäkö on pojalla reppu? — kysäisi vaari astuen Lenjkan luo, joka oli jäänyt häntä odottelemaan kirkon aitauksen luokse. — Mutta katsos, mitenkä paljon minä olen saanut! — Ähkien hän laski maahan liinaisen, täyteen sullotun reppunsa. — Kovin ovat täällä anteliaita, ylen ovat anteliaita... Mutta mitäs sinulla on suu törössä?

— Päätä pakottaa, — virkkoi poika hiljaa, laskeutuen maahan vaarin viereen, joka oli nojautunut selin tiilikasaan ja nyt kädellään silitteli keräämiänsä antimia, silmissä ahneus ja samalla mielihyvä.

— Mutta kylläpä väsyttää minua kanssa!... Ei tahdo enää jalka kannattaa!... Pian tästä käydään yöpuulle. Mikä sen kasakan nimi olikaan? sen...?

— Musta Antti.

— Musta justiin! Lähtään tästä ja kysytään tiellä, että missäkäs se Musta Antti asuu. Kas tuoltapa tuleekin tännepäin mies. Häneltä sopii tiedustaa. Jaa-a! Uhkeata on kansa täällä ja hyvin syötettyä. Eihän ne täällä muuta syökään kuin nisua. Terve, kunnan mies!

Kasakka astui aivan heidän luokseen ja verkalleen vastasi vaarin tervehdykseen:

— Terve teillekin!

Sitten hän levitti jalkansa, kiinnitti heihin suuret, ilmeettömät silmänsä ja raapaisi sanaakaan sanomatta niskaansa.

Lenjka katseli häntä tutkistellen, vaari räpytteli sameita silmiänsä kysyväisesti, mutta yhä vaikenä kasakka. Viimein hän pisti kielensä ulos ja rupesi sillä tavoittelemaan viiksiensä latvaa. Onnellisesti suoritettuaan tämän tempun vetäisi hän viiksen pään suuhunsa, pureskeli sitä hetken aikaa, lykkäsi sen kielellään jälleen suusta ja katkaisi viimeinkin äänettömyyden, joka oli jo alkanut käydä väsyttäväksi.

— Tuota... käydäänpä tästä kunnantuvalla! — virkkoi hän vetelästi.

— Mitä varten? — säpsähti vaari.

Lenjka tunsi hytkäyksen rinnassaan.

— Pitää tulla... Niin käskettiin. Kas niin!

Hän kääntyi heihin selin ja oli lähteä astumaan, mutta vilkaistuaan taakseen ja nähdessään, etteivät toiset liikahda paikaltaankaan, kiljaisi uudestaan, tällä kertaa vihaisesti:

— Joutuun nyt!

Vaari ja Lenjka nousivat seisaalleen ja läksivät astumaan hänen perässään.

Lenjka tarkasteli kiinteästi vaariansa. Ukon huulet ja pää vapisivat. Hän vilkui arasti ympärilleen ja

kopeloi jotain povessaan. Silloin poika aavisti ukon tehneen jotain kepposia, niinkuin kerran ennenkin, Tamanassa. Häntä alkoi pelottaa, ja tuntui niin ilkeältä, kun mieleen johtui silloinen tapaus. Vaari oli varastanut siellä pesuvaatteita ja joutunut kiinni. Nauroivathan ne sitten ukolle ja haukkuivat häntä, jopa löivätkin ja ajoivat yöllä ulos stanitsasta. Oli niin synkkä yö silloin... He olivat olleet yötä jossain lahden rannalla, hiekalla, ja meri oli koko yön ärjynyt niin äkäisenä... Hiekka oli sohissut laineen siirrellessä sitä... Vaari oli kaiken yötä voivotellut ja sopottaen rukoillut Jumalaa, syytellen itseään varkaaksi ja anteeksiantamusta anoen.

— Lenjka!

Lenjka säpsähti, tuntiessaan sysäyksen kyljessään, ja katsahti vaariinsa. Ukon kasvot olivat jänteissä, entistä näivempinä ja harmaampina. Ne vavahtelivat yltänsä. Kasakka kulki noin viiden askeleen päässä heistä edellä, piippuansa poltellen ja mennessään katkoen kepillänsä takkiaisia, heihin kääntymättä. — Otas tämä... heitä heinikkoon... mutta pane paikka merkille... jotta löydetään perästäpäin, — kuiski vaari tuskin kuuluvalla äänellä. Hän lähenei aivan lähelle poikaa ja pisti hänen kouraansa jonkun riepukäärön.

Lenjka ponnahti hänestä erilleen. Kylmä kauhistus täytti koko hänen olentonsa. Hän astui lähemmäksi aitaa, missä kasvoi tiheästi aron ruohoa. Jännityksellä kiinnittäen katseensa kasakan leveään selkään hän ojensi kätensä, vilkaisi siihen ja heitti rievun heinikkoon. Heitti ja — pysähtyi hämmästyneenä.

Riepu aukeni pudotessaan maahan, ja näkyviin tuli vaaleansininen huivi, kukikas, ja samassa silmänräpäyksessä astui sen eteen äskeisen pienen, itkevän tytön hahmo. Hän nousi ilpoisen elävänä Lenjkan eteen ja peitti taaksensa kasakan ja vaarin ja kaikki, mitä ympärillä oli... Hänen itkunsa alkoi jälleen selvästi kuulua hänen korvissansa, ja niin näytti pojasta, kuin putoilisi maahan kirkkaita kyynelpisaroina, kätkien häneltä koko maailman ja täyttäen hänen rintansa haikealla kylmyydellä...

Tässä melkein tajuttomassa tilassa hän tuli vaarinsa perästä kunnantuvalle, kuuli siellä kumeata pauhua, josta hän ei osannut eikä tahtonutkaan ottaa selvää. Hän näki, kuinka vaarin repusta kaadettiin leipäpalaset isolle pöydälle, ja kuuli niitten pehmoisesti putoilevan pöydälle... Niitten yli kumartui sitten monta korkealakkista päätä. Päät ja lakit olivat pörhöisiä ja synkännäköisiä. Siinä ne heiluiivat hämyssä ja näyttivät kamalan uhkaavilta... Sitten kuului vaari käheästi jupisevan jotain, ja äkkiä hän alkoi pyörähdellä parinkymmenen rotevan miehen käsissä.

— Syyttä, suotta, rakkaat ristityt!... Viaton olen minä, sen näkee Jumala, — huusi vaari räikeästi.

Lenjka purskahti itkemään ja vaipui lattialle.

Sitten he tulivat hänenkin luokseen, nostivat hänet, panivat lavitsalle istumaan ja kopeloivat kaikki ryysyt, joilla hänen heiveröinen ruumiinsa oli verhottu. Sitten he kaikki yht'äkkiä pysähtyivät.

Lenjkalta takertui itku kurkkuun, niinkuin se olisi käynyt siellä suurelle kerälle, joka pyrki salpaamaan henkeä. Vaiennut oli vaarin epäselvä jupina, tauonnut oli kovaääninen humu, niinkuin olisi ken sen ulos viskannut.

— Houriihan se Danilovna, perhanan ämmä! — paukautti joku, niinkuin olisi paiskannut Lenjkaa korvalle syvällä, äreällä äänellään.

— Entäs kun ovat kätkeneet? — huudettiin vastaan vielä äänekkäämmin.

Ja jälleen pauhaamaan nuo syvät äänet.

Lenjkasta tuntui, kuin kaikki nuo äänet hakkaisivat häntä päähän, ja se teki niin kipeätä, että hän meni tainnoksiin, ikäänkuin äkkiä syöstyänsä johonkin mustaan kuoppaan, jonka pohjaton kuilu oli auennut hänen eteensä.

Toinnuttuansa hän tunsii päänsä lepäävän vaarin polvella. Vaari oli kumartunut hänen ylitsensä, ja nuo vanhat kasvot näyttivät kurjemmilta ja ryppyisemmiltä kuin milloinkaan ennen. Hänen säikähtyneistä, räpyttävistä silmistään tipahteli Lenjkan otsalle pieniä, sameita kyneleitä, jotka niin ilkeästi kutkuttivat valuessaan poskia myöten kaulalle.

— Joko tulit tuntoihisi, armas? Lähtään pois täältä, lähtään vainenkin. Päästivätpäs näet, peijakkaat.

Lenjka nosti päänsä vaarin polvelta ja kävi istumaan hänen viereensä. Hänestä tuntui, kuin olisi päässä jotain raskasta ja niinkuin pää nyt juuri putoaisi hartioilta maahan. Hän tarttui siihen molemmin käsin ja alkoi vaikeroiden huojua puoleen ja toiseen.

— Päätkö pakottaa? Voi sua, kullanmurustani! Johan ne meidät näännyttivät pahanpäiväisiksi, senkin pedot! Tikari katosi, ja tyttönenkin eilen huivin pudotti. No siitä heti meidän kimppuun. Kerjäläisiä muka kun olette, niin varkaita olette kanssa! Voi hyvä Isä kuitenkin! Miksis vainenkin rankaiset ihmislasta!

Vaarin rämeä ääni se raasteli Lenjkaa. Poika tunsi, kuinka hänen rinnassaan on viriämäsillään polttava kipinä, joka pakottaa hänet siirtymään loitommas vaarista. Hän siirtyikin ja katsahti häneen tuimasti. Lenjkasta näytti silloin, kuin joukko pieniä, ilkeitä, valheellisia käärmeitä katselisi häntä vaarin rypyistä... Hän säpsähti ja silmäsi ympärilleen...

He istuivat vaarin kanssa stanitsan laidassa, tien varrella, käiväräisen poppelin sakeassa siimeksessä. YÖ oli jo. Kuu oli noussut ja valoi himmeähopeaista valoansa tasaiselle, avaralle arolle, joka nyt näytti vielä autiommalta ja surumielisemmältä kuin päivällä. Tuolta kaukaa, aina sieltä, missä aro yhtyy taivaanrantaan, kohoili sinervän punaisia hattaroita, jotka hiljalleen leijuivat aron yli, peittivät kuun ja heittivät maahan tummia varjoja. Taajoina laskeusivat varjot maahan: verkalleen, mietteissään ne siinä siirtelivät ja äkkiä katosivat, niinkuin olisivat vajonneet auringon helteen luomiin halkeamiin maassa... Stanitsasta päin kuului ääniä; siellä täällä tuikahteli valoja: näytti kuin ne olisivat silmäyksiä vaihdelleet taivaalla välkkyvien kullanheleäin tähtien kanssa.

— Lähtään, poikaseni! Jo on aika mennä, — sanoi vaari.

— Istutaanhan vielä! — vastasi Lenjka hiljaa.

Aro oli pojalle rakas. Päivällä, sitä kulkiessaan, häntä miellytti katsella eteenpäin, sinne, missä taivaankupu ikäänkuin nojautuu sen leveätä rintaa vasten... Siellä, niin hän kuvaili mielessään, on suuria, ihmeellisiä kaupunkeja, ja niissä asuu hyviä ihmisiä, sellaisia, joita hän ei ollut vielä nähnytkään... ei heiltä tarvitse leipää pyytää, itsestäänkin antavat... Ja kun aro yhä laajenemistaan laajeni hänen edessään ja äkkiä loi näkyviin stanitsan, samanlaisen kuin muut, missä rakennukset ja ihmiset olivat kaikki sellaisia, joita hän ennenkin oli nähnyt, silloin tuli hänen niin haikea olla; hän oli pettynyt, ja se koski häneen kipeästi. Mutta seuraavana päivänä aro taaskin levittelemään hänen edessään, ja vapaasti silloin pojan mieli taas rakenteli kaupunkeja tuolla kaukana, aron äärten toisella puolella, kaupunkeja, joita hän ei ollut milloinkaan nähnyt.

Nytkin hän istui ajatuksissaan, katsellen kauas sinne, mistä verkalleen kohoili pilviä. Ne olivat hänen mielestään tuhansia savuja uuninpiipuista siinä kaupungissa, jota hänen niin kovin teki mielensä nähdä... Vaarin käheä yskä keskeytti hänen haaveilunsa.

Lenjka katsahti tutkistellen vaarin kasvoja. Ne olivat kosteat kyneleistä, ja ahnaasti haukkoi vanhus ilmaa.

Kuu valaisi vaarin kasvoja, joihin samalla lankesi kummallisia varjoja repaleisesta lakista, silmäkulmista, parrasta; suu liikahteli suonenvetoisesti; silmät olivat selkoselällä, ja niissä paloi joku pidätetty riemastus, — tuo hirvitti sekä säählitti Lenjkaa, ja yhä vireämmäksi heräsi hänessä se uusi tunne, että hänen täytyy siirtyä kauemmas vaarista.

— No istutaan, istutaan... — jupisi vaari ja kopeloi povessansa, typerästi myhäillen.

Lenjka kääntyi hänestä pois ja alkoi jälleen katsella kaukaisuuteen.

— Lenjka, Lenjka poikaseni! Katsos tätä! — huudahti vaari äkkiä riemuissaan ja, pahasti kiemurrellen tukahduttavan yskän pakosta, ojensi pojalle jonkun pitkän, välkkyvän esineen. — Hopeata! Aatteles: hopeata!... Puolensadan ruplan veroinen! — kuiski ukko.

Hänen kätensä ja huulensa vapisivat ahneudesta ja tuskasta, ja koko kasvot liikahtelivat suonenvetoisesti. Lenjka säpsähti ja sysäsi hänen kätensä pois.

— Pane piiloon! Voi sua, vaari! Pane piiloon! — rukoili poika kuiskaamalla, pikaisesti vilkaisten ympärilleen.

— Mitäs sinä nyt, hupsu poika? Pelkäätkö, kultaseni!... Minä kurkistin sisään akkunasta... siinä se riippui, tikari... sieppis vaan, niin jo se oli minulla povessa... Sinne minä sen sitten kätkin ruohikkoon. Takaisin tullessa minulta muka lakki lensi maahan, minä kyykistyin ja otin tämän ylös... Pöllöjä!... Otin minä huivinkin... kas tässä se on!...

Vaari otti vapisevin käsin ryysyjensä välistä huivin ja huiskutti nyt sitä Lenjkan edessä.

Oli kuin joku usmainen verho olisi temmaistu pojan silmäin edestä, ja tällainen ilmeni nyt hänelle kuva: He rientävät vaarin kanssa, minkä suinkin ennättävät, stanitsan kujaa myöten, arkailten, vastaantulijain katseita kartellen, ja Lenjkasta tuntuu, ikäänkuin jokainen, ken vain tahtoo, olisi

oikeutettu heitä lyömään, sylkemään heidän päällensä, haukkumaan heitä... Kaikki, mikä ympärillä on, aidat, talot, puut, kaikki on kiedottuna kummalliseen usmaan, ja kaikki ne huojuvat, niinkuin tuuli niitä heilutteleisi... kuuluu tuimain, äkäisten äänten humua... Tätä tuskallista kulkua kestää loppumattoman kauan, eikä näy sitä kohtaa, missä tie stanitsasta ulos kedolle vie. Sen peittävät taajana joukkona huojuvat talot, jotka vuoroin lähenevät heitä, ikäänkuin mielisivät heidät allensa musertaa, vuoroin siirtyvät heistä loitommas, nauraen heitä vasten silmiä akkunainsa mustilla aukoilla... Ja äkkiä kajahtaa eräästä akkunasta huuto: "Varkaita, varkaita, ukko varasti, poika varasti!"... Lenjka vilkaisee salavihkaa sinnepäin ja huomaa tytön, jonka hän äsken oli nähnyt itkevän ja jota oli tahtonut puolustaa... Tyttö kohtaa hänen katseensa ja näyttää hänelle kieltään, mutta hänen siniset silmänsä katselevat poikaa häijysti ja terävästi, ja neuloina ne pistelevät häntä.

Tämä kuva se oli herännyt pojan muistossa. Se katosi silmänräpäyksessä eikä jättänyt jälkeensä kuin kiukkuisen myhäyksen, jonka hän oli heittänyt tytölle.

Vaari se haasteli haastelemistaan, väliin yskien, viittoili käsillään, myhäili hyvillensä, ties mistä syystä, ja puisteli päätään, pyyhkien hikeä, jota suurin helmin kihosi hänen kasvojensa rypyistä.

Raskas, repaleinen ja pörröinen pilvenlonka peitti kuun, niin että Lenjka töin tuskin erotti vaarin kasvoja... Mutta poika loi mielessään esiin itkevän tyttösen kuvan, asetti sen vaarin rinnalle ja vertaili nyt heitä toisiinsa... Raihnainen, ähkiä, ahnas ja repaleinen vaari tuon terveeseen, punaposkisen, kauniin tyttösen rinnalla, jolle hän oli tehnyt vääryyttä ja jonka oli saattanut itkemään, näytti hänestä tarpeettomalta ja melkein yhtä häijyltä ja kelvottomalta kuin sadun kulkeva luuranko. Kuinka se on mahdollista? Miksikä hän oli pahoittanut tytön mielen? Eihän tyttö ole hänen tyttärensä... Mutta vaari se vain ähkien puheli:

— Annas kun saisi sata ruplaa säästetyksi!.... Sitten minä rauhassa kuolisin...

— Vai niin! — huudahti Lenjka, tuntien, että jotain hänessä sävähti. — Ole vaiti! "Kuolisin" ja "kuolisin!"... Etpäs vain kuole... Varkaisa käyt! — kiljaisi poika ja kavahti äkkiä pystyyn, koko ruumis vavisten. — Sinä vanha varas! — Haa! — ja poikanen puristi pienen kätensä nyrkkiin ja alkoi puida sitä äkkiä äänettömäksi käyneen vaarinsa kasvojen edessä. Raskaasti vaipui hän jälleen maahan ja jatkoi, hammastansa purren:

— Lapselta varastit... Kyll' on kaunista!... Niin vanha ja sittenkin... Et maar saakaan sitä anteeksi tulevassa elämässä.

Äkkiä kajahti koko aro. Häikäisevä, sinervä valo välähti siinä; aro laajeni... Pimeys, joka oli sitä kätöksössään pitänyt, vavahti ja katosi silmänräpäykseksi... Ukkonen räjähti ja läksi pauhaten vyörymään yli aron, pannen tärisemään sekä sen että taivaan, jonka pinnalla nyt kiiteli mustain pilvien sankka parvi, helmaansa kietoen kuun.

Ilma pimeni. Kaukana jossain iski vielä salama, iski ääneti, mutta vihaisena. Tuokion perästä kumahti ukkonen... sitten seurasi hiljaisuus... tuntui kuin ei se loppuisi milloinkaan.

Lenjka risti silmänsä. Vaari istui liikahtamatta ja ääneti, ikäänkuin olisi kasvettunut kiinni puuhun, johon selkäänsä nojasi.

— Vaari! — kuiskasi Lenjka, tuskallisessa pelossa odotellen uutta jyräystä. — Lähtään stanitsaan!

Taivas vavahti jälleen, ja jälleen sävähti sinertävä, tulinen kieli ja sinkautti alas mahtavan metallisen iskun, niinkuin olisi tuhansia rautalevyjä tullut maahan ja putoillut toistensa päälle.

— Vaari! — parkaisi Lenjka.

Hänen huutonsa, joka hukkuu ukkosen kajauksiin, helähti niinkuin olisi lyönyt pieneen, särkyneeseen kirkonkelloon.

— Mitä, poikaseni!... Hirvittääkö, vai? — virkkoi vaari käheästi, liikahtamatta.

Hänen äänessään kuului katkeruutta ja kipua ja ivaa. Lenjkasta tuntui, kuin hän olisi lausunut sanansa jollekin muulle.

Alkoi tipahdella suuria sadepisaraita. Niiden rapina oli niin salaperäistä, ikäänkuin se olisi mistä varoitellut. Mutta kauempana se oli yhtynyt yhdeksi ainoaksi, laajaksi kohinaksi: kuului kuin olisi kuka suunnattomalla harjalla hangannut kuivaa maan kamaraa, mutta tässä, vaarin ja pojan lähellä, jokainen pisara rapsahti maahan katkonaisesti, kajahtamatta. Jyrinä lähenei lähenemistään ja yhä tiheämmin leimahteli taivas.

— En lähde stanitsaan minä! Täällä minut, vanhan koiran ja varkaan, sade hukuttakoon ja salama

kuoliaaksi lyököön, — puheli ukko läähättäen. — En lähde! Mene yksin!... Tuossahan se stanitsa on... Mene!... Minä en tahdo, että istut tässä... Lähde tiehesi!... Mene, mene!... Mene!

Vaarin puhe oli käynyt käheäksi, äriseväksi huudoksi.

— Anna anteeksi, vaari! — rukoili Lenjka lähennellen ukkoa.

— Vai niini... en lähde... enkä anteeksikaan anna... Seitsemän ajast'aikaa olen minä sinua vaalinut... Kaikki yksin sinua varten... sinua varten olen elänytkin. Enhän minä itse mitään tarvitse... minä kuolen... kuolen tuossa paikassa... mutta sinä sanot: vaari on varas... Kelle hän varastaa? Sinulle... sinulle vaan. Tuoss' on, ota... ota... Sinun elämäsi varalta... koko elämäsi varalta minä kokosin... ja varastelin kuin varastelinkin. Jumala näkee kaikki... Hän tietää minun varastelleen... tietää niinkin... Hän rankaisee minua. Hän ei armahda minua, vanhaa koiraa... pahantekijää. Ja johan Sinä, Herra Jumala, olet rangaissutkin minua... olethan Sinä rangaissut minua?... olethan?... Lapsen käden kautta sinä minut kuoliaaksi löit!... Oikein se on, Herra!... Syystä sen teit... Sinä olet vanhurskas, Herra Jumala!... Minä käyn nyt tuomiolle Sinun eteesi. Lähetä noutamaan minun sieluani... Voi... siinä se...

Vaarin ääni oli yltynyt läpätunkeväksi vikinäksi, joka lietsoi Lenjkan rintaan kylmää kauhistusta.

Jyräykset, joista vavahteli aro ja taivaan laki, pauhasivat nyt niin ankarasti ja kiireisesti, kuin jokainen niistä olisi tahtonut virkkua maalle jotain, mikä on välttämättömän tarpeellista sille, ja kaikki ne, toisiansa ajellen, karjuivat melkein taukoamatta. Salamain raastama taivas tärisi, tärisi arokin, milloin välkähtäen sinisessä valossa, milloin vajoten kylmään, raskaaseen ja synkkään pimeyteen, joka kummallisesti kutisteli sitä kokoon. Joskus valaisi salama kaukaiset tienoot. Ne näyttivät kiireisesti pakenevan pauhua ja karjuntaa.

Tuli rankkasade, jonka pisarat, teräksenä kimallellen salaman valossa, kätkivät taaksensa stanitsan ystävällisesti tuikkivat valkeat.

Lenjka oli menehtymäisillään kauhusta, vilusta ja jostain jäytävästä syyllisyydentunnosta, jonka hänessä oli herättänyt vaarin huuto. Hän piti silmiänsä ihan auki, uskaltamatta räpäyttää niitä silloinkaan kun vesipisarat valuen hänen määristä hiuksistaan tipahtelivat niihin. Yhä hän kuunteli vaarin ääntä, joka hukkuu valtavan pauhujen paljouteen.

Lenjka tunsu vaarin istuvan liikahtamatta, mutta samalla hän tunsu olevansa pakotettu kohoamaan, lähtemään jonnekin ja jättämään hänet yksiksensä. Tietämättänsäkin hän siirtyi yhä lähemmäksi vaaria, mutta joka kerta kun hänen kyynäspäänsä kajosi ukkoon, hän säpsähti, odotellen jotain kamalaa.

Salama repäisi taas taivaan ja valaisi heidät kumpaisenkin: siinä he istuivat rinnakkain, nuo kaksi pientä, kokoonkyyristynyttä olentoa, joitten päälle vesi virtana valui puun lehvilta...

Vaari huitoi ilmaa kädellään, yhä jupisten jotain, nyt jo väsähtyen ja hengästyen.

Lenjka katsahti häntä kasvoihin ja parkaisi säikäyksestä... Salaman sinisessä valossa ukko näytti kuolleelta; sameat silmät ne kumminkin pyörivät vielä, mutta järjen valoa vailla.

— Vaari!... Lähtään pois! — kiljaisi poika painaen päänsä vaarin polviin.

Vaari kumartui hänen puoleensa, kietoi laihat, luisevat kätensä hänen ympärillensä ja likisti häntä lujasti rintaansa vasten, mutta äkkiä hän päästi huikkeen, kimeän huudon, niinkuin päästää rautoihin sattunut susi.

Melkein mieletönnä tästä parahduksesta riuhtaisihe Lenjka hänestä erilleen, kavahti seisomaan ja läksi sitten nuolena kiitämään jonnekin eteenpäin, salaman sokaisemat silmät selkoselällään, lankeillen, nousten ja yhä kauemmas rientäen pimeyteen, joka vuoroin hälveni salaman sinisessä valossa, vuoroin lujasti kietoi helmaansa kauhusta huumautuneen pojan.

Yhä tiheämmin ja ankarampana pauhasi ukkonen ja leimahtelivat salamat. Sade kohisi kylmästi, yksitoikkoisesti ja murheellisesti... Vihdoin tuntui siltä, kuin ei arolla milloinkaan olisi muuta ollutkaan kuin sateen kohinaa, salamain säihkyä ja ukkosen ärtyisätä jyrä.

* * * * *

Huomenissa sattui joukko stanitsan poikia juoksennellessaan joutumaan kylän päähän, mutta äkkiä he palasivat ja nostivat stanitsassa melun: he ilmoittivat nähneensä poppelien alla eilisen kerjäläisen. Hän mahtaa olla murhattu, koskapa tikari on nurmikolla hänen vieressään, niin kertoivat pojat.

Vanhemmat kasakat läksivät peräämään, niinkö on asianlaita, mutta eipä niin ollutkaan. Ukko oli hengissä vielä. Kun ihmisiä tuli hänen luokseen, yritti hän nousta maasta, mutta ei jaksanut. Häneltä

näytti olevan puheenlahja poissa, mutta kyynelöivillä silmillään hän tiedusteli joka mieheltä jotakin, ja hakemistaan haeskeli jotain väkijoukosta, mitään kumminkaan löytämättä ja mitään vastausta saamatta.

Illemmalla hän kuoli, ja sinne he hänet kuoppasivat, mistä olivat löytäneetkin, poppelin juurelle, arvellen, ettei häntä sovi kirkkomaahan haudata siitä syystä, että mies ensinnäkin oli outo, toiseksi varas ja kolmanneksi kuollut ilman katumusta. Loasta hänen luotaan löydettiin tikari ja huivi.

Parin, kolmen päivän perästä löydettiin Lenjkakin.

Erään notkon kohdalla arolla, vähän matkan päässä stanitsasta, oli alkanut leijua variksia parvittain. Mentiin katsomaan, ja sieltä löydettiin poikanen. Kädet levällään hän makasi alassuin vetelässä loassa, jota oli sateen jäljiltä notkon pohjalla.

Aikoivat ensin haudata hänet kirkkotarhaan, sillä lapsihan se oli, mutta mietittyään jonkun verran laskivat hänet vaarin viereen saman poppelin juurelle. Kummun laittoivat sitten ja karkeatekoisen kivisen ristin siihen pystyttivät.

Sinihaukan laulu.

Meri uinuu.

Avarana, veltosti se hengittää täällä rannalla, uneen jo uupuneena. Etäällä tuolla se liikkumatta lepäjä, hohtaen kuun sinervässä valossa. Siellä se, pehmeänä kuin sametti ja mustana, on sulanut yhteen eteläisen sinisen taivaan kanssa ja nukkuu sikeästi, pinnallaan heijastellen untuvaisten hattarain läpikuultavaa kudelmää, hattarain, jotka liikkumatta riippuvat eivätkä piiloon peitä kultaisia tähtikoristeita. Näyttää kuin laskeutuisi se yhä alemmas meren puoleen, kuin mielisi se saada selvää siitä, mitä nuo väsymättömät aallot keskenänsä kuiskailevat unisina vyöryellen rantaa kohti.

Vuoret, kantaen harteillaan puita, jotka koillisen kourissa ovat koukistuneet kummallisiin muotoihin, ovat huimalla heilauksella nostaneet huippunsa autioon sinimaailmaan yläpuolellensa, ja niiden yksitoikkoiset, jylhät rajapiirteet ovat pyörityneet, niitä kun verhoaa eteläisen yön lämmin ja lempeä viitta.

Arvokkaan miettiväisinä seisovat vuoret. Niitten mustat varjot ovat laskeuneet aaltojen muhkeille, vihertäville harjoille ja käärivät näitä vaippaansa, ikäänkuin pysäyttääkseen tämän ainoan liikunnan ja saadakseen vaikenemaan veden lakkaamattomat loiskeet ja vaahtojen huokaukset, kaiken tuon, mikä häiritsee salaperäistä äänettömyyttä: muuallahan vallitsee syvä hiljaisuus kuutamon hopeaisessa hohteessa. Kuu itse viipty vielä vuorten huippujen takana.

— Allah akbar! — huokailee hiljaa Nadyr Rahim Ogli, vanha krimiläinen tshabani, alati surunvoittoisessa mielialassa, kookaskasvuinen, harmaapäinen, etelän auringon paahtama, laiha ja viisas ukko.

Me loiomme hänen kanssaan hiekalla suunnattoman, hänen kotivuorensa kyljestä lohjenneen kiven juurella. Se on varjon verhossa, sammaltunut ja niin surullisen, yrmeän näköinen. Kiven merenpuoleinen kylki on peittynyt limalla ja meriruohoilla, aaltojen viskomilla; ne näyttävät sitovan sitä kiinni meren ja vuorten väliseen kapeaan hiekkakaistaleeseen. Nuotio valaisee kiven kylkeä vuoren puolelta. Vanha kivi elehtii: varjot hyppelivät sen monia syviä halkeamia myöten. Se näyttää miettävän, tuntevan...

Me keitämme Rahimin kanssa lientä vastasaaduista simpuksista, ja kumpikin me olemme siinä erikoisessa mielentilassa, jolloin kaikki näyttää aavemaiselta, hengen saaneelta, mikä sallii silmän nähdä sisimpiinsä, jolloin mieli on niin puhdas ja keveä eikä halaja muuta kuin mietiskellä.

Mutta mielistellen meri lähenteleikse rantaa, ja aallot ääntelevät niin surunvoittoisen lempeästi, niinkuin pyrkisivät lämmittelemään nuotion ääreen. Väliin tuossa loiskeen harmoniassa helähtää korkeampi, tuommainen veitikkamaisen viekas ääni: joku muita rohkeampi aalto vyörähti lähemmäs meitä. Rahim ennätti jo verrata aaltoja naisiin: kun ei vaan tekisi niillä mieli syleillä meitä ja suudella ja suudella taas.

Hän loikoo hiekalla alassuin, pää merta kohti, ja miettiväisenä katselee himmeään kaukaisuuteen, nojaten kyynäspäihinsä, kämmenet poskilla. Pörröinen, lammasnahkainen lakki on siirtynyt niskaan, ja ulapalta puhaltelee raikas tuuli hänen korkeaan otsaansa, hienoryppyiseen. Hän puhelee itsekseen, kyselemättä, kuuntelenko minä häntä, ja vähääkään välittämättä minusta, niinkuin haastelisi meren

kanssa.

— Ken uskollisna pysyy Jumalalle, hän pääsee paratiisiin. Entäs se, joka hylkää Jumalan ja hänen profeettansa? Kenties se on juuri vaahdossa tuossa... Nuo hopeiset täplät tuolla veden pinnassa... Kenties se on hän... Kukapa sen tietää?

Tumma, laajalle levittäytynyt meri kirkastuu. Paikoittain ilmaantuu siinä huolimattomasti heiteltyjä valonväreitä. Kuu on puikahtanut esille vuorten pörröisten huippujen takaa, ja nyt se miettiväisnä valelee valoansa mereen, ja meri vastaa sille, hiljaa huokaellen.

— Rahim! Kerro satu! — pyydän minä ukkoa.

— Miks niin? — kysäisee hän, kääntymättä minuun.

— Muutoin vaan. Hauska on kuulla sun satujasi.

— Jo minä ne olen kaikki kertonut sulle...

Ei ole enää. Ukko tahtoo, että minä vielä kerran pyytäisin. Minä pyydän.

— Tahdotkos, niin kerron sulle laulun? — suostuu Rahim.

Minä mielin kuulla vanhan laulun, ja hän alkaa kertoa alakuloisella resitatiivilla, koettaen säilyttää laulussa aron omituista melodioita ja kauheasti murtaen venäläisiä sanoja. Näin hän kertoo.

I.

— Vuorelle kerran kapusi Käärme ja kosteahan kävi siellä rotkoon, kerälle kiertyi ja katsoi merta.

Taivaalla kirkas paistoi päivä, hellettä hehkui vuorten huiput, ja aallot alhaalla kiviä pieksi.

Ja vuorivirta pimeessä pauhas ja, rotkon kautta kivillä keikkuin, merta vastaan kulki.

Jo kiehui vaahto ja voimakkaana se, vuorta viiltäin ja ärjyin, ulvoin meren helmaan heittyi.

Mut rotkoon, missä keränä Käärme, putosi äkkiä Sinihaukka revityin rinnoin, veressä sulat.

Vain kerran kiljas se puotessansa ja vihassaan väettömässä rintaansa pieksi kiven kylmään kylkeen.

Säikähti Käärme, pujahti syrjään, mut näki kohta, ett' on jo linnulle hetki lyönyt.

Se ryömi runnellun linnun luoksi ja suoraan silmiin sille virkkoi:

"Joko kuolet, lintu?"

"Ma kuolen kyllä", Sinihaukka vastas ja huokas syvään. "Oli armast' elo! Ma tiedän, tunnen, mik' ompi onni... Urheesti taisteloin... Olen nähnyt taivaan... Sin'et koskaan, raukka, saa nähdä sitä."

"Mitäpä taivas?... Tyhjässä siellä ei kestäis käärme. Mun tääll' on hyvä, niin lämmin, kostee."

Näin Käärme lintua vapaata vastas, ja sydämessä se hiljaa nauroi hänen houreitansa.

Ja mietti sitten: "Jos lens tai matas, yks silti loppu: kaikk' kaatuu maahan ja tomuks saapi."

Mut uljas Haukka pyrähti vielä, kohosi hieman ja ympär' rotkoa katseensa heitti.

Kiven harmaan kylki se vettä tihkui, ja henkeä salpas pimeään rotkon umpea löyhkä.

Viimeiset voimat hän kokosi silloin ja tuskissansa näin parkas, lintu:

"Oi jos vain kerran taivaalle vielä kohota saisin! Ma rintani haavaa vasten silloin mun vihamieheni rutistaisin... Mun hurmeihini hän pakahtuisi!... Oi riemua taiston!"

Mut Käärme mietti: "Lie taivahalla hyv' olla sentään, kun noin hän parkuu!"

Vapaalle linnulle nyt virkkoi Käärme: "Käy rotkon reunaan ja heittäy siitä alas alhoon, lintu! Kenties sua siipes vois vielä kantaa. Edes yhden kerran viel' olla saisit sa ilman maassa."

Vavahti lintu, huus heikon huudon ja rotkon reunaan jo kynsin liukui kiven niljaa myöten.

Levitti siivet ja täysin rinnoin vetäisi ilmaa, väläytti silmää ja alas vierä.

Kivenä silloin louhesta louheen hän kuiluun syöksyi, ja siivet taittui, ja särkyi sulat.

Ja vuorivirta nyt hänet sieppas, pois huuhtoi veret ja vaahtoon verhos, meren helmaan heitti.

Ja meren aallot, surusta parkuin, kiviä pieksi... mut Sinihaukka ei enää koskaan meren pintaan noussut.

II.

— Rotkossa Käärme se kauan mietti: miks Sinihaukan ol' armast' olla ylhäällä tuolla?

Ja kaukaisuuteen hän katsoi, sinne, miss' silmää aina hyväilee onnen ja auvon aatos.

"Mit' oli vainen Sinihaukka siellä eläissään nähnyt, tuoss' erämaassa, jok' äärtään etsii? Miks' sellaiset kuoltuansa luo muissa toiveet taivaalle päästä? Mit' on he siellä selville saaneet? Mut kenties minä sen selväks saisin, jos hetkeks aikaa ois lentää sinne!"

Sanasta työhön! Renkaaksi kiertyi, ponnahti ilmaan, välähtäin siellä paisteessa päivän.

Maan madoks pantu ei lentää voikaan. — Sen unhottain hän kivihin kirpos. Mut ehjäksi jäi hän ja nauruun ratkes:

"Vai sellaista on se taivaalle lennon tenhoisa taika! Se on — putoamista! Voi houkat linnut! He ei tunne maata, ei maassa viihdy, vaan ylös pyrkii, taivaalle tähtää, eloa etsein sieltä, missä vain helteist' on ja tyhjää tyyten... Niin, pelkkää tyhjää! Valoa siellä on, mut ei ole ruokaa, ei tukipaikkaa nojata ruumiin! Mitä ylpeys on? Mit' ovat moitteet? He niillä vainen toiveensa hurjat salata koittaa; he niillä huitoo, kun elon toimiin ei kelpaa itse. Voi houkat linnut! Mut eipä enää mua puheillansa he petä koskaan. Nyt tiedän itse! Olen nähnyt taivaan... Ma lensin sinne, sen mittasin ma, putosin alas, mut' ehjän' aivan, ja entist' enemmän nyt itseeni uskon. Ken maass' ei viihdy, se syököön pelkkää vain pettymystä!... Ma tiedän nyt, mik' omppi totta. En usko heidän ma kutsujansa. Ma maasta olen ja elän maasta."

Ja ihastellen nyt itseänsä kivelte kävi, kerälle kiertyi.

Ja meri väikkyi niin välkähdellen. Kiviä rannan löi ärjyaallot.

Kuin jalopeurat ne aallot kiljui, ja ääneen tuohon nyt laulu liittyi, satua soittain uljaan linnun. Jo järkkäsi paadet, täräsi taivas nyt laulust' tästä:

"Nyt urhoin hurjain ikikunniaksi laulumme kaikaa.

"Niin, urhoin hurjuus — siin' elon taika! Oi, uljas haukka! Sult' taisteluissa vuosi veret kuiviin... Mut joutuu aika... sun kuumen veres pisarat iskee säkenten lailla elon synkkään yöhön, ja moni urhea sydän silloin valoa janoo ja vapautta.

"Sa kuolit pois! Mut uljasten urhoin laulelmassa sun kuvas säilyy ja uhkeasti valohon kutsuu ja vapauteen.

"Nyt urhoin hurjain ikikunniaksi laulumme kaikaa!..."

* * * * *

Ääneti on meren kuultava kaukaisuus. Surumielisinä vyörähtelee aallot rannan hiekalle. Ääneti olen minäkin, katsellen Rahimia, joka merelle kertoi Sinihaukan laulun. Kuun säteet kimaltelevat yhä useammassa hopeisissa heitteissä.

Pata alkaa kiehahtella.

Alloista muuan leikitellen vyöryy rannalle ja kiusoitellen ja kohisten lähenee Rahimia.

— Minnes sinä? Mene tiehes! — huitaisee Rahim kädellään, ja nöyrästi valahtaa aalto mereen jälleen.

Ei minua lainkaan naurata eikä hirvitä Rahimin menettely, kun hän tuossa meren aaltoonkin hengen panee. Kaikki ympärillä on niin omituisen henkevää, lauhaa, lempeätä. Meri on niin ylevän levollinen. Tuntuu kuin sen raikkaissa henkäyksissä vuoriin, jotka eivät vielä ole ennättäneet jäähtyä päivän helteestä, olisi paljo pidätettyä, mahtavaa voimaa. Tummansiniselle taivaalle on kultaisilla tähtikoristeilla kirjoitettu jotain juhlallista, mikä mielen tenhoaa. Päätä huumaa suloinen odotus: nyt tapahtuu joku ilmestys.

Kaikki uinahtelee, mutta se uinahtelu on tuollaista herkkää jännitystä, ja tuntuu kuin nyt, ihan tuossa

tuokiassa, kaikki havahtuisi ja purkautuisi sanomattoman suloisten sävelten luontevaan sopusointuun. Ja nämä sävelet ne kertovat sitten maailman salaisuuksista, selittävät ne järjelle, mutta sammuttavat sen jälleen, virvatulina tuikahdellen, ja vievät mielen mukansa ylös tummansiniseen äärettömyyteen, jossa tähtien värähtelevät koristeet nekin alkavat heläytellä ilmestyksen ihmeellistä soittoa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KULKURI: KERTOMUKSIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work

(any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic

works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary

Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.